

**KİTÂB-I MUKADDES VE
KUR'ÂN-I KERİM'DE AKRABALIK**

Kamuran KARAHAMZA

**Yüksek Lisans Tezi
Dinler Tarihi Anabilim Dalı
Prof. Dr. Kemal POLAT**

2017

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİNLER TARİHİ ANABİLİM DALI**

Kamuran KARAHAMZA

KİTÂB-I MUKADDES VE KUR'ÂN-I KERİM'DE AKRABALIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Kemal POLAT**

ERZURUM-2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

.../.../2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’de Akrabalık” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tarih ve İmza
Kamuran KARAHAMZA

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Kemal POLAT danışmanlığında, Kamuran KARAHAMZA tarafından hazırlanan bu çalışma 04/12/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Necdet ÇAĞIL

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Kemal POLAT

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Muhammet YEŞİLYURT

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	VII
ÖNSÖZ.....	VIII

GİRİŞ

I. KELİME VE TERİM OLARAK AKRABALIK	1
II. AKRABALIK İLİŞKİLERİNİN ÖNEMİ	2
III. EVLİLİK VE AİLE	5
A. Evlilik.....	5
B. Aile	7
C. Tarih Boyunca Aile.....	11
D. Ailenin İşlevleri.....	18

BİRİNCİ BÖLÜM

AKRABALIK TERİMLERİ VE AKRABALIK ÇEŞİTLERİ

1.1. GENEL ANLAMDA AKRABALIK İFADE EDEN TERİMLER.....	20
1.2. ÖZEL ANLAMDA AKRABALIK İFADE EDEN TERİMLER.....	21
1.2.1. Soya Dayalı Akrabalık Terimleri	21
1.2.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık Terimleri.....	21
1.2.3. Bazı Uygulamalara Dayalı Akrabalık Terimleri	22
1.3. AKRABALIK ÇEŞİTLERİ	22

İKİNCİ BÖLÜM

KİTAB-I MUKADDES'TE AKRABALIK

2.1. KİTÂB-I MUKADDES'TE AKRABALIK İFADE EDEN TERİMLER.....	23
2.1.1. Genel Akrabalık Terimleri	23
2.1.1.1. Aile, Evlilik, Evlenme	23
2.1.1.2. Akraba/lık	25
2.1.1.3. Nesil, Soy.....	26
2.1.1.4. Ata, Ced	27

2.1.1.5. Kabile, Oymak, Boy	28
2.1.2. Özel Anlamda Akrabalık İfade Eden Terimler	28
2.1.2.1. Soya Dayalı Akrabalık Terimleri.....	28
2.1.2.1.1. Ebeveyn, Anne, Baba.....	29
2.1.2.1.2. Çocuk, Kız Evlat, Erkek Evlat.....	29
2.1.2.1.3. Kardeş, Abi, Abla	31
2.1.2.1.4. Dede, Nine	32
2.1.2.1.5. Amca, Dayı, Hala, Teyze.....	32
2.1.2.1.6. Torun.....	33
2.1.2.1.7. Kuzen, Yeğen.....	33
2.1.2.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık Terimleri.....	34
2.1.2.2.1. Eş, Karı, Koca.....	34
2.1.2.2.2. Dünür, Kayınbaba, Kayınvalide	35
2.1.2.2.3. Yenge (kardeş hanımları), Enişte, Bacanak.....	35
2.1.2.2.4. Elti, Görümce.....	36
2.1.2.2.5. Gelin, Damat.....	36
2.1.2.2.6. Kayınbirader, Baldız.....	37
2.1.2.3. Bazı Uygulamalara Dayalı Akrabalık Terimleri.....	37
2.1.2.3.1. Sütkardeş, sütanne.....	38
2.1.2.3.2. Vaftiz Babası/Annesi	38
2.1.2.3.3. Evlatlık, Üvey Evlat.....	38
2.1.2.3.4. Kan Kardeş, Sağdıç.....	38
2.2. KİTAB-I MUKADDES'TE AKRABALIK İLİŞKİLERİNİN BOYUTLARI .39	
2.2.1. Evlilik	39
2.2.1.1. Evliliğin Gayesi	40
2.2.1.2. Eş Seçimi	41
2.2.1.3. Evlenme Yasakları.....	42
2.2.1.4. Çok Evlilik.....	43
2.2.1.5. Evlilikte Yetki.....	43
2.2.1.6. Boşanma	44
2.2.1.7. Levirate	46
2.2.2. Aile Üyeleri Arasındaki Akrabalık İlişkileri	46

2.2.2.1. Eşlerin Birbirleriyle Olan İlişkileri	46
2.2.2.2. Çocukların Anne ve Baba İle Olan İlişkileri	47
2.2.2.3. Anne ve Babaların Çocukları ile olan İlişkileri	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERİM'DE AKRABALIK

3.1. KUR'ÂN-I KERİM'DE AKRABALIK İFADE EDEN TERİMLER.....	50
3.1.1. Genel Anlamda Akrabalık İfade Eden Terimler	50
3.1.1.1. Aile, Evlilik, Evlenme	50
3.1.1.2. Akraba/Akrabalık	51
3.1.1.3. Nesil, Soy.....	52
3.1.1.4. Ata, Cet.....	53
3.1.1.5. Kabile, Oymak, Boy	53
3.1.2. Özel Anlamda Akrabalık İfade Eden Terimler	53
3.1.2.1. Soya Dayalı Akrabalık Terimleri.....	54
3.1.2.1.1. Ebeveyn, Anne, Baba.....	54
3.1.2.1.2. Çocuk, Kız Evlat, Erkek Evlat.....	56
3.1.2.1.3. Kardeş, Abi, Abla	57
3.1.2.1.4. Dede, Nine	58
3.1.2.1.5. Amca, Dayı, Hala, Teyze	58
3.1.2.1.6. Torun.....	59
3.1.2.1.7. Kuzen, Yeğen.....	59
3.1.2.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık Terimleri.....	59
3.1.2.2.1. Eş, Karı, Koca	60
3.1.2.2.2. Dünür, Kayınbaba, Kayınvalide	60
3.1.2.2.3. Yenge (kardeş hanımları), Enişte, Bacanak.....	61
3.1.2.2.4. Elti, Görümce.....	61
3.1.2.2.5. Gelin, Damat	61
3.1.2.2.6. Kayınbirader, Baldız	61
3.1.2.3. Bazı Uygulamalara Dayalı Akrabalık Terimleri.....	62
3.1.2.3.1. Sütkardeş, sütanne.....	62
3.1.2.3.2. Evlatlık, Üvey Evlat.....	62

3.1.2.3.3. Kan Kardeş, Sağdıç.....	63
3.2. KUR'ÂN-I KERİM'DE AKRABALIK İLİŞKİLERİNİN BOYUTLARI	63
3.2.1. Evlilik	63
3.2.1.1. Evliliğin Gayesi	65
3.2.1.2. Eş Seçimi	66
3.2.1.3. Evlenme Yasakları.....	66
3.2.1.4. Çok Eşle Evlilik.....	70
3.2.1.5. Evlilikte Yetki.....	71
3.2.1.6. Boşanma	71
3.2.2. Aile Üyeleri Arasındaki Akrabalık İlişkileri	74
3.2.2.1. Eşlerin Birbirleriyle Olan İlişkileri.....	74
3.2.2.2. Çocukların Anne ve Babaları İle Olan İlişkileri.....	76
3.2.2.3. Anne ve Babaların Çocukları İle Olan İlişkileri.....	79
3.2.2.4. Akrabalarla Olan İlişkiler	80
KARŞILAŞTIRMA VE SONUÇ	84
KAYNAKÇA	88
ÖZGEÇMİŞ.....	92

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****KİTÂB-I MUKADDES VE KUR'ÂN-I KERİM'DE AKRABALIK****Kamuran KARAHAMZA****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kemal POLAT****2017, 92 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Necdet ÇAĞIL****Prof. Dr. Kemal POLAT****Yrd. Doç. Dr. Muhammet YEŞİLYURT**

Bu tezin amacı, iki farklı inanca sahip toplumun, ilahî olarak kabul ettikleri Kutsal Kitaplardaki akrabalık terimlerini ve geçtiği yerleri, hem Kitâb-ı Mukaddes'in hem de Kur'ân-ı Kerim'in akrabalık ilişkilerinin boyutlarını ve bu konudaki bakış açısını tespit etmektir. Böylece toplumların inançlarının, akrabalık ilişkileri üzerindeki tesirini öğrenmek ve farklı bilim dallarına da bu konuda yardımcı olmaktır.

Bu amacı gerçekleştirmek için giriş bölümünde genel olarak akrabalık türlerini ve buna bağlı olarak kullanılan farklı akrabalık terimlerini tespit etmeye çalıştık. Sonra da bu terimlerin geçtiği yerleri bularak hangi anlamda kullanıldıklarını açıkladık. Son olarak ise Kur'ân-ı Kerim ve Kitâb-ı Mukaddes'in akrabalık ilişkilerinin boyutları hakkındaki ayet ve cümlelerini bularak iki farklı toplumun aile ve akrabalık ilişkilerine dair görüşlerini ortaya koymaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Akrabalık, Aile, Evlilik, Soy, Boşanma

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

KINSHIP IN THE BIBLE AND THE QUR’AN

Kamuran KARAHAMZA

Advisor: Prof. Dr. Kemal POLAT
2017, Page: 92
Jury : Prof. Dr. Necdet AĞIL
Prof. Dr. Kemal POLAT
Yard. Do. Dr. Muhammet YEŞİLYURT

The purpose of this thesis is to determine the terms of kinship and the dimensions of kinship relations in The Bible and The Quran. Thus, learning the effects of beliefs on kinship relationships and to help different branches of science.

In order to realize this aim, we tried to identify the kinship types in general and the different kinship terms which are used accordingly. Then we found out where these terms go, and explained how they are used. Finally, we tried to reveal the opinions of the two different community on family and kinship relations by finding the verses and sentences about the dimensions of the kinship relations of the Qur'an and the Bible.

Key Words: Kinship, Family, Marriage, Lineage, Divorce

KISALTMALAR

A.Ü.D.T.C.F.	: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
B.A.A.K.	: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu
Bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
Hız.	: Hazreti
İ.Ü.İ.F.Y.	: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları
K.B.A.V.	: Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı
Mad.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ü.İ.F.V.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi vesellem
T.A.A.	: Türk Aile Ansiklopedisi
ts.	: Tarihsiz
Ünv.	: Üniversite
Yay.	: Yayınevi

ÖNSÖZ

Akrabalık, sınırları hem dikey nesiller hem de yatay nesiller boyunca uzanan oldukça geniş bir alanı kapsar. İlk temelleri biyolojik bağlardan kaynaklanır. Anne-baba, çocuk, kız ve erkek kardeşler arasındaki münasebetler ortaya çıkan ilk biyolojik bağlardır. Evlilikle birlikte ortaya çıkan kadın-erkek arasındaki ilişki ise toplumsal içeriklidir. Toplumsal hayatın içinde ortaya çıkan bu toplumsal bağlar, toplum fertleri arasında belirli ilişkilerin, duyguların, sorumlulukların ve ayrıcalıkların doğmasına sebep olur. Yani akrabalığın doğmasında iki önemli unsur belirleyici faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki bireyin annesi ve babası ile olan kan bağı, diğeri ise kayınpeder ve kayınvalidesi ile olan toplumsal anlaşma bağıdır.

Akrabalık, kan bağı ve toplumsal anlaşma bağı ile oluşturulan ilişkilerin sonucunda bazı sorumlulukları, değerleri ve rolleri içeren bir toplumsal sistemdir. Bilhassa ilkel topluluklarda bireylerin sosyal konumu akrabalık sistemi ile belirlenir. Bir insanın içinde olduğu akraba grubu, o toplumun ya da geleneklerin belirlediği ve kişinin irtibatlı olduğu insan kümesinden meydana gelir.

Akrabalığın insanlar arasındaki davranışların düzenlenmesinde, toplumsal, siyasal ve bölgesel grupların oluşmasındaki rolü oldukça büyüktür. Akrabalık ilişkilerinin en önemlilerinden biri de yardımlaşmadır. Büyük ölçüde amaç birliğinin olduğu akrabalık ilişkilerinde yardımlaşma ve dayanışma esastır. Her türlü çıkarların korunmasına dikkat edildiği gibi ilişkiler karşılıklı sevgi ve saygı temeli üzerine inşa edilir. Yetki ve sorumluluklar birbirini tamamlar niteliktedir. Yaşlısından gencine, bilgisinden cahiline doğru tavsiye mekanizması çalışır. Gelenek ve görenekler, örf ve âdetler sonraki kuşaklara aktarılacak soyun devamı sağlandığı gibi kültürel süreklilik ve gelişim de sağlanmış olur. Ayrıca yaşlıların bakımı, öksüz, yetim ve dulların korunması ile adeta bir sosyal güvenlik mekanizması gibi çalışır. Ataların anısını canlı tutmak, nâmını yaşatmak, mirasına ve vasiyetine sahip çıkmak önemlidir.

Sosyal yapıyı ve toplumun işleyişini çözümlemek için aile ve akrabalık ilişkilerinin önemsenmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında çalışmamız, Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerim'de yer alan akrabalık terimlerinin ve akrabalık ilişkilerinin farklı boyutlarını tespiti yönelik olduğu için hem Kitâb-ı Mukaddes'in hem de Kur'ân-ı Kerim' in akrabalık ilişkilerine bakış tarzlarının anlaşılması ve bu bakış

açısının kutsal kitaplara inanan toplumlardaki aile ve akrabalık ilişkilerini nasıl etkilediğini anlamak bakımından Sosyoloji, Din Sosyolojisi, Sosyal Psikoloji, Sosyal Antropoloji gibi bazı bilim dallarına da ışık tutması umulmaktadır.

Çalışmamızı yürütürken Kitâb-ı Mukaddes'in İngilizce Versiyonlarından "King James Versiyonu" ile Kitâb-ı Mukaddes Şirketi tarafından yapılan Türkçe çevirisinden ve Kur'ân-ı Kerim'in Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2011 yılında yayımlanan Türkçe Mealinden faydalanılmıştır. Özellikle akrabalık terimlerinin tespitinde her iki kutsal kitap için hazırlanmış kapsamlı dizinler ve sözlükler kullanılmış olup bunlar Kaynakça'da belirtilmiştir. Çalışmamız boyunca bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Kemal POLAT Bey'e, maddi ve manevi yönden destek olan herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum- 2017

Kamuran KARAHAMZA

GİRİŞ

I. KELİME VE TERİM OLARAK AKRABALIK

İngilizce’de akraba kelimesinin karşılığı olarak aynı soydan olan kişiler anlamında “kin, relative” kelimeleri, aynı ailenin üyeleri için “kinsfolk” aynı soy ya da aileden olan erkekler için “kinsman” kadınlar için ise “kinswoman”,¹ kan bağıyla ortaya çıkan akrabalık için “kinship”, hem kan hem de evlenme yolu ile ortaya çıkan akrabalık için ise “affinity” kelimeleri kullanılmaktadır.² Arapça’ da ise amca, dayı gibi kan bağı ile bağlı yakınlarla “akriba” denir. Yakın anlamına gelen “Karîb” kelimesinin çoğuludur. Anne tarafından yakın anlamında ise “el-Kurbâ” kelimesi kullanılır.³ Kan bağı ve evlenme (hısımlık) gibi⁴ birtakım farklılıklarla toplumun diğer üyelerinden ayrılan, yoğun ilişkiler ağı içinde, birbirlerine karşı sorumlu, müşterek yaşam özelliklerine sahip bireylere akraba, bunların birbirleri ile olan münasebetleri ve münasebetler yoluyla ortaya çıkan sosyal organizasyona akrabalık, akrabalar arasındaki karşılıklı diyalog ve etkileşimle ortaya çıkan yetki ve sorumlulukların tamamına da akrabalık ilişkileri denilmektedir.⁵

Akrabalık, evlilik bağı ve soy bağı olmak üzere iki şekilde oluşur. Diğer bir deyişle akrabalığı oluşturan temel unsurlar toplumsal anlaşma ve kan bağıdır. Kan bağı kişinin babasıyla ve annesi ile olan bağıdır. Kayınvalide ve kayınpeder ile olan ilişki ise toplumsal anlaşma bağına örnek verilebilir. Dolayısıyla hem evlilik hem de kan bağıyla ya da evlat edinme gibi farklı yöntemlerle birbirine bağlı olan kişilerden bahsederken akraba⁶, bu yöntemlerle insanlar arasında kurulan ve toplumca kabul görmüş ilişkilerden bahsederken de akrabalık sözcüğünü kullanmak mümkündür.⁷

İnsanlığın devamı asırlar boyunca bir anne ve bir babaya bağlı olarak sağlanmış, yüz yıllardır insanlar, anne ve babanın olduğu aile birimi içerisinde yaşamışlardır.

¹ An American Dictionary of The English Language (kin mad.), White&Sheffield, New York, 1841, 479.

² Önal Sayın, *Aile Sosyolojisi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, 95.

³ Süleyman Ateş, *Kur’ân Ansiklopedisi*, Kur’ân Bilimleri Araştırma Vakfı, İstanbul, II, 132.

⁴ Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük I-V*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007, I, 176.

⁵ Ahmet Maden, “*Akrabalık ilişkileri ve Türleri*” T.A.A. (Türk Aile Ansiklopedisi), Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, I, 96.

⁶ Mahmut Tezcan, “Akrabalık ilişkileri”, Türk Aile Ansiklopedisi, B.A.A.K. (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu) Yayınları, Ankara, 1991, I, 98-99.

⁷ Çağbayır, 176.

Toplumlar geçmişten günümüze pek çok değişim safhasından geçmiş ve bu dönemlerde aile ve akrabalık ilişkilerini, üretim tarzları önemli ölçüde etkilemiştir.⁸

Akrabalıktan bahsedebilmek için en az iki kişinin olması zorunludur⁹ ve dünyaya gelen her çocuk gelecekte bir anne ve baba adaydır. Böylece aynı soydan gelen kişiler, kan bağına dayanan bir akrabalık zinciri oluşturur. Dolayısı ile anne-baba, çocuklar ve torunlar kan bağı ile birbirlerine bağlıdırlar.¹⁰

II. AKRABALIK İLİŞKİLERİNİN ÖNEMİ

İster evlilik yoluyla, ister kan bağıyla, isterse de bazı uygulamalar sonucu kazanılsın; akrabalık bağı, insanların ilişkileri ve davranışları üzerinde önemli derecede etkilidir. Akrabalık grubu içerisinde yer alan üyelerin davranışlarının şekli ve birbirlerine karşı tutumları bu ilişkiler bağlamında belirginlik kazanır. Dolayısıyla insan davranışlarının akrabalık ilişkileri içerisinde incelenmesi bu bakımdan oldukça önemlidir. Nitekim akrabalar arasındaki ilişkilerin anlamlandırılabilmesi bu ilişkilerin altında yatan temel değerlerin tespit edilmesiyle kolaylaşacaktır.

Akrabalık, dikey ve yatay nesiller yoluyla genişler.¹¹ İlk temelleri biyolojik bağlardan kaynaklanır. Anne-çocuk, kız ve erkek kardeşler arasındaki münasebetler, ortaya çıkan ilk biyolojik bağlardır. Evlilikle birlikte ortaya çıkan kadın-erkek arasındaki ilişki ise toplumsal içeriklidir. Toplumsal hayatın içinde ortaya çıkan bu toplumsal bağlar, toplum fertleri arasında belirli ilişkilerin, duyguların, sorumlulukların ve ayrıcalıkların doğmasına sebep olur. Yani akrabalığın doğmasında iki önemli unsur belirleyici faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki bireyin annesi ve babası ile olan kan bağı diğeri ise kayınpeder ve kayınvalidesi ile olan toplumsal anlaşma bağıdır.¹² Bunlara ilaveten ileride bahsedeceğimiz gibi bazı uygulamalar sonucu akrabalık bağlarının oluşması da söz konusudur.

⁸ Ali Rıza Balaman, *Evlilik Akrabalık Türleri*, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1982, s. 1.

⁹ Maden, s. 96.

¹⁰ Balaman, s. 3.

¹¹ Sayın, s. 92.

¹² Sayın s. 95.

Aralarında akrabalık bağı bulunan en küçük toplumsal kurum, insanların evlenmek suretiyle meydana getirdikleri ailedir.¹³ İki akrabalık grubunun evlilik vasıtasıyla bir araya gelmesi ile oluşan aile, doğal olarak iki yönlü bir kurumdur. Bir tarafta erkek ve akrabaları, diğer tarafta kadın ve akrabaları söz konusudur. Buradan, aile kurumunun akrabalıktan soyutlanarak ele alınamayacağı sonucu çıkarılabilir. Aile ve akrabalık günümüzde de hala önemini ve varlığını hissettiren, toplumun ilk örgütlenme şeklidir. İnsan hayatını baştan sona kapsayan, birincil sosyal grup olan aile; bu akrabalık sistemi içerisinde giderek daha büyük bir sosyal teşkilatlanma içinde yer almakta ve böylece sosyoloji içinde önemli bir vaka olan “Akrabalık bağı” ortaya çıkmaktadır.¹⁴ Nitekim insanlar, köklerini bilmek, toplumsal bir kimlik edinebilmek amacıyla akrabalık soy zincirini öğrenmek ister. İnsanlar gerek eş seçerken gerek iş ararken gerekse de maddi ve manevi her türlü sıkıntısında kendisine yakın hissettiği akrabalarına başvurmaktadır.¹⁵

Erkeğin koca, kadının da eş rolünü üstlendiği iki ayrı cinsten meydana gelen ailede; biri kendi aralarında diğeri dış dünya ile aralarında olan iki türlü ilişki vardır. Bu iki ayrı cinsin birleşmesiyle dünyaya gelen çocuklarla birlikte aile üyelerinin rolleri ve bunların yerine getirdiği işlevler de çeşitlenir. Bu durumda erkek koca rolü ile birlikte baba rolünü; kadın ise eş ile birlikte anne rolünü de üstlenmiş olurlar. Çocuk ise yeni kardeşlerle birlikte kardeşlik ve oyun arkadaşlığı gibi roller üstlenmiş olur. Aynı zamanda dede, nine, amca, dayı, hala, teyze gibi roller de doğal seyri içinde kendiliğinden oluşuverir ve böylece kalabalık bir akrabalar topluluğu arasında yoğun ilişkiler ağı ortaya çıkar.¹⁶

Akrabalık, doğuştan gelen ya da sonradan oluşturulan ilişkilerin sonucunda, birtakım sorumlulukları, rolleri ve değerleri içerir. Bilhassa ilkel topluluklarda bireylerin sosyal konumu akrabalık sistemi ile belirlenir. Bir insanın içinde olduğu

¹³ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, *İctimaiyyat*, İ.Ü.İ.F.Y. (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları), İstanbul 1958, I, 322.

¹⁴ Yünni Sezen, *Sosyolojide Temel Bilgiler ve Tartışmalar*, M.Ü.İ.F.V. (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı), Yayınları, İstanbul 1997, 138.

¹⁵ Sayın, 95.

¹⁶ Mustafa Aydın, *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, Ankara 1997, 49.

akraba grubu, o toplumun ya da geleneklerin belirlediği ve kişinin irtibatlı olduğu insan kümesinden meydana gelir.¹⁷

Akrabalığın insanlar arasındaki davranışların düzenlenmesinde, toplumsal, siyasal ve bölgesel grupların oluşmasındaki rolü oldukça büyüktür. Günümüz modern toplumlarında akrabalığın birinci ögesi olan aile, bir yerleşim ve üretim birimi olarak varlığını devam ettiriyorken, topluluk durumlarındaki yaşam biçimlerinde aile ve onun meydana getirdiği akrabalık; soyun, otoritenin ve toprağın devamlılığını sağlama, baba mirasını devam ettirme vb. ilişkilerde büyük önem¹⁸ taşıdığı gibi çocuklar bozuk aile ortamlarında büyümesin, yok olmakla karşı karşıya olan aile değerleri içinde ruhsal sıkıntılarla topluma, sosyal hayata ayak basmasınlar diye¹⁹ toplum içinde sağlam ve meşru zemin hazırlar.²⁰

Akrabalık ilişkilerinin en önemlilerinden biri de yardımlaşmadır. Nitekim iyi günde ve kötü günde, hayatın çeşitli aşamalarında yardım ve destek ilk olarak akrabalardan beklenir.²¹ Büyük ölçüde amaç birliğinin olduğu akrabalık ilişkilerinde yardımlaşma ve dayanışma esastır. Her türlü çıkarların korunmasına dikkat edildiği gibi ilişkiler karşılıklı sevgi ve saygı temeli üzerine inşa edilir. Yetki ve sorumluluklar birbirini tamamlar niteliktedir. Yaşlısından gencine, bilgisinden cahiline doğru tavsiye mekanizması çalışır. Gelenek ve görenekler, örf ve âdetler sonraki kuşaklara aktarılacak soyun devamı sağlandığı gibi kültürel süreklilik ve gelişim de sağlanmış olur. Ayrıca yaşlıların bakımı, öksüz, yetim ve dulların korunması ile adeta bir sosyal güvenlik mekanizması gibi çalışır. Ataların anısını canlı tutmak, nâmını yaşatmak, mirasına ve vasiyetine sahip çıkmak önemlidir.²²

Sosyal yapıyı ve toplumun işleyişini çözümlemek için aile ve akrabalık ilişkilerinin önemsenmesi gerekmektedir.²³ Aile ve toplum arasındaki ilişki birey ve toplum arasındaki ilişkiye benzer. Aile toplumu, toplumda aileyi meydana getirmektedir. Biri olmadan diğerini anlamak mümkün değildir. Bir topluluğun özelliği aile münasebetlerine ve akrabalık ilişkilerine göre belirlenir. Akrabalık ilişkilerinde ve

¹⁷ Sayın, 97.

¹⁸ Balaman, 1.

¹⁹ Ayetullah Hüseyin Mezahiri, *İslam'da Aile*, Çev. Ali Ekberi, Ensariyan Yayınları, İstanbul 1992, 19.

²⁰ Sezen, 138.

²¹ Tezcan, 99.

²² Maden, 97.

²³ Sayın, 95.

aile münasebetlerinde meydana gelen bozukluk içtimaî sistemi de bozulmaya maruz bırakır. Toplumun gücü, aile ve aile üyelerinin gayesi, sorumluluğu ile orantılıdır. Kişiler ailevi yükümlülüklerini dolayısıyla akrabalıktan doğan vazifelerini aksatmaya başladıkça toplum da gücünü kaybetmeye başlar.²⁴ Özellikle anne – baba rolünü icra eden karı-kocanın aile içindeki akrabalık ilişkilerinin sağlıklı olması, çocukların karakterlerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi hususunda oynadığı rol çok büyüktür.²⁵ Nitekim Aile bireylerinin ilk sosyalleştiği yer ailesidir. Özellikle içinde yaşadığı toplumun dilini ve kültürünü aileden alan birey yine içinde doğup büyüdüğü aile ilişkileri vasıtasıyla toplumsal bir varlığa dönüşür. Akriba ilişkilerinin en yoğun yaşandığı yer ailedir. Herkesin bu yapı içinde önceden belirlenmiş vazifeleri vardır.²⁶

Değişen sosyal ve kültürel şartlar altında aile, insan soyunun devamı ile vazifeli olup, dünyaya yeni gelen bireylerini yetiştirecek sosyalizasyon süreci içinde topluma kazandırması sebebiyle görevini ve önemini arttırmaktadır. Onun görevinin ve öneminin temel kaynağı ise akrabalık ilişkileri ve aile içi dayanışma ruhudur.²⁷ Dolayısıyla toplumun sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürmesi, anne-baba ve çocuklar arasında sevgi ve merhamete dayalı²⁸, beşeri ilişkilerin huzur, barış güven ortamında ilerletilmesi aile kurumunun sağlam bir temel üzerine kurulması ve bunun sağlam yasal düzenlemelere bağlanmasıyla mümkün olabilir.²⁹

III. EVLİLİK VE AİLE

A. Evlilik

Çalışmamızın diğer bölümlerine geçmeden önce evlilik ve aile meselesine de konunun anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülerek genel hatlarıyla değinilecektir. Akrabalık ilişkisinden söz edebilmemiz için akrabaların olması, akrabanın olması için de insan neslinin devam etmesi gerekmektedir. Evlilik, tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar var olan ve insan hayatında büyük önem taşıyan bir kurum olmakla

²⁴ Amiran Kurtkan Bilgiseven, *Genel Sosyoloji*, Filiz Kitapevi, İstanbul 1982, 263; Sulhi Dönmezer, *Sosyoloji* (9. Baskı), Savaş Yayınları, Ankara 1984, 214.

²⁵ Hüseyin Bustan, *İslam ve Aile Sosyolojisi*, Çev. Zafer Aydaş, el-Mustafa Yayınları, İstanbul 2015, 60.

²⁶ Sayın, 3.

²⁷ Nuri Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014, 13.

²⁸ Musa K. Yılmaz, *Kur'ân Ailesi*, Hilal Yayınları, Şanlıurfa 1994, 3.

²⁹ Kahveci, 29.

birlikte; aile, bir evlilik birliği, yani kadın ile erkeğin belli birtakım usullere göre ortak cinsi bir hayat yaşamaları ve netice olarak insan neslinin devam etmesidir.³⁰

Evlenme kelime olarak sözlükte “ev” kelimesinden, ev bark sahibi olmak anlamına gelmektedir.³¹ İngilizce’de bir erkeğin ve kadının birlikte yaşamak için yaptıkları yasal birlik anlamında “marriage”³²; Arapça’da evlenmek, evlendirmek, anlamlarında “tezevvüç ve izdivaç” kelimeleri ile ifade edilmektedir.³³

Evlilik, farklı ve bağımsız akraba ya da soy grupları arasında akrabalık bağlarının başlangıç noktasıdır.³⁴ Ailenin temeli de evlenme yani nikâh akdi gibi kutsal bir bağla atılır. Nikâh bu küçük, fakat toplumun ve akrabalık ilişkilerinin temeli olan kurumun meşru sayılabilmesi için gerekli olan ilk şarttır. İnsanların birleşmeleriyle hayvanların birleşmeleri arasındaki yegâne fark evlilik sözleşmesidir.³⁵ Evlilik, erkekle kadının aile olmak niyetiyle mevcut yasaya göre yaşamlarını birleştirmeleridir.³⁶ Birey psikolojik ve fizyolojik olarak belli bir olgunluk düzeyine ulaştıktan sonra tıpkı yemek, içmek, giyinmek ve barınmak gibi birtakım ihtiyaçları yanında psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarını da karşılayabilmek için aile olma duygusuna kapılır³⁷ ve uygun bir eş seçme sürecine girer. İnsanın hayatında meslek seçmek kadar önemli olan eş seçme ya da evlenme, yetişkin bir insanın hayatta mutlu olabilmesi için gerekli bir adımdır.³⁸

Evliliğin tarih boyunca tüm toplumlarda ve coğrafyalarda var olması onun evrenselliğine en büyük kanıt olduğu gibi evliliğin insanların ferdî ve sosyal hayatında önemli bir rolü olduğu anlamına da gelmektedir. İnsanlar diğer canlılar gibi kuvvetli bir cinsel eğilime sahiptir. Bu ihtiyacın giderilmesi için doğal olarak karşı cinsin tarafına çekilmekte olduğundan insanoğlu cinsel ilişkilerini evlilik yoluyla düzenlemiş, bunun için yasalar çıkarmış, sapıklığa mani olmuştur. Evlilik insanların duygusal ihtiyaçlarını

³⁰ Erol Güngör, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1995, 208.

³¹ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İstanbul 1317, 222.

³² An American Dictionary, (marriage mad.), 518.

³³ Sedar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, (zevç mad.), Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995, 365.

³⁴ Mircea Eliade, *The Encyclopedia of Religion*, (Marriage mad.) The Macmillan Co. New York 1997, IX, 219.

³⁵ Yılmaz, 19.

³⁶ Turan Dursun, *Kur’ân Ansiklopedisi*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1994, V, 85.

³⁷ Kemal Solak, *İslam’da Nikâh ve Düğün*, Şelale Yayınları, İstanbul 1975, 28.

³⁸ Rezan Şahinkaya, *Aile İlişkileri*, Kardeş Matbaası, Ankara 1981, 1.

da karşılaşmıştır. Evlenen bireyler karşılıklı olarak birbirlerine sevgi beslemekte, duygu ve düşüncelerinin sığınağı olmaktadır.³⁹

İnsanların evlenmesindeki esas gaye; sükûnet, iç huzur, dinginlik, ünsiyet ve istikrardır.⁴⁰ Çiftlerin kurmuş olduğu yuvayı böyle bir atmosfer kapladığı takdirde orada doğup büyüyen çocuklar da maddeten ve manen sağlıklı olurlar, böylece sağlıklı bir toplumun da temelleri atılır.

Geleneksel toplumlarda evlilik, yabancılarla akrabalık ilişkisi temin etmek için bir araç olarak da görülmüştür. İnsanlar evlenerek kendi ilişki alanlarını genişletmekte ve bu görevi birçok toplumda esasen kadınlar yerine getirmektedir. Ayrıca evlilik yoluyla eşler geçimlerini temin etme hususunda bir ortaklık kurarak bu yapıya güçlü bir ekonomik boyut da kazandırmaktadırlar. Ancak evliliği teşvik eden en önemli unsur toplumların inançları olmuştur.⁴¹

Tarihi süreç içerisinde insanoğlunun yapmış olduğu evlilikler, birtakım özellikleri göz önünde bulundurularak sınıflamaya tabi tutulmuş ve bazı evlilik çeşitleri ortaya çıkmıştır. Bu konunun detaylarına girmek konumuzun sınırlarını aşacağından aile ve türlerinden bahsederken konumuzla ilgili olan kısmına tekrar değinilecektir.

B. Aile

Her ne kadar evlilik ve aile konusu iç içe girmiş, birbiriyle bağlantılı ve müşterek konulardan oluşsa da; aile konusunu burada genel hatlarıyla ayrıca ele almanın daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Larousse, aileyi “anne, baba ve çocuklardan oluşan bütün; evlilik ya da akrabalık bağıyla birleşmiş kimselerden oluşan topluluk”⁴² olarak tanımlamaktadır. İngilizce’de aile kelimesinin karşılığı olarak “family” kelimesi kullanılmakta olup; tek bir evde bir başkan veya yönetici altında yaşayan kişilerin oluşturduğu grup; Ebeveynleri, çocukları ve hizmetçileri de içeren hane halkı⁴³ anlamlarına geldiği gibi bir ortak atadan gelen

³⁹ Bustan, 19.

⁴⁰ Seyyid Kutup, *Kadın ve Aile*, Çev. Halit Yılmaz, İhtar Yay. İstanbul 1994, 64.

⁴¹ Bustan, s. 20.

⁴² *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, İnterpress Basın ve Yay. İstanbul, I, 228.

⁴³ Eliade, (Family mad.) V, 277.

nesil, ırk ya da kavim manasında da kullanılmaktadır.⁴⁴ Çalışmamızda ailenin üzerinde durduğumuz anlamı ise hayvanlar âlemine özgü olan “birlikte olma” değil, insana özgü ve tamamen insani bir gelişme olduğudur.⁴⁵ Aile, toplumun en küçük birimi ve onun temel taşlarından biridir. Hiç bir toplum yoktur ki, aile olmadan varlık gösterebilsin. Dolayısıyla bir toplumun kimliğini oluşturan birinci etken aile⁴⁶ olduğu gibi coğrafi konum, kültür normları, üretim biçimi ve koşulları ve belki de en önemlisi inançları da aile üzerinde son derece büyük etkiye sahiptir. Hiçbir şekilde bu etkilerin hepsinden soyutlanmış fakat hala aile olarak kalabilmiş bir topluluktan bahsetmenin mümkün olmadığı ifade edilmektedir.⁴⁷

Yüzyıllardır olduğu gibi günümüzde de dünya nüfusunun neredeyse tamamı aile adı verilen birimlerde yaşamını sürdürmektedir. Akrabalığın en küçük hali baba, anne ve çocuklardan oluşan yalın aile birimidir. Dolayısıyla bu birim akrabalığın temel taşıdır. Akrabalık ilişkilerinin çatısı niteliğindedir. Yani aile olmadan akrabalık bağlarının çatısı oluşmaz.⁴⁸ Şu ya da bu şekilde evlilik yoluyla meydana gelen ve kültürün yani yaşam biçiminin bir parçası olan toplumsal birliğin temel birimi olan aile, toplumun oluşmasında çok önemli bir fonksiyona sahiptir. Her toplumda bu kadar önemli görevleri ve işlevi olan ailenin nesnel ve çürütülemez derecede ispatı ise akrabalıktır. Bu sebeple aile olgusuyla birlikte akrabalık ilişkileri bazen neden-sonuç ilişkileri içinde bazen de birlikte yan yana ele alınmaktadır.⁴⁹ Toplumu bir makro model olarak ele alırsak aileyi de bu makro modelin içinde mikro model olarak düşünebiliriz. Bundan dolayı aile ve bireydeki en ufak bir değişiklik toplumu etkilemektedir. Ailenin ve bireyin yaşama biçimi toplumun standartlarının oluşmasında çok önemli bir katkı sağlamaktadır. Bir ailenin üretimi ve yaşam amacı neyse topluma katkısı da o yöndedir. Bu yüzden sağlıklı bir toplumun oluşması, bu hususta yatırım yapmayı, sağlıklı bireyler yetiştirmeyi, emek harcamayı zorunlu kılmaktadır. Bedenen ve ruhen sağlıklı bireyler, sağlıklı bir toplumun meydana gelmesinde ön koşul ve en önemli çözümdür. Tabi, sağlıklı bireylerin yetişmesi ancak ve ancak sağlıklı ailelerde oluşacağı

⁴⁴ *An American Dictionary*, (Family mad.), 328.

⁴⁵ İsmail Doğan, “*Aile Kavramının alanı*”, Türk Aile Ansiklopedisi, B.A.A.K. Yayınları, Ankara 1991, I, 22.

⁴⁶ Orhan Türkoğlu, “*Aile Sosyolojisi Modeli*”, 24-25.

⁴⁷ Doğan, I, 23.

⁴⁸ Balaman, 7.

⁴⁹ Balaman, 25.

unutulmamalıdır. Dolayısıyla iyi bir ailenin toplumlara en önemli katkısı iyi insan yetiştirmektir.⁵⁰

Hem kendisinin hem de toplumun kimliğini oluşturan aile, gerek evlilik, soy izleme, yerleşme ve cinsellik olsun gerekse otorite, miras gibi konularda olsun birtakım kural ve kaideler, gelenek, görenek, örf ve âdetler ile birtakım töreler belirlemekte ve düzenlemeler yapmaktadır. Bütün bu kurallar, kaideler, töreler gelişip yaygınlaşmanın da ötesinde toplumdan topluma bazı farklılıklar da gösterir ki, bu farklılığın temel sebebi toplumların yaşam biçimleri ve bilhassa dini inançlarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.⁵¹

Aile kelimesi, dini, içtimaî ve hukuki birtakım kavramların zihnimizde oluşmasına yol açan, sosyal muhtevalı bir kelime olup isterse en vahşi topluluklarda isterse de en uygar topluluklarda olsun, cinsel birliktelik ve kan akrabalığından çok daha fazlasını yani manevi bağları ve akrabalarla münasebetleri ifade etmektedir.⁵²

Çeşitli düşünürler ailenin sınırlarını belirlemek için değişik kıstaslar belirlemişlerdir. Bazıları aynı evde oturanlara bazıları da aynı kaptan yemek yiyenlere aile adını vermişlerdir.⁵³ Sosyoloji biliminin en eski disiplini olan aile⁵⁴ insan hayatında, toplumun temelini teşkil eder. Pozitivizm'in kurucusu Auguste Comte, aileyi cemiyet hayatının “edebi okulu” diye tanımlamıştır.⁵⁵ Auguste Comte toplumsal hayatta aileyi hücrelere benzetmektedir. Toplum fertlerden değil, ailelerden meydana gelir.⁵⁶ Le Play de Auguste Comte gibi toplumsal olaylarda aileyi fiziğin atomu, biyolojinin hücresi olarak tanımlamaktadır.⁵⁷

Aile hiç şüphesiz cemiyetin en küçük ve en temel birimidir.⁵⁸ Buna rağmen ailenin evrensel bir tanımını yapmak, sosyolojik, coğrafi ve ekonomik gelişmeler ve farklılıklar göz önüne alındığında çok zor görünmektedir. İlk olarak aile topluluğu, yalnızca insana özgü bir içtimaî birim değildir. Ailenin temelini oluşturan biyolojik

⁵⁰ Nevzat Tarhan, *Son Sığınak Aile*, Nesil Yayınları, İstanbul 2010, 147.

⁵¹ Balaman, 25.

⁵² Yılmaz, 17.

⁵³ Aydın, 36.

⁵⁴ Sezen, 136.

⁵⁵ *Türk Ansiklopedisi*, (aile mad.), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963, I, 288.

⁵⁶ Fındıkoğlu, II, 254.

⁵⁷ Hans Frayer, *İçtimaî Nazariyer Tarihi*, Çev. Tahir Çağatay, A.Ü.D.T.C.F. (Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi) Yayınları, Ankara 1977, 253.

⁵⁸ Kahveci, 11.

unsurlar ve çocuk büyüme işlevleri diğer canlılarda da bulunmaktadır. Ancak tek benzer yön bu olmasına karşılık ailenin türleri, evlenme biçimleri, aile bireylerinin görevleri, akrabalık ilişkileri toplumdan topluma hatta bazen aynı toplum içinde bile farklılıklar göstermektedir. Her toplum aile ile ilgili örf, âdet, gelenek ve göreneklerini kendi kültürel yapısı doğrultusunda norm haline getirerek kurumsallaştırır.⁵⁹ Toplumun genel yapısında etkili olan hâkim esasların değişmesi, ekonomik ve siyasi alanda yapılan düzenlemeler, dini ve ahlaki normlarda oluşan değişimler, aile kurumunun da buna göre şekillenmesine sebep olur.⁶⁰

Aile idaresi bakımından kadın ve erkek birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Çoğu kültürde ve dinde ne erkek ne de kadın, vaat ettikten sonra, eş olmadan tamamlanmış sayılmaz.⁶¹ Dolayısıyla her birinin eksikliği aileye ve bireylerine çok ciddi zararlar verebilir. Özellikle ekonomik ve psikolojik zararlar ziyadesiyle çocuk ve kadınları etkilemektedir.⁶² Diğer taraftan ailenin bozulup parçalanması cemiyette de problemlere yol açar. Boşanma veya ayrılıklar fazla ise o cemiyet fonksiyonunu yerine getiremeyen, güçsüz, sakat ve hatta hasta bir aile kurumuna sahip demektir. Bu durumda benzer sıkıntılar cemiyete de sirayet edecektir.⁶³ Ailenin toplum üzerindeki sosyal fonksiyonu karşısında toplum farklı müesseselerle aileyi korumaya çalışır. Aileye din ve devlet daima sahip çıkmıştır. Aile, bilhassa din ve ahlakın tesiri altındadır. Bu yüzden de aile ile ilgili hususlar çoğunlukla dini karakter taşır.⁶⁴

Sosyal hayatın temel unsuru konumunda olan aile, her ne kadar sanayileşmenin de etkisiyle küçülmüş olsa da tarih boyunca her zaman ve mekânda olduğu gibi günümüzde de bir kurum olarak önemini korumaktadır.⁶⁵ Günümüzde toplum, birçok alanda güzel örneklerle muhtaç olsa da güzel bir ailevi hayata her şeyden daha çok muhtaç durumdadır.⁶⁶

⁵⁹ Barlas Tolan, *Toplumbilimlere Giriş: Sosyoloji ve Sosyal Psikoloji*, Gazi Üniv. Yay. Ankara 1985, 226.

⁶⁰ Tahir Çağatay, "Modern Aile ve Sosyal Problemleri", A.Ü.D.T.C.F. *Felsefe Bölümü Dergisi*, s. 73-126 Ankara 1971, IX, 78.

⁶¹ Eliade, (marriage mad.) IX, 218.

⁶² Bustan, 60.

⁶³ Sezen, 141.

⁶⁴ Thomas Burton Bottomore, *Toplumbilimi*, Çev. Ünsal Osbay, Der Yayınları, Ankara 1977, 202.

⁶⁵ Kahveci, 13.

⁶⁶ İbrahim Canan, "Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber", *Aile Yazıları II*, B.A.A.K. Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, 443.

Aile ile ilgili birtakım temel bilgileri paylaştıktan sonra ailenin tarihi gelişimi, yapısı ve işlevleri hakkında da bilgi vermek yerinde olacaktır. Her ne kadar konu kapsamlı ve detaylı da olsa ana hatlarıyla eski medeniyetlerde ailenin yeri, aile tipleri, fert ve toplum hayatında ailenin fonksiyonlarının neler olduğu ile ilgili bilgi verilecektir.

C. Tarih Boyunca Aile

Aile tarih boyunca tüm insan toplumlarında mevcut olan bir sosyal kurumdur. Aile kurumunun olmadığı bir toplum görülmemiştir. Çünkü ailenin en küçük bireyi, anne ve babanın evliliklerinin bir meyvesi olan çocukların kendi kendine hayatlarını devam ettirebilecek hale gelebilmesi için yıllara ihtiyaç vardır. Ayrıca insanlar evlenerek aile kurumu içinde elde ettikleri yetinme, güven, sevgi ve şefkat duygularını başka hiçbir şekilde elde edememektedirler.⁶⁷

Eski medeniyetlerden Roma’da aile ataerkil prensibine dayanmaktaydı. Baba’nın çocuklar üzerinde ciddi bir otoritesi vardı. Aile de babanın bu otoritesini kabul eden anne, oğul ve torunlar gibi üyelerden oluşmaktaydı. Ancak daha sonra Bizans kanunları Roma hukukundaki aile anlayışını kökten değiştirmiştir. Hristiyanlığın da etkisiyle Bizanslılar kadına erkekle eşit haklar tanımışlar, hatta çocukların babanın mirası ile ilgili haklarından ayrıca kocanın mirasına da ortak olma hakkı vermişlerdir. Bu dönemde babanın aile üzerindeki otoritesi Roma dönemine göre oldukça yumuşamıştır. Eski Yunan medeniyetinde aile iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi; “Genos” yani Geniş anlamdaki aile. Genos bütün insanların hatta evlatlıklar, evlenme suretiyle aileye katılan yabancı kadınlar ve köleler dâhil herkesin aynı atadan türeyip çoğaldığı ve dini bağlarla birbirine bağlandığı ilkesine dayanır. İkincisi ise; sade ve dar anlamına gelen “Oikos”tur. Bu kavram, aynı fiziksel mekânı paylaşanların yani aynı çatı altında yaşayanların tamamını kapsar. Bu ailenin başında “Kyrios” bulunurdu. O dönemdeki Yunanistan’da aile bağları günümüzden daha gevşek bir yapıya sahipti. Toplumda kadınlar erkeklerden daha değersiz olarak görülürdü. Ailenin erkek evlatları

⁶⁷ Şahinkaya, 7.

önce kadının himayesine bırakılır ancak büyüdükten sonra bağımsız bir hayat sürerlerdi.⁶⁸

İslam'dan önce Türk topluluklarında yaygın aile tipi “baba ocağı” anlayışına dayanmaktaydı. Bu anlayışa göre babanın aile üzerinde sahip olduğu otorite eski Roma ailesindeki kadar geniş ve sınırsız olmadığı gibi erkekle kadın eşit haklara sahipti. Baba ocağında yaşayan erkek çocuklarından büyüyüp evlenme çağına gelen delikanlılar yiğitliklerini ispat ederek il kurulundan bir ad alır, böylece babanın vasiliğinden kurtulur, “ildaş” olur ve evlenerek baba ocağından ayrılırdı. Yeni evlenen bu delikanlı evlendiği eşini, babasının ocağına getirmedeği gibi eşinin ailesinin yanına da gitmez ve yeni bir yuva kurardı.⁶⁹ Cemiyetin en mühim birimi ve kuvvetli manevi bağlara sahip olan aile, Türk toplumunun bütün maddi ve manevi değerlerini bünyesinde toplayarak kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlardı. Göçebe hayatı süren Orta Asya Türklerinde “boy”, büyük akrabalık bağlarının da birinci boyutunu oluştururdu. Her boyun bir lakabı yani soyadı vardı. Baba soyundan gelen boylar olduğu gibi ana soyundan gelen boylar da vardı. Nitekim Eski Türk aile yapısında erkeğin en önemli yardımcısı olan kadın mühim bir konuma sahipti. Erkeğin kadına karşı şiddet uygulaması neredeyse o dönemde hiç rastlanmayan bir durumdur. Karı-koca arasında karşılıklı sevgi, saygı ve şefkat vardı.⁷⁰

Monogamia yani tek eşli evliliğin hâkim olduğu Sümer ve Babil topluluklarında babanın bütün aile bireyleri üzerinde geniş yetkileri vardı. O kadar ki baba, aile bireylerini bir borç karşılığında rehin olarak bırakabiliyordu. Ailedeki herkes baba için çalışır, erkek çocuklar büyüyüp evlenseler dahi babaları ölünceye kadar babalarının evinde oturlardı. Asurlularda kadına, boşanma konusunda çok geniş yetkiler verilmişti. Asur ve Eti uygarlıklarında Levirat⁷¹ şeklinde evlilik bir kanun hükmü olarak uygulanmıştır. Ayrıca Eti uygarlığı da metresliği ve evlenilen ikinci kadının başka bir memlekette oturması halinde çok eşliliği kabul görürdü.⁷²

Mısır medeniyetinde aile, yerli klan topluluklarının dağılmasıyla meydana gelmiştir. Ailede en kuvvetli yetki ve güç babada toplanmıştı. Ancak kocanın resmi eşi

⁶⁸ *Türk Ansiklopedisi*, I, 288.

⁶⁹ *Türk Ansiklopedisi*, I, 289.

⁷⁰ Nihat Nirun, *Sosyoloji* 3, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, 95.

⁷¹ Büyük kardeşin ölümü üzerine küçük kardeşin yengesi ile evlenmesi geleneğidir.

⁷² *Türk Ansiklopedisi*, I, 288.

olan kadının yetki ve gücü de azımsanmayacak kadar çoktu. Ailenin reisi olan babanın en önemli vazifelerinden biri dedelerin inançlarını yaşatmaktır. Babanın sahip olduğu yetki, güç ve dedelerin inancını yaşatma görevi, ölümünden sonra evlatları arasından en büyük oğula geçerdi. Yani en büyük erkek evlat, babanın erkinin ve dini görev ve haklarının mirasçısı idi. Ancak asıl miras yani “vasiyetname”, aksini ortaya koyan bir hüküm konmadığı durumlarda ailenin en büyük kızına geçerdi. Eski Mısır medeniyetinde aile içindeki hak ve vazifelerin bu şekilde taksimi anne, baba ve çocuklar arasındaki bağları güçlendiriyor ve Mısır ailesini, fertlerinin birbirlerine derin bir sevgi ile bağlandığı sağlam bir kurum haline getiriyordu.⁷³

Sanayi Devrimi ile birlikte modern hayat, tüketime dayalı ekonomi, rekabet ve kapitalist düşünce yayılmış, kişisel menfaatler ön plana çıkmış ve insanoğlunun sadece kendisini düşünmesine, sadece kendi mutluluğuna odaklanmasına sebep olmuştur. Ben merkezli bu düşünce yapısı toplum genelinde sosyal sorunlara neden olurken, aile kurumunu da temelden sarsmıştır. Materyalist ve kapitalist sistem, toplumun hücresi olan aile kurumunu erkekle kadın arasında hâkimiyet mücadelelerinin yaşandığı bir alana doğru sürüklemiş; aile kurumu, özellikle kadının özgürleşmesi gibi feminist söylemlerle aile üyeleri bireyselleştirilerek kurban edilmiştir.⁷⁴ 1960’lı yıllarda dünya genelinde dillendirilen evlilik karşıtı söylemler, insanları evlenmeden aynı çatı altında yaşamaya teşvik etmiş, ayrıca feminist düşüncenin etkisiyle kadınlar için ev işleri zulüm olarak görülmeye başlanmış, kadının ev dışında bir yaşam kurmasının ve çalışmasının onun hakkı olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. Feminist akımının yanında müstehcenlik akımlarıyla kadının evlilik prangasından kurtulması ve baskı altında tuttuğu cinsel güdülerini özgür bir şekilde tatmin etmesi gerektiği savunularak aile kurumuna ihtiyaç olmadığı düşüncesi yaygınlaştırılmış ve günümüz toplumlarının çoğu bu düşüncelerin bedelini toplumsal yozlaşma şeklinde ödemiş ve hâlâ ödemeye devam etmektedir.⁷⁵

Şaşkınlık uyandıracak derecede hızlı yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmelerin yaşandığı bir ortamda hiçbir içtimaî kurumun değişmeden kalması beklenemez. Bilhassa sanayi alanında yaşanan devrim niteliğindeki gelişmelerden sonra aile, en önemli vazifesi olan bireyin topluma kazandırılması ve eğitim fonksiyonunu

⁷³ *Türk Ansiklopedisi*, I, 288.

⁷⁴ Nevzat Tarhan, *Evlilik Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, 15.

⁷⁵ Mim Kemal Öke, “Avrupa’da ve Amerika’da Aile ve Devlet Koruyuculuğu”, *Türk Yurdu Dergisi* (Mayıs 1988), 11.

zamanla okula bıraktı. Günümüzde ise yeni iletişim araçları olan televizyon, bilgisayar, akıllı telefonlar, tablet bilgisayarlar, giyilebilir akıllı teknolojiler ve en önemlisi internet, okulu geride bırakacak düzeyde, ailenin bir üyesi olan bireyi bağımlılık derecesinde etkisi altına almıştır. Teknoloji insan hayatına bu derece girmiş ve yaşantısını etkilemişken aile yapısının ve akrabalık ilişkilerinin değişmeden kalması mümkün değildir. Ailenin nitelikleri, ailedeki erk yapısı, karar mekanizmaları, ebeveynlerin ve çocuklarının rolleri, ilişkileri de doğal olarak değişecektir.⁷⁶ Sanayileşme ve Kentleşme ile birlikte, üretim birimi olmaktan çıkan ve bir tüketim birimi haline gelen aile; üyelerine manevi destek sağlama, dayanışmayı pekiştirme işlevini üstlenmiş durumdadır.⁷⁷ Ayrıca aile üyelerinin ev dışında geçirdikleri zaman artarken evde aile üyeleriyle geçirdikleri zaman azalmış, eskiden ebeveynin işlevleri arasında yer alan birçok husus, o alanda oluşan sektörler tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır.⁷⁸ İş hayatı, okul hayatı, sosyal çevre ve eğlence hayatı, anne, baba ve çocukların şahsiyetlerinde, yaşam felsefesinin değişmesinde etkili olmaya başlamıştır. Bu durum doğal olarak akrabalık ilişkilerinin zayıflamasına da sebep olmuştur.⁷⁹ Günümüzde aile ve akrabalık ilişkilerinin zayıflamasının en önemli sebebi, ailenin doğasında var olan zorluklardan kaçınma⁸⁰ ve sekülerleşmedir. Nitekim önceleri kutsal olarak kabul edilen evlilik, günümüzde bu manevi özelliğini kaybederek sadece hukuki bir sözleşme olarak algılanmaya başlanmış;⁸¹ aile güven, dayanışma vb. değerlerin kaynağı olmaktan çıkmış, ev işlerinin yürütüldüğü, maddi ortaklık esasına dayanan bir kurum haline gelmiştir.⁸²

İnsan bilimciler, tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar olan toplumlarda görülen aile çeşitlerini sınıflandırmaya tabi tutmuşlardır. Bu sınıflandırmayı yaparken de belli birtakım kıstaslar belirlemişlerdir. Belirlenen bu kıstasların niteliğine göre farklı aile tipleri ortaya çıkmıştır. Aile üyeleri arasında Erk'in annede ya da babada olup olmama durumuna göre üç farklı aile tipi belirlenmiştir. Bunlar; ailede babanın egemenliği hâkimse ataerkil (patriyarkal), annenin egemenliği hâkimse anaerkil

⁷⁶ Barlas Tolan, "Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru", *Aile Yazıları II*, B.A.A.K. Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, 501.

⁷⁷ Tolan, "Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru", 493.

⁷⁸ Tolan, 491.

⁷⁹ Kahveci, 27.

⁸⁰ Tarhan, *Son Sığınmak Aile*, 15.

⁸¹ Bustan, 180.

⁸² Yılmaz, 4.

(matriyarkal), aile anne-babanın eşit egemenliğine dayanıyorsa eşitlikçi (Egoliter) aile tipleridir. Kullanılan bir başka kıstas soyun akrabalık ilişkilerinde belirleyici faktör oluşu esasına dayanır. Buna göre akrabalık ilişkilerinde babanın soyu ön plandaysa buna babasoylu (patriliner) aile, annenin soyu birinci planda ise anasoylu (matriliner) aile, hem ana hem baba soyuna dayanıyorsa buna da bilieer aile adı verilir. Diğer taraftan ailenin ikamet ettiği mekâna göre de bir sınıflandırma yapılmaktadır. Buna göre aile üyeleri erkeğin ana-babası ile birlikte oturuyorsa babayerli (patrilokal), kadının ana-babası ile birlikte oturuyorsa anayerli (matrilokal) aile olmak üzere iki aile tipinden bahsedilmektedir. Ancak günümüzde iki önemli aile tipinden özellikle bahsedilmektedir. Bunlar anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile ve anne, baba, nine, dede ve torunlar ya da akrabalık bağıyla birbirine bağlı diğer kişilerden oluşan geniş aile tipleridir.⁸³

Sosyoloji bilimi, tarihin ilk dönemlerinden itibaren günümüze değin klan aile tipinden modern aile tipine kadar birçok aile tipini sınıflandırmıştır.⁸⁴ Çalışmamızda yedi farklı aile tipine değinilmekle yetinilecektir.

a) Klan Ailesi: Geniş aile Roma kültüründe “gens”, Yunan medeniyetinde “genos”, eski Türk kültüründe ise “oymak” olarak tabir edilen, kan ya da evlilik yoluyla kurulan akrabalar arasındaki ilişkiler o kadar yoğundur ki, akrabalık ilişkisi olmayan yabancılarla ilişkiler en az düzeydedir.⁸⁵

b) Anaerkil Aile: Nüfusu klan aile tipine göre azalmış olan bu aile tipinde anne daha çok güç sahibi⁸⁶ olmakla birlikte aile mülkü ortaktır. Akrabalık ilişkilerinde belirleyici olan annenin kan bağıdır. Ancak aileyi anneler değil, anne tarafından en yaşlı erkek (dayı) idare etmektedir.⁸⁷

c) Ataerkil Aile: Baba soyu ve egemenliğine dayalı aile tipinde her şeyin babanın kişiliği etrafında toplandığı görülmektedir. İlk olarak kabile toplumlarında görülmüştür.⁸⁸ Tarih boyunca ailelerde gücün anne ve baba arasında eşit olarak dağıtıldığı çok nadir görülmüştür. Tarih boyunca çoğu toplumda kadınlar her ne kadar

⁸³ Tolan, *Toplumbilimlere Giriş*, 228.

⁸⁴ Yılmaz, 25.

⁸⁵ Sezen, 141.

⁸⁶ Bustan, 57; Kahveci, 17.

⁸⁷ Nurettin Şazi Kösemihal, *Durkheim Sosyolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1971, 115.

⁸⁸ Sezen, 143.

ara sıra bu erk'ten faydalanmış olsalar da erkek herkesten daha çok güç ve hâkimiyet sahibi olmuştur. Bu aile tipinde kadın evlilik sonrası eşinin evine yerleşir, nesep olarak da babanın soyu egemendir. Yani çocuklar babanın soyadını almaktadır. Miras ise erkek çocuklarına kalmaktadır. Babanın ölümünden sonra erkek evlatlar içinden en yaşlı olanı babanın görevlerini üstlenmektedir.⁸⁹

d) Geniş Aile: İkiden fazla neslin bir çatı altında yaşadıkları aile tipidir. Nine, dede, anne, baba, bekâr ya da evli çocuklar⁹⁰ ve amca, dayı, hala, teyze, damat, gelin gibi yakın akrabalarından⁹¹ oluşabilmektedir. Genellikle geleneksel köy toplumlarında ekonomik ve siyasi bir birlik olarak görülen aile tipidir.⁹² Geniş aile hem ürettiği hem de tükettiği için ekonomik bir fonksiyonu vardır. Kişinin sahip olduğu soy saygınlık belirtir. Geniş aile bir okula benzer. Çocuklar tüm mesleki bilgilerini aile içinde öğrenirler. Tüm aile üyeleri dış tehditlere karşı birbirini korur. Dini eğitim verildiği gibi aile üyelerinin dini vazifelerini yerine getirip getirmediikleri de denetlenir. Ayrıca aile üyeleri arasındaki duygusal bağlar onların psikolojik olarak doyuma ulaşmalarını sağlar.⁹³

e) Çekirdek Aile: Toplumun zamanla farklılaşması, sanayileşme süreci ve şehirleşmeyle birlikte ortaya çıkan aile şeklidir. Anne, baba ve onların evlenmemiş çocuklarından oluşmuştur.⁹⁴ Dar aile de denilen bu aile zamanla kendini akrabalık grubundan soyutlamıştır. Akraba grubunun aile üzerinde yaptırımı ve denetimi azalmıştır. Günümüzde çekirdek ailenin iki işlevi kalmıştır. Birincisi, insan neslinin devamını sağlamak yani üremek ve aile üyelerinin toplumsallaştırılması ikincisi ise aile üyelerinin psikolojik olarak doyuma ulaşmasıdır.⁹⁵ Buradan hareketle çekirdek aile tipinde akrabalık ilişkilerinin zayıfladığı söylenebilir.

⁸⁹ Bustan, 57.

⁹⁰ Bustan, 55.

⁹¹ Ateş, 88.

⁹² Emre Kongar, "Türkiye'de aile Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri ", *Amme İdaresi Dergisi*, Ankara 1970, III, 63.

⁹³ Sayın, 8.

⁹⁴ Timur Serim, *Türkiye'de Aile Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 1972, 98; Sayın, 10; Bustan, 55; Ateş, 88.

⁹⁵ Sayın, 10.

f) Babayerli Aile: Toplamların bazılarında yeni kurulan aileler, erkek tarafının ailesi ile ya da onun yakınında yaşamaktadırlar. Bu şekilde olan ailelere babayerli (patrilokal) aile denilmektedir.⁹⁶

g) Anayerli Aile: Bazı toplumlarda da yeni evlenen çiftler kadının aile ve akrabalarının yanına yerleşerek orada yaşarlar. Bu tür ailelere de anayerli (matrilokal) aile denilmektedir.⁹⁷

h) Yeniyerli Aile: Bazı durumlarda yeni evlenen çiftler iş, eğitim veya başka şahsi nedenlerden dolayı, yaşayacakları yer hakkında kendileri karar verirler ve erkek de kadın da kendi ailelerinden ayrılarak farklı bir yerde, yeni bir yuva kurarlar. Bu tür aileye de yeniyerli (neolokal) aile denilmektedir.⁹⁸

ı) Modern Aile: Sanayi devrimi ve şehirleşme insanların yaşam tarzlarında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Babanın soy ve egemenliğinin yerini, karı-koca arasında gittikçe yaygınlaşan eşitlik prensibi almaya başlamıştır. Aile içindeki kadın ve erkeğin kalıplaşmış rolleri yıkılmıştır. Eve ve çocuklara bakmak artık kadının bir görevi olmadığı gibi para kazanmak ve ev dışında sosyal bir yaşam sürmek de erkeklere mahsus bir durum olmaktan çıkmıştır. Böylece aile üyeleri zamanlarının büyük bir kısmını kendi evlerinden çok dışarıda geçirmeye başlamışlardır. Modern aile günümüzde üretici değil tamamen tüketici bir kurum olmuştur.⁹⁹ Bütün toplumlarda kadının ve erkeğin eşitliği ve gerek kadın-erkek gerekse çocuklar-ebeveyn arasındaki ilişkilerde eskiye göre daha çok birlikte çalışma ve birbirini anlama ilkeleri baskındır. Eskinin otoriter aileleri yerine artık günümüzde arkadaşlık esasına dayanan modern aileler kurulmaktadır.¹⁰⁰

Çağdaş şehir toplumunda karşımıza çıkan aile sadece baba tarafından akrabalık üzerine kurulu değildir. Hem anne hem baba, hem karı hem koca tarafından akrabalık söz konusudur. Ayrıca günümüzde evlilikle kurulan akrabalıkların önemi de gittikçe

⁹⁶ Bustan, 58.

⁹⁷ Bustan, 58.

⁹⁸ Bustan, 58.

⁹⁹ Ercüment Kuran, "Türk Ailesinin Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi", *Milli Kültür Dergisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1986, sayı 53, 63.

¹⁰⁰ Şahinkaya, 2.

artmakta, üniversite diplomaları ve meslek durumu eş seçiminde ailenin menşei ve saygınlığından daha çok önem kazanmaktadır.¹⁰¹

Sanayileşme ile başlayan süreçten itibaren toplumda sosyal hareketlilik artmış ve hem sosyal hayat alanı üzerinde hem de ailenin yapısında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişimle birlikte ailenin yapısı küçülmüş ve modern aile karı, koca ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelmiştir.¹⁰² Dolayısıyla sanayi devriminden sonra toplumdaki aile tipinin çekirdek aileye doğru evrimleştiği söylenebilir.

D. Ailenin İşlevleri

Aile, erkek ile kadının evlilik sonrası birleşmeleri neticesinde insan türünün devamını sağlayan, sosyalleşme sürecinin başladığı, ilişkilerin karşılıklı belli kurallara bağlandığı, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan sosyal bir kurumdur.¹⁰³ Aile, nüfusu yenilerken yıllar boyu toplumda oluşan ve biriken kültürel ve sosyal zenginlikleri de sonraki kuşaklara nakleder.¹⁰⁴ Ailenin toplum ve fertler için taşıdığı bir bakıma mutluluk ve üzüntülerin, gelecekle ilgili beklentilerin paylaşıldığı temel birim olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁵

Aile, toplum tarafından benimsenmiş sosyal kuralların ilk öğrenildiği yerdir. Toplumda var olan bu kurallar, aile vasıtasıyla toplumun diğer aktörlerine aktarılır. Aynı zamanda cemiyet, aile denen hücrelerden meydana geldiği ve hücredeki bozulmalar aileyi de bozacağı için toplum tarafından benimsenmiş bulunan bu sosyal normların aile ve akraba üyeleri arasında uygulanıp uygulanmadığını da aile kurumu denetler.¹⁰⁶

Aile yeni doğan çocukları koruyup kollamayı, bakıma muhtaç yavruları bedenlen, aklen ve ruhen geliştirmeyi kendine vazife edinmiş bir müessesedir. Anne ve babanın evlenmesi neticesinde dünyaya gelen yavrular bu müessesenin gölgesinde sevgi, şefkat ve merhamet duygularıyla karşılaşılır. Ayrıca çocuklar, ömür boyu hiçbir zaman terk edemeyecekleri karakteristik özellikleri burada kazanır ve bu hususiyetlerin

¹⁰¹ Ümit Meriç, “İslam’da Aile”, *Aile Yazıları II*, B.A.A.K. Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, 432.

¹⁰² Kahveci, 14.

¹⁰³ Sayın, 2.

¹⁰⁴ Dilaver Cebeci, *Tanzimat ve Türk Ailesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1993, 9.

¹⁰⁵ Yılmaz, 18.

¹⁰⁶ Sayın, 148.

önderliğinde hayat denen zorlu yolculuğa çıkarlar. O nedenle çocukların anne ve babasına olan ihtiyaçları başka canlılardan daha fazladır. Dolayısı ile diyebiliriz ki mükemmel bir sosyal düzen için istikrarlı ve huzurlu bir aile yuvası şarttır.¹⁰⁷

Sevgi ve merhametin en yoğun yaşandığı yerlerden biri olan aile, bir yandan karı-koca arasındaki bağı sağlarken diğer taraftan bu ikisinin birleşmesinden meydana gelen çocuklarına şefkat göstererek, koruyarak, beslenmesine ve eğitime destek olarak insan neslinin devam etmesine de imkân tanır.¹⁰⁸ Bu vesileyle de toplumda yeni gelen neslin eski kuşağın yerini almasıyla toplum kendini biyolojik olarak yeniden üretir.¹⁰⁹

Genel olarak ifade edecek olursak; aile, nüfusu yenileyen, milli kültürü kuşaktan kuşağa nakleden, bireyi toplumsallaştıran, ekonomiyi canlandıran, psikolojik ve biyolojik işlevleri yerine getiren,¹¹⁰ sevgi, merhamet, şefkat, fedakârlık, paylaşma gibi duyguların hatta konuşma kabiliyeti gibi birçok yeteneğin kazanıldığı bir müessesedir.¹¹¹

¹⁰⁷ Kutub, 58.

¹⁰⁸ Bustan, 179.

¹⁰⁹ Sayın, 151.

¹¹⁰ Mustafa Erkal, *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, Der Yayınları, İstanbul 1995, 92.

¹¹¹ Cebeci, 9.

BİRİNCİ BÖLÜM

AKRABALIK TERİMLERİ VE AKRABALIK ÇEŞİTLERİ

Günlük hayatın akışı içinde akrabalık ile ilgili terimler, adı geçen ya da bahsedilen akrabanın statüsünü belirttiği gibi aynı zamanda seslenilen akrabanın adının yerine de kullanılır. Konuşma dilinde akrabalık ile ilgili terimler, yabancı dillerden dilimize geçenler ve yöreden yöreye farklı anlam taşıyanlar dışında birçok terim, farklı toplumlar tarafından kabul edilmekte ve kullanılmaktadır.¹¹²

Akrabalık terimlerini tek tek incelemeye başlamadan önce ilgili terimleri bir sınıflandırmaya tabi tutmak adına Ali Rıza Balaman'ın eserinde ortaya koyduğu tasniften istifade etmek yararlı olacaktır. Nitekim Balaman, “Akrabalık Türleri” isimli eserinde bu terimleri soya dayalı, evliliğe dayalı ve sonradan kazanılan akrabalık terimleri diye üç sınıfa ayırmıştır. Çalışmamızda; bu üç sınıf akrabalık terimleri “Özel Akrabalık Terimleri” başlığı altında; bunların dışında kalan ama incelenmesi gerektiğini düşündüğümüz diğer kavramlar ise “Genel Akrabalık Terimleri” başlığı altında ele alınacaktır.

1.1. GENEL ANLAMDA AKRABALIK İFADE EDEN TERİMLER

Özel olarak belli bir akrabayı nitelemeyen, ancak akrabalık terimiyle ilişkili olan ve genel anlamda akrabalıkla bağlantılı olan terimleri “Genel Akrabalık Terimleri” olarak nitelendirebiliriz. Aile, akraba, nesil, soy, soyağacı, ata, ecdat, kabile, ırk ve evlilik gibi kavramlar genel anlamda akrabalıkla ilgili kavramlardır.

¹¹² Balaman, 11.

1.2. ÖZEL ANLAMDA AKRABALIK İFADE EDEN TERİMLER

Yukarıda bahsettiğimiz gibi özel anlamda kullanılan akrabalık terimleri hem kişinin akrabalık ilişkileri içerisindeki statüsünü ortaya koyar hem de akrabaya ismiyle hitap etmeden kendisine seslenilmesine imkân tanır. Örneğin; baba, amca, abi gibi. Nitekim özellikle Müslüman toplumlarda akrabaya ismi ile hitap etmek saygısızlık olarak algılanmaktadır. Ancak tabi ki, akrabalık terimlerinin en önemli özelliği bu değildir. Esasen bu terimler toplumsal geleneğin bağlantılarını ortaya koyarak akrabalık ilişkilerinde bireylerin birbirlerine karşı davranışlarını belirlemesi açısından çok daha önemlidir.¹¹³ Özel anlamda akrabalık ifade eden terimler üç başlık altında ele alınacaktır.

1.2.1. Soya Dayalı Akrabalık Terimleri

Aynı genetik özellikleri paylaşan ve aynı soydan gelen insanların oluşturduğu, üyesi olup olmama konusunda herhangi bir seçim hakkının bulunmadığı akrabalık türüne soya dayalı ya da kana dayalı akrabalık denir. Birey bu yapının içinde doğar, büyür ve sonunda ölür. Aile bireyleri olan baba, anne ve çocuklar en yakın akrabalar konumundadır. Akraba sayısı amca, teyze yoluyla yatay olarak; dede, nine ve torunlar yoluyla da dikey olarak artar.¹¹⁴

Soya (kana) dayalı başlıca akrabalık terimleri ise ebeveyn, anne, baba, çocuk, kız, oğul, kardeş, abi, abla, dede, nine, amca, teyze, hala, dayı, torun, kuzen, yeğendir.¹¹⁵

1.2.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık Terimleri

Hısımlık, ayrı iki cinsin evlenmeleri suretiyle meydana gelen bir akrabalık türüdür. Bu akrabalık türünde en yakın olan akrabalar, evliliğin oluşmasını sağlayan karı-kocadır. Eşler arasında evlilik devam ettiği sürece kadın ve erkeğin aile üyeleri arasındaki akrabalık ilişkisi devam eder. Evlilik bittiği anda hısımlık da biter.¹¹⁶

¹¹³ Balaman, 8.

¹¹⁴ Maden, 96.

¹¹⁵ Balaman, 13.

¹¹⁶ Maden, 99.

Dünür, kayınbaba, kayınvalide, eş, karı, koca, yenge (kardeş karıları), gelin, damat, elti, görümce, kayınbirader, baldız, enişte ve bacanak evlilikle ortaya çıkan başlıca akrabalık terimleridir.¹¹⁷

1.2.3. Bazı Uygulamalara Dayalı Akrabalık Terimleri

Bazı uygulamalara dayalı akrabalık, aralarında herhangi bir kan bağı ya da hısımlığın bulunmadığı, ancak bazı insanların birbirlerini akraba gibi ya da akraba kadar yakın görmelerini sağlayacak duygusal bağlar kurmaları neticesinde oluşan bir akrabalık türüdür.¹¹⁸

Yarı-akrabalık olarak da isimlendirilen bu akrabalık türünde geçen başlıca terimler ise şunlardır: Sütkardeş, sütanne, kan kardeş, sağdıç, evlatlık (üvey evlat), vaftiz babası.¹¹⁹

1.3. AKRABALIK ÇEŞİTLERİ

Araştırmalarımız esnasında akrabalık çeşitleri ile ilgili sınıflandırmalar yapılırken birkaç farklı tasnif yapıldığını gördük. Burada bunlardan kısaca bahsetmek yararlı olacaktır. Bir tasnife göre üç tür akrabalık vardır. Bunlar;

a) Aynı ırktan olan kişilerin üremesi ve neslin çoğalması sonucu ortaya çıkan kana dayalı akrabalık.

b) Aynı ya da farklı soydan kadın ile erkeğin evlenmesi sonucu kurulan, yaşam tarzlarına göre kuvvetlenen ya da zayıflayan akrabalık.

c) Batı toplumunda “yasal evlat edinme” veya “vaftiz babalığı” denilen; Müslüman toplumlarda ise “sütkardeşliği”, “kan kardeşliği”, “ahiret kardeşliği”, “sağdıçlık”, “kirvelik” denilen ve sonradan ortaya çıkan akrabalıktır.¹²⁰

Bir başka tasnife göre günümüz ailelerinde bilhassa ülkemizde kan akrabalığı ve sihri akrabalık olmak üzere iki çeşit akrabalıktan söz edilebilir. Bunlardan kan akrabalığı (Bloodkinship), evlilik yoluyla ortaya çıkan akrabalık çeşididir. Töresel

¹¹⁷ Balaman, 14.

¹¹⁸ Maden, 101.

¹¹⁹ Balaman, 78.

¹²⁰ Balaman, 5.

kurallar sonucu ortaya çıkan kirvelik, sütkardeşliği gibi ilişkiler ise sıhri akrabalıktır.¹²¹ Bir diğer tasnifte kan bağı ve evlilik bağı ile kurulan akrabalık türlerine ilave olarak psiko-sosyal, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel bağlarla meydana gelen manevi akrabalık bağı eklenmiştir.¹²²

İKİNCİ BÖLÜM

KİTAB-I MUKADDES'TE AKRABALIK

Birinci bölümde genel açıdan akrabalık ifade eden terimler tespit edilmiştir. Bu bölümde ise ilgili kelimenin Kitâb-ı Mukaddes'te yer aldığı cümleler örnekler verilerek suretiyle incelenmiş, yer yer sözlük anlamlarına da değinilmiştir. Akabinde ise akrabalık ilişkilerinin farklı boyutları Kitâb-ı Mukaddes perspektifinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.1. KİTÂB-I MUKADDES'TE AKRABALIK İFADE EDEN TERİMLER

Akrabalık ifade eden terimler; genel akrabalık terimleri, soya dayalı akrabalık terimleri ve bazı uygulamalara dayalı oluşan akrabalık terimleri olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir.

2.1.1. Genel Akrabalık Terimleri

2.1.1.1. Aile, Evlilik, Evlenme

Kitâb-ı Mukaddes'te incelenmesi gereken genel akrabalık terimlerinin birincisi *aile* kelimesidir. İngilizce'de "family" olarak geçmekte olan bu terim, Kitâb-ı Mukaddes'ta kelimenin tam anlamıyla "baba evi" anlamına gelen İbranice "bet av" ifadesini karşılamaktadır. "Bet" kelimesi "ev" olarak tercüme edilmesine rağmen, daha doğru bir şekilde "evle ilgili" anlamına gelir. Bu, yalnızca insanların yaşadığı belirli bir yapıya değinmez; aynı zamanda bu yapı ile ilişkili, ister toprak ister hayvan, mal isterse

¹²¹ Orhan Türkdoğan, "Aile Sosyolojisi Modeli", *Türk Aile Ansiklopedisi*, B.A.A.K. Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, I, 26.

¹²² Maden, 96.

insan olsun, her şeyi kapsar. Bu tür geniş bir anlam, bet (ev) in insan üyelerine de uygulanır.¹²³ Bu sözcüğün geçmiş olduğu yerler incelendiğinde belli bir kişiye, kabileye, ulusa, halka atfen ya da genel anlamda kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin "Yusuf'un bütün ailesi, kardeşleri, babasının ev halkı da onunla birlikteydi. Yalnız çocukları, davarlarla sığırları Goşen'de bıraktılar"¹²⁴ cümlesinde belli bir kişinin ailesinden bahsedilmektedir. "Sabah olunca oymak oymak dizilip sırayla öne çıkacaksınız. Rab'bin belirleyeceği oymak, boy boy öne çıkacak. Rab'bin belirleyeceği boy, aile öne çıkacak. Yine Rab'bin belirleyeceği ailenin erkekleri teker teker öne çıkacak"¹²⁵ cümlesinde ise genel anlamda kullanılmıştır. Yeni Ahitte ise; "Bunun için fırsatımız varken herkese, özellikle iman ailesinin (family of believers) üyelerine iyilik yapalım"¹²⁶ cümlesinde "iman ailesi" ifadesinin diğerlerinden farklı olarak belli bir zümreyi ya da grubu ifade etmek için kullanıldığı görülmekle birlikte bu ifade ile bütün Hristiyanların kastedildiği de söylenebilir.

Diğer taraftan Kitâb-ı Mukaddes'te bahsedilen aileler nicelik açısından değerlendirildiğinde onların genel olarak geniş aile yapısına sahip oldukları anlaşılmaktadır.Örneğin;

"Avram yeğeni Lut'un tutsak alındığını duyunca, evinde doğup yetişmiş üç yüz on sekiz adamını yanına alarak dört kralı Dan'a kadar kovaladı"¹²⁷ cümlesinde İbrahim'in evinde doğan 318 kişiden bahsedilmektedir. Ayrıca Yakup'un evindeki toplam insan sayısının yetmişe ulaştığı ifade edilmektedir.¹²⁸ Bu sayı bir İsrail baba evi için mümkün olduğunca hayal edilen ve umulan bir büyüklüğü ifade etmektedir.¹²⁹

İncelenmesi gereken diğer bir sözcük *evlenmek* kelimesidir. İbranice Kutsal Kitap'ta, İngilizce'deki "marry" yani evlenmek fiilini tam olarak karşılayan bir kelime bulunmamakla birlikte "belirli bir insanın belirli bir kadını "kendi kadını olması için

¹²³Sandra L. Gravett, Karla G. Bohmbach, F. V. Greifenhagen, Donald C. Polaski, *An Introduction to The Hebrew Bible*, Westminster John Knox Press. London 2008, 98-99.

¹²⁴ Yaratılış 50:8.

¹²⁵ Yeşu 7:14.

¹²⁶ Galatyalılar 6:10.

¹²⁷ Yaratılış 14:14.

¹²⁸ Çıkış 1:1-5.

¹²⁹ Gravett, 100.

alması” şeklinde geçen İbranice “laqah le ishshah” ifadesi İngilizce’ye çevrilirken “marry” terimi kullanılmıştır.¹³⁰

Evlenme fiili aldığı eklerle birlikte geçtiği yerlerin tamamında; “İshak, Yakup’u çağırdı, onu kutsayarak, “Kenanlı kızlarla evlenme” diye buyurdu,”¹³¹ cümlesinde olduğu gibi iki ayrı cinsin aile olmak maksadıyla bir araya gelmeleri konu edilmektedir.

Evlenmek fiilinden türeyen “evli” sözcüğü; Örneğin; “evli kadın, kocası yaşadıkça yasayla ona bağlıdır; kocası ölürse, onu kocasına bağlayan yasadan özgür olur”¹³² cümlesinde kişilerin medeni durumlarını ortaya koymaktadır. “Evlilik” sözcüğü ise “O yoldaşın ve evlilik antlaşmasıyla karın olduğu halde ona ihanet ettin”¹³³ cümlesinde kadın ve erkeği mevcut yasaya göre aile olmak üzere bir araya getiren sözleşme anlamında yer almaktadır.

2.1.1.2. Akraba/lık

İngilizce’de Akraba/lık anlamına gelen en yaygın terimler “relative, kin, kinsman, cognate, agnate, consanguineous, kinfolk, alliance, relation, affinity, consanguinity ” sözcükleridir. Kitâb-ı Mukaddes’in İngilizce versiyonları arasında bu terimlerin kullanımı hususunda bir uyum bulunmamaktadır. Örneğin 1. Krallar 3:1’de Süleyman’ın Mısır firavunun kızıyla evlendiği anlatılırken King James versiyonunda “affinity” (evlilik yoluyla kurulan akrabalık),¹³⁴ New American Standard versiyonunda “alliance” (evlilik sözleşmesi),¹³⁵ The Bible in Basic English versiyonunda “son-in-law” (birin kızıyla evlenen kişi)¹³⁶ terimleri kullanılmıştır.

Akraba sözcüğün geçtiği “Yusuf haber yollayıp babası Yakup’u ve bütün akrabalarını, toplam yetmiş beş kişiyi çağırttı”¹³⁷ cümlesi ve “Ahazya evlilik yoluyla Ahav’a akraba olduğu için Ahav ailesinin yolunu izledi ve onlar gibi Rab’bin gözünde

¹³⁰ Gravett, 103.

¹³¹ Yaratılış 28:1.

¹³² Romalılar 7:2.

¹³³ Malaki 2:14.

¹³⁴ An American Dictionary, (affinity mad.), 18.

¹³⁵ An American Dictionary, (alliance mad.), 27.

¹³⁶ An American Dictionary, (son-in-law mad.), 772.

¹³⁷ Elçilerin işleri 7:14.

kötü olanı yaptı”¹³⁸ cümlesinde gerek kan bağı ile meydana gelen gerekse evlilik yoluyla ortaya çıkan akrabalara değinilmiştir.

2.1.1.3. Nesil, Soy

İngilizce’de nesil, soy anlamlarında kullanılan farklı kelimeler bulunmaktadır. Bunlardan Kitâb-ı Mukaddes’te geçenler ve ilgili bölümler şunlardır:

“Lineage” terimi, “Böylece Yusuf da, Davut’un soyundan ve torunlarından olduğu için Celile’nin Nasıra Kenti’nden Yahudiye bölgesine, Davut’un kenti Beytlehem’e gitti”¹³⁹ cümlesinde “ırk, soy, ortak bir atadan gelen torunlar”¹⁴⁰ anlamına gelmektedir.

“Generation” terimi, “Rab Nuh’a, “Bütün ailenle birlikte gemiye bin” dedi, “Çünkü bu kuşak içinde yalnız seni doğru buldum”¹⁴¹ cümlesinde “aynı anne-babanın çocuklarından oluşan kuşak, aile, ırk”¹⁴² anlamında kullanılmıştır.

“Descent” terimi, “Babasız, annesizdir; soyağacı yoktur. Ne günlerinin başlangıcı, ne yaşamının sonu vardır. Tanrı’nın Oğlu gibi sonsuza dek kâhin kalacaktır”¹⁴³ cümlesinde “bir nesil, şecere, ortak bir atadan gelme” anlamında kullanılmıştır.¹⁴⁴

Kitâb-ı Mukaddes’te akrabalık ifade eden bir diğer terim ise “loins” sözcüğüdür. Sözlükte “flet, rahim ve nesil”¹⁴⁵ anlamlarına gelmekte olup Kitâb-ı Mukaddes’te “Ben her şeye gücü yeten Tanrıyım dedi, verimli ol, çoğal. Senden bir ulus ve uluslar topluluğu doğacak. Kralların atası olacaksın (and kings shall come out of thy loins)”¹⁴⁶ cümlesinde nesil anlamında kullanılmış ancak Türkçe’ye çevrilirken “neslinden krallar çıkacak” yerine “kralların atası olacaksın” şeklinde tercüme edilmiştir.¹⁴⁷

¹³⁸ II. Krallar 8:27.

¹³⁹ Luka 2:4.

¹⁴⁰ An American Dictionary, (Lineage mad.), 499.

¹⁴¹ Yaratılış 7:1.

¹⁴² An American Dictionary, (Generation mad.), 372.

¹⁴³ İbraniler’e Mektup 7:3.

¹⁴⁴ An American Dictionary, (descent mad.), 239.

¹⁴⁵ An American Dictionary, (loins mad.), 503.

¹⁴⁶ Yaratılış 35:11.

¹⁴⁷ *Kutsal Kitap*, Kitâb-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 2003, 44.

“Posterity” terimi, “Rab diyor ki, seni sıkıntılara sokacak ve yok edeceğim. İsrail’de senin soyundan gelen genç, yaşlı bütün erkeklerin kökünü kurutacağım”,¹⁴⁸ cümlesinde “soyundan gelenler, çocuklar, çocukların çocukları, bir atadan gelen ırk” anlamlarında kullanılmıştır.¹⁴⁹

Yukarıda saydığımız kelimelerin geçtiği yerlerin çoğunda, örneklerde de olduğu gibi belirli bir kişinin kendisinden önce ya da kendisinden sonra gelen, aynı biyolojik özellikleri taşıyan insanların oluşturduğu topluluk anlatılmıştır.

2.1.1.4. Ata, Ced

Kitâb-ı Mukaddes’te İngilizce olarak geçen “ancestor, progenitor, patriarch, forefather, father” terimleri “kişinin aynı soydan geçmişte yaşamış büyükleri”,¹⁵⁰ anlamına gelen “ata” sözcüğü ile aynı anlama gelmektedir.

Kitâb-ı Mukaddes’in İngilizce versiyonunda geçen “father” terimi de genelde “ata” anlamında kullanılmıştır. Örnek olarak; “Âda Yaval’ı doğurdu. Yaval sürü sahibi göçebelerin atasıydı. Kardeşinin adı Yuval’dı. Yuval lir ve ney çalanların atasıydı.”¹⁵¹ Cümlesi verilebilir. Ayrıca İngilizce orijinalinde “ata” anlamına gelen bir kelime olmadığı halde Türkçe’ye çevrilirken “ata” anlamı verilen cümleler mevcuttur.¹⁵²

“Ancestors” terimi, “Tanrıları olmak için öteki ulusların önünde Mısır’dan çıkardığım atalarıyla yaptığım antlaşmayı onlar için anımsayacağım. Rab benim”,¹⁵³ cümlesinde “herhangi bir zaman diliminde anne veya babanın neslinden gelen kişi”,¹⁵⁴ anlamında kullanılmıştır.

“Progenitors” sözcüğü ise “Babanızın kutsamaları, atalarımın kutsamalarının üstünde oldu”,¹⁵⁵ cümlesinde; “patriarch” kelimesi, “Sonra Tanrı onunla, sünnete dayalı antlaşmayı yaptı. Böylelikle İbrahim, İshak’ın babası oldu ve onu sekiz günlükken

¹⁴⁸ 1. Krallar 21:21.

¹⁴⁹ An American Dictionary,(Posterity mad.), 627.

¹⁵⁰ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (ata mad.), Kubbealtı Yay., 4. Baskı, İstanbul 2011, I, 203.

¹⁵¹ Yaratılış 4:20-21.

¹⁵² Yaratılış 35:11.

¹⁵³ Levililer 26:45.

¹⁵⁴ An American Dictionary,(ancestor mad.), 34.

¹⁵⁵ Yaratılış 49:26.

sünnet etti. Ve İshak Yakup'un, Yakup da on iki büyük atamızın babası oldu”¹⁵⁶ cümlesinde; “forefather” kelimesi ise “Durmadan, gece gündüz dualarımda seni anarak atalarım gibi temiz vicdanla kulluk ettiğim Tanrı'ya şükrediyorum”¹⁵⁷ cümlesinde “bir ata, soyağacının her hangi bir döneminde başkasından önce gelen kişi”¹⁵⁸ anlamlarında kullanılmıştır.

2.1.1.5. Kabile, Oymak, Boy

Bu üç terimin karşılığı olarak Kitâb-ı Mukaddes'te İngilizce “tribe” terimi kullanılmaktadır. Kullanıldığı yerlerin tamamında da “bir ebeveynden gelen torunların devamı ya da aynı soydan gelip ayrılmış bulunan bir aile ırkı ya da nesiller dizisi, belli bir nesil”¹⁵⁹ anlatılmaktadır. İlgili cümleler aşağıdaki şekildedir:

“Rabbimizin Yahuda oymağından geldiği açıktır. Musa bu oymaktan söz ederken kâhinlere ilişkin bir şey söylemedi.”¹⁶⁰ “Size yardım etmek için yanınızda her oymaktan birer adam bulunsun; bu kişiler aile başı olmalı.”¹⁶¹

2.1.2. Özel Anlamda Akrabalık İfade Eden Terimler

Özel anlamda kullanılan ve bireyin akrabalık ilişkileri içerisindeki statüsünü ve rollerini belirleyen akrabalık terimleridir. Çalışmamızın birinci bölümünde tespit etmiş olduğumuz bu terimlerden birbiriyle ilgili olanlar aynı başlık altında incelenmeye çalışılacaktır.

2.1.2.1. Soya Dayalı Akrabalık Terimleri

Soya dayalı akrabalar aynı soydan gelmekle birlikte kan bağı ile birbirlerine bağlıdırlar. Ayrıca içinde bulundukları akraba grubunun üyesi olup olmama konusunda bir seçim yapma şansları da yoktur. Bu bölümde incelenecek olan terimler; ebeveyn, anne, baba, çocuk, kız evlat, erkek evlat, kardeş, abi, abla, dede, nine, amca, dayı, hala, teyze, torun, kuzen ve yeğendir.

¹⁵⁶ Elçilerin İşleri 7:8.

¹⁵⁷ 2. Timoteus 1:3.

¹⁵⁸ An American Dictionary, (progenitor mad.), 644, (patriarch mad.), 594, (forefather mad.), 352.

¹⁵⁹ An American Dictionary, (tribe mad.), 855.

¹⁶⁰ İbraniler 7:14.

¹⁶¹ Çölde sayım 1:4.

2.1.2.1.1. Ebeveyn, Anne, Baba

Türkçe’de anne-baba anlamına gelen Arapça ebeveyn kelimesi yerine Kitâb-ı Mukaddes’te İngilizce “parents” sözcüğü farklı cümlelerde geçmektedir. Kitâb-ı Mukaddes’in “Kardeş kardeşi, baba çocuğunu ölüme teslim edecek. Çocuklar anne babaya başkaldırıp onları öldürtecek”¹⁶² cümlesinde olduğu gibi “Ana-baba”¹⁶³ anlamlarında kullanılmaktadır.

“Mother” terimi, Kitâb-ı Mukaddes’te “Daha sonra İsa’nın annesiyle kardeşleri geldi. Dışarıda durdular, haber gönderip O’nu çağırdılar”¹⁶⁴ cümlesinde olduğu gibi “çocuğu olan kadın”¹⁶⁵ anlamında birçok yerde geçmektedir.

“Father” terimi ise “İbrahim oğlu, Davut oğlu İsa mesih’in soy kaydı şöyledir: İbrahim İshak’ın babasıydı, İshak Yakup’un babasıydı, Yakup Yahuda ve kardeşlerinin babasıydı”¹⁶⁶ cümlesinde olduğu gibi “bir çocuğun doğmasına neden olan erkek”¹⁶⁷ anlamında kullanılmıştır. “Âda Yaval’ı doğurdu. Yaval sürü sahibi göçebelerin atasıydı”¹⁶⁸ cümlesinde ise “ilk ata; bir ırk veya ailenin atası”¹⁶⁹ anlamında kullanılmıştır. Ayrıca bu kelimenin “O gün bana hiçbir şey sormayacaksınız. Size doğrusunu söyleyeyim, benim adıyla Baba’dan ne dilerseniz, size verecektir”¹⁷⁰ cümlesinde “Herhangi bir şeyi yaratan, tanrı, yaratıcı, tüm insanların babası”¹⁷¹ anlamında kullanıldığını görmekteyiz.

2.1.2.1.2. Çocuk, Kız Evlat, Erkek Evlat

İngilizce’de “kid, child, children, daughter ve son” terimleri Kitâb-ı Mukaddes’te oldukça fazla geçmektedir.

“Kid” terimi, konuşma dilinde “çocuk”¹⁷² anlamında kullanılsa da Kitâb-ı Mukaddes’te geçtiği 43 yerin tamamında “İşlediği günah kendisine açıklanırsa, sunu

¹⁶² Matta 10:21.

¹⁶³ An American Dictionary, (parents mad.), 590.

¹⁶⁴ Markos 3:31.

¹⁶⁵ An American Dictionary, (mother mad.), 543.

¹⁶⁶ Matta 1:1-2.

¹⁶⁷ An American Dictionary, (father mad.), 331.

¹⁶⁸ Yaratılış 4:20-21.

¹⁶⁹ An American Dictionary, (father mad.), 331.

¹⁷⁰ Yuhanna 16:23.

¹⁷¹ An American Dictionary, (father mad.), 331.

¹⁷² Redhouse sözlüğü (İngilizce-Türkçe), (kid mad.), Sev Yayıncılık, İstanbul 2015, 542.

olarak kusursuz bir teke getirmeli”¹⁷³ cümlesinde olduğu gibi “ keçinin yavrusu, oğlak, teke”¹⁷⁴ anlamlarında kullanılmıştır.

“Child” terimi, Kitâb-ı Mukaddes’te 181 yerde geçmektedir.¹⁷⁵ Kullanıldığı yerlerde “kadın gebe kaldı ve bir erkek çocuk doğurdu. Güzel bir çocuk olduğunu görünce, onu üç ay gizledi”¹⁷⁶ cümlesinde olduğu gibi “erkek ya da kız evlat, anne ve babanın yavrusu”¹⁷⁷ gibi anlamlarda kullanılmıştır.

“Child” kelimesinin çoğulu olan “children” kelimesi ise Kitâb-ı Mukaddes’te 1516 defa geçmektedir.¹⁷⁸ Geçtiği yerlerin neredeyse yarısında “bu nedenle İsrailoğulları bugün bile uyluk kemiğinin üzerindeki siniri yemezler”¹⁷⁹ cümlesinde olduğu gibi “bir erkeğin çok uzak torunları” (children of Israel) yani “israiloğulları” anlamında kullanılmıştır.¹⁸⁰ “Children” kelimesinin kullanıldığı diğer yerlerde ise çocuk kelimesinin çoğulu olarak kullanılmıştır: “Yafet’in ağabeyi olan Sam’ın da çocukları oldu. Sam bütün Ever soyunun atasıydı.”¹⁸¹

“Daughter” terimi de Kitâb-ı Mukaddes’te oldukça fazla geçmektedir. Sözlükte “Bir erkeğin veya bir kadının dişi yavruları; Her yaşta bir kız çocuğu”¹⁸² anlamlarına gelen bu kelime Kitâb-ı Mukaddes’te de aynı anlamda kullanılmıştır: “Yakup’un kızına gönlünü kaptırdı. Dina’yı sevdi ve ona nazik davrandı.”¹⁸³

İncelenmesi gereken bir diğer terim ise “erkek evlat”¹⁸⁴ anlamına gelen İngilizce “son” sözcüğüdür. Kitâb-ı Mukaddes’te “İşte hamilesin, bir oğlun olacak, Adını İsmail koyacaksın. Çünkü Rab sıkıntı içindeki yakarışını işitti”¹⁸⁵ cümlesinde olduğu gibi “Bir ebeveynin, baba veya annenin erkek yavrusu”¹⁸⁶ anlamında geçmektedir.

¹⁷³ Levililer 4:23.

¹⁷⁴ An American Dictionary, (kid mad.), 479.

¹⁷⁵ James Strong, *The New Strong’s Exhaustive Concordance of The Bible*, Thomas Nelson Publishers, Nashville 1990, 188.

¹⁷⁶ Çıkış 2:2.

¹⁷⁷ An American Dictionary, (child mad.), 141.

¹⁷⁸ Strong, s. 189.

¹⁷⁹ Yaratılış 32:32.

¹⁸⁰ An American Dictionary, (children mad.), 141.

¹⁸¹ Yaratılış 10:21.

¹⁸² An American Dictionary, (daughter mad.), 220.

¹⁸³ Yaratılış 34:3.

¹⁸⁴ *Redhouse sözlüğü* (İngilizce-Türkçe), (son mad.), Sev Yayıncılık, İstanbul 2015, 924.

¹⁸⁵ Yaratılış 16:11.

¹⁸⁶ An American Dictionary, (son mad.), 771.

2.1.2.1.3. Kardeş, Abi, Abla

Kitâb-ı Mukaddes'te geçen “erkek kardeş, kız kardeş, ağabey, abla ve kardeşler” manalarında İngilizce “sister, brother, elder sister, elder brother ve brethren” terimleri kullanılmaktadır.

Sözlükte “kız kardeş, bacı” anlamına gelen “sister”¹⁸⁷ sözcüğü Kitâb-ı Mukaddes'te “lütfen, Onun kız kardeşiyim de ki, senin hatırın için bana iyi davransınlar, canıma dokunmasınlar”¹⁸⁸ cümlesinde aynı anne-babadan dünyaya gelen kadın anlamında kullanılmıştır.¹⁸⁹ Sözlükte “abla” anlamına gelen “elder sister”¹⁹⁰ sözcüğü ise Kitâb-ı Mukaddes'te “Kızlarıyla senin kuzeyinde yaşayan Samiriye ablan, kızlarıyla senin güneyinde yaşayan Sodom kız kardeşindir”¹⁹¹ cümlesinde “yaş ve tecrübe bakımından hem cinsinden büyük olan kız kardeş yani abla” anlamında sadece bir yerde kullanılmıştır.¹⁹²

İncelenmesi gereken bir diğer terim ise “erkek kardeş, birader” anlamına gelen “brother” sözcüğü ile “ağabey” anlamına gelen “elder brother” ve çoğulu olan “brethren” (erkek kardeşler) sözcükleridir.¹⁹³

“Brother” kelimesi, “Bir süre sonra İbrahim'e, Milka, kardeşin Nahor'a çocuklar doğurdu diye haber verdiler”¹⁹⁴ cümlesinde “aynı anne-babadan dünyaya gelen erkek”¹⁹⁵ anlamında kullanılırken; “elder brother” kelimesi, “Krallığı da ona vermemi iste bari! Ne de olsa o benim ağabeyim”¹⁹⁶ cümlesinde aynı anne-babadan dünyaya gelen erkek çocuklardan yaşça büyük olan, ağabey” anlamında kullanılmıştır.¹⁹⁷

“Brother” kelimesinin çoğulu olan, neredeyse yalnızca resmi ve kutsal dilde “brothers” kelimesinin yerine kullanılan¹⁹⁸ ve erkek kardeşler anlamına gelen

¹⁸⁷ Redhouse sözlüğü (sister mad.), 904.

¹⁸⁸ Yaratılış 12:13.

¹⁸⁹ An American Dictionary, (sister mad.), 759.

¹⁹⁰ Redhouse sözlüğü (sister mad.), 904.

¹⁹¹ Hezekiel 16:46.

¹⁹² An American Dictionary, (elder mad.), 288.

¹⁹³ Redhouse sözlüğü (brother mad.), 119.

¹⁹⁴ Yaratılış 22:20.

¹⁹⁵ An American Dictionary, (brother mad.), 288.

¹⁹⁶ 1. Krallar 2:22.

¹⁹⁷ An American Dictionary, (elder mad.), 288.

¹⁹⁸ An American Dictionary, (brethren mad.), 105.

“brethren”¹⁹⁹ kelimesi de Kitâb-ı Mukaddes’te en çok geçen akrabalık terimlerinden biridir. Başta Eski Ahit olmak üzere Yeni Ahit’le birlikte 546 yerde geçmektedir.²⁰⁰ “Brethren” kelimesi Kitâb-ı Mukaddes’te “Kendisiyle birlikte oğulları ve kardeşleri toplam on sekiz kişi geldi”²⁰¹ cümlesinde “erkek kardeşler” anlamında; “Uzzieloğulları’ndan: Önder Amminadav’la 112 yakını”²⁰² cümlesinde ise “kardeşden daha uzak yakın akraba” anlamında kullanılmıştır.²⁰³

2.1.2.1.4. Dede, Nine

Kitâb-ı Mukaddes’te “dede” ya da “büyükbaba” anlamında bir terim bulunmamakla birlikte büyükanne kelimesinin İngilizcesi olan “grandmother”²⁰⁴ sözcüğü tespit ettiğimiz kadarıyla sadece bir yerde geçmektedir. Nitekim; “Sendeki içten imanı anımsıyorum. Önce büyükanne Lois’in ve annen Evniki’nin sahip olduğu imana şimdi senin de sahip olduğuna eminim”²⁰⁵ cümlesinde “birisinin babasının annesi ya da annesinin annesi” anlamında kullanılmıştır.²⁰⁶

2.1.2.1.5. Amca, Dayı, Hala, Teyze

İngilizce’de “uncle” terimi hem annenin hem de babanın erkek kardeşini ifade etmek için kullanılmaktadır.²⁰⁷ “Father’s brother” ifadesi ise sadece babanın erkek kardeşini ifade etmek için kullanılmaktadır. Sadece annenin erkek kardeşini ifade etmek için ise “mother’s brother” ifadesi kullanılmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes’te “uncle” kelimesi “Kardeşlerinden biri, amcası, amcasının oğlu veya yakın akrabalarından, ailesinden biri onu geri alabilir. Ya da yeterli para bulursa, kendisi özgürlüğünü geri alabilir”²⁰⁸ cümlesinde; “father’s brother” ifadesi “Yehoyakim’in yerine amcası Mattanya’yı kral yaptı ve adını değiştirip Sidkiya koydu”²⁰⁹ cümlesinde “amca, babanın erkek kardeşi” anlamında; “mother’s brother” ifadesi ise “Yakup dayısı Lavan’ın kızı Rahel’i ve davarları görünce, gidip kuyunun ağzındaki taşı yuvarladı, dayısının

¹⁹⁹ Redhouse sözlüğü (brother mad.), 119.

²⁰⁰ Strong, 146.

²⁰¹ Ezra 8:18.

²⁰² 1.Tarihler 15:10.

²⁰³ An American Dictionary, (brother mad.), 288.

²⁰⁴ Redhouse sözlüğü (grand mad.), 423.

²⁰⁵ 2. Timothy 1:5.

²⁰⁶ An American Dictionary, (grandmother mad.), 385.

²⁰⁷ An American Dictionary, (uncle mad.), 870.

²⁰⁸ Levililer 25:49.

²⁰⁹ 2. Krallar 24:17.

davarlarını suvardı”²¹⁰ cümlesinde “dayı, annenin erkek kardeşi” anlamında kullanılmıştır.

İngilizce “aunt” terimi ise “annenin kız kardeşi, teyze ya da babanın kız kardeşi, hala” anlamlarında kullanılmaktadır.²¹¹ Kitâb-ı Mukaddes’te “aunt” kelimesi bu iki anlamda hiç kullanılmamış olmakla birlikte sadece “annenin kız kardeşini yani teyzeyi” ifade etmek için “mother’s sister” ifadesi, “babanın kız kardeşini yani halayı” ifade etmek için ise “father’s sister” ifadesi kullanılmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes’te “father’s sister” ifadesi “Amram halası Yokevet’le evlendi. Yokevet ona Harun’la Musa’yı doğurdu. Amram 137 yıl yaşadı”²¹² cümlesinde babanın kız kardeşi, hala anlamında yer almaktadır. “Mother’s sister” kelimesi ise “İsa’nın çarmıhının yanında ise annesi, teyzesi, Klopas’ın karısı Meryem ve Mecdelli Meryem duruyordu”²¹³ cümlesinde “annenin kız kardeşi, teyze” anlamında yer almaktadır.

2.1.2.1.6. Torun

İngilizce’de torun anlamına gelen “descendant, grandchild” terimleri, müstakil olarak Kitâb-ı Mukaddes’te geçmemekle birlikte bu anlamı karşılayan “son’s son” (oğlunun oğlu) ve “Children’s children” (çocuklarının çocukları) ifadeleri geçmektedir. “Son’s son” ifadesi, “ Yaşamınız boyunca siz, çocuklarınız ve torunlarınız, size verdiğim bütün kurallara, buyruklara uyarak Tanrınız Rab’den korkun ki, ömrünüz uzun olsun”²¹⁴ cümlesinde; “children’s children” ifadesi ise “Bu uluslar aynı zamanda hem Rab’be, hem de putlarına tapıyorlardı. Çocukları ve torunları da bugüne dek ataları gibi yaşıyorlar”²¹⁵ cümlesinde “torun” anlamında kullanılmıştır.

2.1.2.1.7. Kuzen, Yeğen

Sözlükte “teyze, dayı, hala veya amcanın oğlu ya da kızı”²¹⁶ anlamına gelen kuzen ve yeğen kelimelerinin karşılığı olarak İngilizce’de “cousin, niece, nephew,

²¹⁰ Yaratılış 29:10.

²¹¹ An American Dictionary, (aunt mad.), 62.

²¹² Çıkış 6:20.

²¹³ Yuhanna 19:25.

²¹⁴ Yasanın Tekrarı 6:2.

²¹⁵ 2.Krallar 17:41.

²¹⁶ Ayverdi, (Kuzen mad.), 628.

brother's son, uncle's son, brother's daughter, sister's son, sister's daughter" terimleri kullanılmaktadır.

"Cousin" terimi, Kitâb-ı Mukaddes'te "Bak, senin kuzenin Elizabet de yaşlılığında bir oğula gebe kaldı. Kısır bilinen bu kadın şimdi altıncı ayındadır"²¹⁷ cümlesinde "kuzen"²¹⁸ anlamında kullanılırken; "nephew/-s" kelimesi, "Ama dul kadının çocukları ya da torunları varsa, bunlar öncelikle kendi ev halkına yardım ederek Tanrı yolunda yürümeyi ve büyüklerine iyilik borcunu ödemeyi öğrensinler"²¹⁹ cümlesinde ve bunun dışında dört farklı yerde²²⁰ Türkçe'ye çevrilirken "torun-lar"²²¹ anlamında kullanılmıştır.

Ayrıca "brother's son (erkek kardeşin oğlu)" ifadesi "Avram'ın yeğeni Lut'la mallarını da götürdüler"²²² cümlesinde Türkçe'ye tercüme edilirken "yeğen" olarak çevrilmiştir. "Sister's son (kız kardeşinin oğlu)" ifadesi ise "Ne var ki, Pavlus' un kız kardeşinin oğlu onların pusu kurduğunu duydu"²²³ cümlesinde akrabalık terimi olarak kullanılmıştır.

2.1.2.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık Terimleri

Kadın ve erkeğin evlenmesi ile oluşan ve evlilikleri devam ettiği sürece kadın ile erkeğin akrabaları arasında devam eden ilişkiler neticesinde bazı akrabalık terimleri ortaya çıkmıştır. Bunlar; eş, karı, koca, dünür, kayınbaba, kayınvalide, yenge, enişte, bacanak, elti, görümce, gelin, damat, kayınbirader ve baldız terimleridir.

2.1.2.2.1. Eş, Karı, Koca

İngilizce'de "husband" terimi "koca, zevce"²²⁴ anlamında; "wife" terimi ise "karı, zevce, eş, hanım"²²⁵ anlamlarına gelmektedir.

"Husband" sözcüğü bir akrabalık terimi olarak Kitâb-ı Mukaddes'te "eğer kadın kocasına ihanet etmiş, kendini kirletmişse, lanet getiren suyu içince acı duyacak; karnı

²¹⁷ Luka 1:36.

²¹⁸ An American Dictionary, (cousin mad.), 202.

²¹⁹ 1. Timothy 5:4.

²²⁰ Eyüp 18:14; Yeşaya 14:22; Hakimler 12:14; 1. Timothy 5:4.

²²¹ An American Dictionary, (nephew mad.), 554.

²²² Yaratılış 14:12.

²²³ Elçilerin İşleri 23:16.

²²⁴ Redhouse sözlüğü, (husband mad.), 475.

²²⁵ Redhouse sözlüğü (wife mad.), 1131.

şışip kalçası eriycek. Halkı arasında lanetli olacak”²²⁶ cümlesinde “bir kadının nişanlandığı erkek ya da evlilik sözleşmesiyle bir kadınla birleşen erkek, koca”²²⁷ anlamında kullanılmıştır.

“Wife” terimi ise “Harun’un oğlu Elazar Putiel’in kızlarından biriyle evlendi. Karısı ona Pinehas’ı doğurdu”²²⁸ cümlesinde “kanuni evlilik bağıyla bir erkeğe bağlanan kadın”²²⁹ anlamında kullanılmıştır. Ayrıca “wife” terimi “husband” teriminden üç kat daha fazla geçmektedir.²³⁰ Bu durum akrabalık ilişkilerinde kadının rolünün önemine işaret ediyor olabilir. Dolayısıyla Kitâb-ı Mukaddes’te kadının yeri ayrıca bir araştırma konusu yapılabilir.

2.1.2.2.2. Dünür, Kayınbaba, Kayınvalide

İngilizce’de kan bağından farklı olarak, evlilik yoluyla kurulan, bir koca ile karısının akrabaları arasında sözleşme yapılarak ortaya çıkan ilişkiyi anlatmak için “affinity” sözcüğü kullanılmaktadır.²³¹ Bu kelime, “Büyük bir zenginlik ve onura kavuşan Yehoşafat, evlilik bağıyla Ahav’a akraba oldu”²³² cümlesinde de aynı anlamda kullanılmıştır.

“Father in law” ifadesi Kitâb-ı Mukaddes’te “Tamar’a, kayınbaban sürüsünü kırmak için Timna’ya gidiyor, diye haber verdiler”²³³ cümlesinde “birinin karısının ya da kocasının babası”²³⁴ anlamında; “mother in law” ifadesi ise “kaynanasıyla yatana lanet olsun! Bütün halk, Âmin! Diyecek”²³⁵ cümlesinde “kadının ya da kocanın eşinin annesi”²³⁶ anlamında kullanılmıştır.

2.1.2.2.3. Yenge (kardeş hanımları), Enişte, Bacanak

İngilizce’de “aunt-in-law”, “brother’s wife” ifadeleri “yenge, kardeş karısı” anlamına geldiği gibi “hala, teyze” anlamına gelen “aunt” sözcüğü de “yenge” anlamına

²²⁶ Çölde Sayım 5:27.

²²⁷ An American Dictionary, (husband mad.), 423.

²²⁸ Çıkış 6:25.

²²⁹ An American Dictionary, (wife mad.), 927.

²³⁰ Strong, (wife mad.), s. 1205 ve (husband mad.), 521.

²³¹ An American Dictionary, (affinity mad.), 18.

²³² 2. Tarihler 18:1.

²³³ Yaratılış 38:13.

²³⁴ An American Dictionary, (father-in-law mad.), 331.

²³⁵ Yasanın Tekrarı 27:23.

²³⁶ An American Dictionary, (mother-in-law mad.), 543.

gelebilmektedir.²³⁷ Nitekim Kitâb-ı Mukaddes'te “Amcanın namusuna dokunmayacaksın. Karısına yaklaşmayacaksın, çünkü o senin yengendir”²³⁸ cümlesinde “yenge” sözcüğünün İngilizce karşılığı olarak “aunt” terimi kullanılmıştır. Diğer taraftan yenge anlamına gelebilecek “kardeş karısı” ifadesinin İngilizce karşılığı olarak “brother’s wife” ifadesi de geçmektedir.²³⁹

Tespit edebildiğimiz kadarıyla enişte ve bacanak anlamlarına gelen herhangi bir kelime ise Kitâb-ı Mukaddes'te geçmemektedir.

2.1.2.2.4. Elti, Görümce

İngilizce’de bu anlamda “sister in law”²⁴⁰ ifadesi kullanılmaktadır. İlgili ifade Kitâb-ı Mukaddes’te; “Naomi Rut’a: Bak, eltin kendi halkına, kendi ilahına dönüyor. Sen de onun ardından git. Dedi”²⁴¹ cümlesinde geçmektedir.

2.1.2.2.5. Gelin, Damat

Kitâb-ı Mukaddes’te “gelin” anlamına gelen iki İngilizce terim kullanılmıştır. Bunlardan ilki “Erden kız takılarını, Gelin çeyizini unutabilir mi? Ama halkım sayısız günlerce unuttu beni”²⁴² cümlesinde geçen “bride”²⁴³ sözcüğü; diğeri ise “Bunun üzerine Yahuda, gelini Tamar’a: “Babanın evine dön” dedi”²⁴⁴ cümlesinde geçen “daughter in law”²⁴⁵ sözcüğüdür.

Aynı şekilde “Damat” ya da “Güvey” anlamına gelen iki terim kullanılmıştır. Bunlardan ilki Kitâb-ı Mukaddes’te “İsa şöyle karşılık verdi: “Güvey aralarındayken, davetliler yas tutar mı? Ama güveyin aralarından alınacağı günler gelecek, o zaman oruç tutacaklar”²⁴⁶ cümlesinde geçen “bridegroom”²⁴⁷ sözcüğü diğeri ise “Filistliler, “Bunu kim yaptı?” dediler, “Yapsa yapsa, Timnalı’nın damadı Şimşon yapmıştır.

²³⁷ Redhouse sözlüğü (aunt mad.), 56.

²³⁸ Levililer 18:14.

²³⁹ Levililer 18:16-17, Yasanın Tekrarı 25:7-9, Markos 6:17-18.

²⁴⁰ Redhouse sözlüğü (sister mad.), 904.

²⁴¹ Rut 1:15.

²⁴² Yeremya 2:32.

²⁴³ Redhouse sözlüğü (bride mad.), 115.

²⁴⁴ Yaratılış 38:11.

²⁴⁵ Redhouse sözlüğü (daughter mad.), 238.

²⁴⁶ Matta 9:15.

²⁴⁷ Redhouse sözlüğü (bridegroom mad.), 115.

Çünkü Timnalı karısını elinden alıp sağdıcına verdi.” Sonra gidip kadınla babasını yaktılar”²⁴⁸ cümlesinde geçen “son in law”²⁴⁹ ifadesidir.

2.1.2.2.6. Kayınbirader, Baldız

Kitâb-ı Mukaddes’te “kocanın kardeşi yani kayınbirader” anlamında “Birlikte oturan kardeşlerden biri oğlu olmadan ölürse, ölenin dulu aile dışından biriyle evlenmemeli. Ölenin kardeşi dul kalan kadına gidecek. Onu kendine karı olarak alacak, ona kayınbiraderlik görevini yapacak”²⁵⁰ cümlesinde “husband’s brother” ifadesi geçmektedir.

Hâkimler 4:11’de Kitâb-ı Mukaddes’in diğer ingilizce versiyonlarında “the brother-in-law of Moses (Musa’nın kayınbiraderi)” ifadesi kullanılmaktayken King James versiyonunda “the father in law of Moses (Musa’nın Kayınpederi)” ifadesi kullanılmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes Şirketi tarafından Türkçeye tercüme edilip basılmış olan Kutsal Kitap’ta ise ilgili bölüm “Kenliler’den Hever, Musa’nın kayınbiraderi Hovav’ın torunlarından, yani Kenliler’den ayrılmış, çadırını Kedeş yakınında Saanannim’deki meşe ağacının yanına kurmuştu”²⁵¹ şeklinde tercüme edilmiştir.

“Karının kız kardeşi, baldız” ifadesinin karşılığı olarak İngilizce “wife’s sister” ya da “sister in law”²⁵² ifadeleri kullanılmaktadır. “Sister in law” ifadesi Kitâb-ı Mukaddes’te bir yerde “elti” anlamında geçtiğini daha önce belirtmiştik. “wife’s sister” ifadesi ise Kitâb-ı Mukaddes’te geçmemektedir. Dolayısıyla “baldız” anlamına gelen bir terime ya da ifadeye rastlanılmamıştır.

2.1.2.3. Bazı Uygulamalara Dayalı Akrabalık Terimleri

Evlilik ve kan bağı dışında bireyler arasında meydana gelen duygusal yakınlaşma sonucu oluşan terimler de mevcuttur. Bunlar; sütkardeş, sütanne, vaftiz babası/annesi, evlatlık, kan kardeş, sağdıç kelimeleridir.

²⁴⁸ Hakimler 15:6.

²⁴⁹ An American Dictionary,(son-in-law mad.), 772.

²⁵⁰ Yasanın Tekrarı 25:5.

²⁵¹ Hakimler 4:11.

²⁵² Redhouse sözlüğü (sister mad.), 904.

2.1.2.3.1. Sütkardeş, sütanne

İngilizce “sütkardeş” anlamına gelen “foster brother, foster sister”²⁵³ sözcükleri ile “sütnine, sütanne” anlamlarına gelen “wet nurse”²⁵⁴ ifadesi Kitâb-ı Mukaddes’te kullanılmaz. Bununla birlikte “Krallar size babalık, Prensesler sütannelik yapacak, Yüzüstü yere kapanıp ayaklarının tozunu yalayacaklar...”²⁵⁵ cümlesinde geçmekte olan “süt veren” manasına gelen İbranice “yânaq”²⁵⁶ terimi İngilizce’ye çevrilirken “nursing mother”, Türkçe’ye çevrilirken ise sütanne diye çevrilmiştir.

2.1.2.3.2. Vaftiz Babası/Annesi

İngilizce’de “vaftiz babası veya annesi, manevi baba veya manevi anne” anlamlarına gelen “sponsor”²⁵⁷ sözcüğü ile “godfather/godmather”²⁵⁸ sözcükleri Kitâb-ı Mukaddes’te geçmemektedir.

2.1.2.3.3. Evlatlık, Üvey Evlat

İngilizce’de “üvey evlat, evlatlık” anlamına gelen “Foster child”²⁵⁹ ve “step child”²⁶⁰ sözcükleriyle sadece “üvey” anlamına gelen “foster” ya da “step” sözcükleri Kutsal Kitap’ta geçmez. Ancak Eski Ahit’in Türkçe’ye yapılan çevirilerinde babaları bir anneleri farklı ya da anneleri bir babaları farklı kardeşleri belirtmek için “üvey kardeş, üvey kız kardeş” kelimeleri iki yerde geçmektedir.²⁶¹

2.1.2.3.4. Kan Kardeş, Sağdıç

Kitâb-ı Mukaddes’in ne Türkçe ne de İngilizce versiyonlarında sonradan kazanılan bir akrabalık terimi olarak “kan kardeş (blood brother) ya da sağdıç (paranymph)”²⁶² anlamına gelen bir sözcüğe rastlanılmamıştır.

²⁵³ Redhouse sözlüğü (foster mad.), 384.

²⁵⁴ Redhouse sözlüğü (nurse mad.), 665.

²⁵⁵ Yeşaya 49:23.

²⁵⁶ Strong, (nursing mad.), s.760.

²⁵⁷ An American Dictionary, (sponsor mad.), 780; Redhouse Sözlüğü (sponsor mad.), 938.

²⁵⁸ An American Dictionary, (godfather/godmother mad.), 381; Redhouse Sözlüğü (godfather/godmother mad.), 417.

²⁵⁹ Redhouse Sözlüğü (foster mad.), 384.

²⁶⁰ Redhouse Sözlüğü (step mad.), 954.

²⁶¹ Yaratılış 37:2; Levililer 18:9.

²⁶² Redhouse Sözlüğü (paranymph mad.), 699; An American Dictionary, (paranymph mad.), 589.

2.2. KİTAB-I MUKADDES’TE AKRABALIK İLİŞKİLERİNİN BOYUTLARI

2.2.1. Evlilik

Kitâb-ı Mukaddes anlayışına göre evlilik; bir erkeğin ve bir kadının cinsel ilişki ile tamamlanmış ve sürekli beslenen, karşılıklı sevgi ve bağlılığın ömür boyu sürdüğü ortaklıkla mükemmelleşen samimi bir kişisel birlikteliktir.²⁶³ Dünya üzerinde var olan her kültür evlilik kurumunun bir şeklini kabul eder. Çoğu kültürde ve dinde, ne bir erkek ne de kadın, vaat ettikten sonra, eş olmadan, tamamlanmış sayılmaz. Birçok din, evliliği, bir tanrı ya da kutsal olanla ruhların birleşmesinden kaynaklanan kutsal bir hareket olarak kabul eder.²⁶⁴ Yahudi eğitiminde evlilik, ideal insan halidir ve yaratılış tarihinde Tanrı tarafından kurulan temel bir sosyal kurum olarak kabul edilir.²⁶⁵ Evlilik, insan toplumunun kutsallığıdır. Karı koca, kendi sevgisi çerçevesinde aileyi yetiştirme ve geliştirme konularındaki sevinçlerini paylaşır ve devam ettirirler. Karı kocanın birliği, Tanrı'nın yaratıcı iradesidir. Onlardan, yaşam arkadaşlığı içinde birlikte dolaşmaları, çocuk yapmaları ve çocuklarına ve topluma aileleri olarak sorumluluklarını yerine getirmeleri istenir.²⁶⁶

Kitâb-ı Mukaddes’e göre Tanrı, “Âdem’in yalnız kalması iyi değil, Ona uygun bir yardımcı yaratacağım”²⁶⁷ demiş, İnsanları erkek ve dişi olarak yaratmış, onları kutsayarak “verimli olun, çoğalın”²⁶⁸ diyerek evliliğe de teşvik etmiştir. Eski Ahit’te evlenmeye teşvik eden bir başka ifade ise “Evlenin, oğullarınız, kızlarınız olsun; oğullarınızı, kızlarınızı evlendirin. Onların da oğulları, kızları olsun. Orada çoğalın, azalmayın”²⁶⁹ cümlesidir.

Eski Ahit’te yer alan evliliğe teşvik edici bu ifadeler gibi Yeni Ahit’te de bazı farklılıklarla birlikte benzer ifadeler yer almaktadır. İsa (as) ile etrafındaki bir grup insan arasında geçen diyalog bunun en açık göstergesidir. Bu diyalogda İsa (as) kendisine boşanma ile ilgili sorular soran insanlara, Tanrı’nın insanı erkek ve dişi olarak

²⁶³ The New Compact Bible Dictionary, Ed. T. Alton Braynd, (marriage mad.), Zondervan Puplicing House, Michigan 1967, 345.

²⁶⁴ Mircea Eliade, *The Encyclopedia of Religion*, (marriage mad.) The Macmillan Co. New York, 1997, IX, 218.

²⁶⁵ Encyclopaedia Judaica, (marriage mad.) Ed. Cecil Ruth, Keter Publishing House, Jerusalem, 1980, XI, 1026.

²⁶⁶ The New Compact Bible Dictionary, 346.

²⁶⁷ Tekvin 2:18.

²⁶⁸ Tekvin 1:27-28.

²⁶⁹ Yeremya 29:6.

yarattığını, insanın anasını babasını bırakıp, karısıyla yapışacaklarını ve bir beden olacaklarını ifade ederek evlilik anlayışını da temellendirmiştir.²⁷⁰ Ancak Eski Ahit'ten farklı olarak Yeni Ahit'te yukarıda vermiş olduğumuz diyalogun devamında evlenen kişinin ayrılmasının doğru olmayacağı, boşanıp başkasıyla evlenmesi durumunda zina yapmış sayılacağı, akabinde ise evlenmeyip bekâr kalmanın herkes tarafından kabul edilebilir bir durum olmadığı, fakat kabul edebilenler için evlenmemenin gerekliliği ifade edilmektedir.²⁷¹ Yeni Ahit'te bekârlığın evlilikten üstün tutulması ile ilgili bir başka örnek ise Pavlus'un Mektuplarında yer almaktadır. Pavlus bu konuda “Şimdi bana yazdığınız konulara gelelim: “Erkeğin kadına dokunmaması iyidir” diyorsunuz. Ama fuhuştan ötürü her erkek karısıyla, her kadın da kocasıyla yaşasın. Erkek karısına, kadın da kocasına hakkını versin. Kadının bedeni kendisine değil, kocasına aittir. Bunun gibi erkeğin bedeni de kendisine değil, karısına aittir. Geçici bir süre için anlaşıp kendinizi duaya vermekten başka bir nedenle birbirinizi mahrum etmeyin. Sonra yine birleşin ki, kendinizi denetleyemediğiniz için şeytan sizi ayartmasın. Bunu bir buyruk olarak değil, bir uzlaşma yolu olarak söylüyorum. Herkesin benim gibi olmasını dilerdim”²⁷² diyerek evlenmemişlere ve dul olanlara kendisi gibi bekâr kalmanın daha doğru olacağını tavsiye etmektedir.

2.2.1.1. Evliliğin Gayesi

Kitâb-ı Mukaddes'te Tanrı Âdem'in yalnız yaşamasının mümkün olmadığını belirtmiş ve kendisine yardımcı olması ve hayatındaki boşluğu doldurması için kadını yarattığını belirtmiştir.²⁷³ Bazı kaynaklarda buradaki amacın eşler arasında dostluk kurmak olduğu belirtilmektedir.²⁷⁴ Kitabı Mukaddes'te evliliğin temel gayesi ise “Evlenin, oğullarınız, kızlarınız olsun; oğullarınızı, kızlarınızı evlendirin. Onların da oğulları, kızları olsun. Orada çoğalın, azalmayın”²⁷⁵ cümlesi ile “Onları kutsayarak, verimli olun, çoğalın, yeryüzünü doldurun”²⁷⁶ cümlelerinden de anlaşılacağı üzere neslin çoğalmasının sağlanmasıdır. Ayrıca “Çocuklar Rabbin verdiği bir armağandır, Rahmin ürünü bir ödüldür. Yiğidin elinde nasılsa oklar, öyledir gençlikte doğan

²⁷⁰ Matta 19:3-6 ; Markos 10:6-9.

²⁷¹ Matta 19:9-12.

²⁷² 1. Korintlulara Mektup 7:1-7.

²⁷³ Tekvin 2:18,21,23.

²⁷⁴ Encyclopaedia Judaica, (marriage mad.), XI, 1026.

²⁷⁵ Yeremya 29:6.

²⁷⁶ Tekvin 1:28.

çocuklar. Ne mutlu ok kılıfı onlarla dolu insana”²⁷⁷ cümlesinde de çocuk sahibi olmak teşvik edilmekte ve övülmektedir.

2.2.1.2. Eş Seçimi

Kitâb-ı Mukaddes’te gerek evliliğin zamanının belirlenmesi hususunda gerekse evlenilecek kişinin seçimi konusunda büyüklerin her türlü kararı alabildiği ayrıca evlendirilecek kıza ve erkeğe bu konuda pek fazla danışılmadığı da anlaşılmaktadır.²⁷⁸

Evlenilecek olan kişinin belirlenmesinde özellikle babanın kararları etkilidir. Nitekim eş seçimi ile ilgili araştırmanın babanın görevlendireceği biri tarafından da yapılabildiği görülmektedir. Örneğin İbrahim, oğlu İshak’ı evlendirmek için hizmetçisini görevlendirmişti²⁷⁹ ve hizmetçi, İshak için Rebeka’yı beğendiğinde Rebeka’nın erkek kardeşi Laban ile görüşmüş,²⁸⁰ Laban ise “İşte Rebeka burada. Al götür. Rabbin buyurduğu gibi efendinin oğluna karı olsun”²⁸¹ şeklinde durumu onaylamıştır.

Ayrıca Kitâb-ı Mukaddes’te geçen “Yahuda ilk oğlu Er için bir kadın aldı. Kadının adı Tamar’dı”²⁸² cümlesi de eş seçiminde babanın karar verici rolünü göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca yine Pavlus’un “kızını evlendiren iyi eder, evlendirmeyen daha iyi eder”²⁸³ sözü de babanın eş seçimindeki karar verici rolünü pekiştirmektedir. Diğer taraftan Şimşon’un ebeveyninin itiraz etmesine rağmen hoşlandığı bir kadını kendisine almaları için onları ikna etmesi²⁸⁴ ve “Babası Hamor’a, bu kızı bana eş olarak al”²⁸⁵ cümlesi, gençlerin de evlenecekleri kişi ile ilgili tercihlerini bildirdiklerini gösterir.

Eş seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlardan biri ise evlenilecek olan kişinin aynı dinden olması hususudur. Nitekim Pavlus’un “dilediği kimseyle

²⁷⁷ Mezmurlar 127:3-5.

²⁷⁸ Ronald de Vaux, *Yahudilikte Aile*, Çev. Prof. Dr. Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa 2003, 59.

²⁷⁹ Tekvin 24:2-4.

²⁸⁰ Tekvin 24:25-49.

²⁸¹ Tekvin 24:51.

²⁸² Tekvin 38:6.

²⁸³ I. Korintoslulara 7:38.

²⁸⁴ Hakimler 14:1-5.

²⁸⁵ Tekvin 34:4.

evlenmekte özgürdür; yeter ki, o kişi Rabbe ait biri olsun”²⁸⁶ sözü bunu ortaya koymaktadır.

2.2.1.3. Evlenme Yasakları

Kitâb-ı Mukaddes’te evlilik yasakları açık bir şekilde zikredilmektedir. Buna göre; bir kimsenin annesi,²⁸⁷ babasının karısı,²⁸⁸ kız kardeşleri,²⁸⁹ kızları, torunları,²⁹⁰ halası, teyzesi,²⁹¹ amcasının karısı,²⁹² oğlunun karısı,²⁹³ kardeşinin karısı²⁹⁴ ve kayınvalidesi²⁹⁵ ile evlenmesi yasaklanmıştır. Ayrıca bir kadın ile beraber onun kızı veya torunuyla,²⁹⁶ aynı anda iki kız kardeşle²⁹⁷ evlenilmesi de yasaktır.

Bunların dışında boşadığı karısıyla başka bir adam evlendikten sonra kadının ikinci kocası onu boşamış ya da ölmüş bile olsa kişinin eski karısıyla tekrar evlenmesi de meşru değildir.²⁹⁸ Bunlara ilaveten din adamlarına özel kısıtlamalar ise şöyledir: Bir kohen (kâhin), dininden dönmüş biriyle, kocası ölmüş ya da boşanmış dul bir kadınla evlenemeyeceği gibi fahişelerle de evlenmesi meşru görülmemiştir. Fakat kendi kavminden bir kızla veya yine bir kâhinden dul kalmış bir kadınla evlenmesine müsaade edilmiştir.²⁹⁹ Kitâb-ı Mukaddes’te meşru evliliklerin dışında doğan kimse ile evlilik, o kişinin onuncu kuşağından biriyle bile olsa yasaktır.³⁰⁰

Ayrıca erkeğin kendi dininden olmayan bir kadınla evliliği, erkeği Allah’ın yolundan saptırıp dininden çıkmasına sebep olacağı³⁰¹ ve kutsal tohumu bozarak onları olumsuz tutumlara sevk edeceği endişesi ile yasaklanmıştır.³⁰²

²⁸⁶ I. Korintoslulara 7:39.

²⁸⁷ Levililer 18:7.

²⁸⁸ Levililer 18:8; 20:11, Tesniye 22:30; 27:20.

²⁸⁹ Levililer 18:9; 18:11; 20:17.

²⁹⁰ Levililer 18:10.

²⁹¹ Levililer 18:12-13; 20:19.

²⁹² Levililer 18:14; 20:20.

²⁹³ Levililer 18:15; 20:12.

²⁹⁴ Levililer 18:16; 20:11.

²⁹⁵ Tesniye 27:23.

²⁹⁶ Levililer 18:17;20:14.

²⁹⁷ Levililer 18:18.

²⁹⁸ Tesniye 24:1-4.

²⁹⁹ Levililer 21:1-14; Hezekiel 44:22.

³⁰⁰ Tesniye 23:2.

³⁰¹ Tesniye 7:3-4; Yeşu 23:12-13.

³⁰² Ezra 9:1-2.

2.2.1.4. Çok Evlilik

Kitâb-ı Mukaddes'te tespit edebildiğimiz kadarıyla çok evliliği yasaklayan veya kişileri tek eşle evliliğe zorlayan bir hüküm bulunmamaktadır. Çok eşle evliliğe Kitâb-ı Mukaddes'te birçok örnek vardır. Onlardan bir kaç şunlardır:

“Çok sayıda kadınla evlendi ve yetmiş oğlu oldu.”³⁰³

“Süleyman'ın kral kızlarından yedi yüz karısı ve üç yüz cariyesi vardı.”³⁰⁴

“Davut Yeruşalim'de kendine daha birçok karı aldı; bunlardan erkek ve kız çocukları oldu.”³⁰⁵

“Rehavam'ın on sekiz karısı, altmış cariyesi vardı. Bunlardan yirmi sekiz erkek, altmış kız çocuğu oldu.”³⁰⁶

Çok eşliliğe dair çok sayıda örneği içinde barındırıyor olmasından dolayı Kitâb-ı Mukaddes'in evlilik anlayışının tamamen tek eşliliğe dayandığını söylemek zor olsa da “adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak”³⁰⁷ cümlesine dayanılarak bu Kitap'ta tek eşliliğin tercih ve tavsiye edildiği söylenebilir.³⁰⁸

2.2.1.5. Evlilikte Yetki

Kitâb-ı Mukaddes'te, karı ve kocanın karşılıklı olarak birbirlerine ait oldukları belirtilmekle³⁰⁹ birlikte evlilik içinde görev ve yetkiler oldukça kesin bir şekilde ortaya konmuştur. Aşağıdaki Yeni Ahit cümleleri buna bir örnektir:

“Ey kadınlar, Rabbe bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih bedenın kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar.”³¹⁰

³⁰³ Hakimler 8:30.

³⁰⁴ I. Krallar 11:3.

³⁰⁵ I. Tarihler 14:3.

³⁰⁶ II. Tarihler 11:21.

³⁰⁷ Yaratılış 2:24.

³⁰⁸ Encyclopaedia Judaica, (marriage mad.), XI, 1026.

³⁰⁹ I. Korintlulara 7:4.

³¹⁰ Efesliler 5:22-24.

“Ey kadınlar, Rabbe ait olanlara yaraşır biçimde kocalarınıza bağımlı olun.”³¹¹

“Bunun gibi, ey kadınlar, siz de kocalarınıza bağımlı olun.”³¹²

2.2.1.6. Boşanma

Eski Ahit’te boşanma ile ilgili şu ifadeler geçmektedir:

“Eğer bir adam evlendiği kadında yakışksız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmazsa, boşanma belgesi yazıp ona verir.”³¹³

“Bir adam bir kadın alır, yattıktan sonra ondan hoşlanmazsa, ona suç yükler, adını kötüler, Bu kadınla evlendim ama onunla yatınca erden olmadığını gördüm derse, kadının annesiyle babası kızlarının erden olduğuna ilişkin kanıtı alıp kapıda görevli kent ileri gelenlerine getirecekler. Kadının babası ileri gelenlere, Kızımı bu adamla evlendirdim ama o kızımdan hoşlanmıyor diyecek, şimdi kızımı suçluyor, onun erden olmadığını söylüyor. İşte kızımın erden olduğunun kanıtı! Sonra anne-baba kızlarının erden olduğunu kanıtlayan yatak çarşafını ileri gelenlerin önüne serip gösterecekler. Kent ileri gelenleri de adamı cezalandıracaklar. Ceza olarak ondan yüz gümüş alıp kadının babasına verecekler. Çünkü adam İsraili bir erden kızın adını kötülemiştir. Kadın adamın karısı kalacak ve adam yaşamı boyunca onu boşayamayacaktır.”³¹⁴

“Eğer bir adam nişanlı olmayan erden bir kızla karşılaşır, tutup onunla yatarsa ve bu ortaya çıkarsa, kızla yatan adam kızın babasına elli gümüş verecek. Kıza tecavüz ettiği için onu karı olarak alacak ve yaşamı boyunca onu boşayamayacaktır.”³¹⁵

“Neden? Diye soruyorsunuz. Çünkü Rab seninle gençken evlendiğin karın arasında tanıktır. O yoldaşın ve evlilik antlaşmasıyla karın olduğu halde ona ihanet ettin. Tanrı sizi tek beden ve ruh yapmadı mı? Neden tek? Çünkü O kendisine özgü bir soy arıyordu. Onun için kendinize dikkat edin, hiçbiriniz gençken evlendiği karısına ihanet etmesin.”³¹⁶

³¹¹ Koloseliler 3:18.

³¹² I. Petrus 3:1.

³¹³ Tesniye 24:1.

³¹⁴ Tesniye 22:13-19.

³¹⁵ Tesniye 22:28-29.

³¹⁶ Malaki 2:14-16.

Yukarıda zikrettiğimiz Eski Ahit ifadelerinden boşanmanın izin verilen bir durum olduğu ancak asıl olanın evliliği korumak olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca boşamanın erkeğin tasarrufunda olduğu ve erkeğin hoşuna gitmeyecek bir sebepten dolayı karısına bir boşama kâğıdı vererek boşayabileceği belirtilmektedir. Şayet erkek erden bir kıza tecavüz ederse o zaman onunla evleneceği ve ebediyyen boşayamayacağı da belirtilmektedir.

Yeni Ahit'te ise boşanma ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

“İsa'nın yanına gelen bazı Ferisiler, O'nu denemek amacıyla şunu sordular: Bir adamın, herhangi bir nedenle karısını boşaması kutsal yasaya uygun mudur? İsa şu karşılığı verdi: Kutsal yazıları okumadınız mı? Yaradan başlangıçtan insanları erkek ve dişi olarak yarattı ve şöyle dedi: Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak. Şöyle ki, onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleştirdiğini, insan ayırmassın. Ferisiler İsa'ya, “öyleyse” dediler, “Musa neden erkeğin boşanma belgesi verip karısını boşayabileceğini söyledi?” İsa onlara, “İnatçı olduğunuz için Musa karılarınızı boşamanıza izin verdi” dedi. “Başlangıçta bu böyle değildi. Ben size şunu söyleyeyim, karısını fuhuştan başka bir nedenle boşayıp başkasıyla evlenen, zina etmiş olur. Boşanan kadınla evlenen de zina etmiş olur.”³¹⁷

“Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmassın. Öğrencileri evde O'na yine bu konuyla ilgili bazı sorular sordular. İsa onlara, “Karısını boşayıp başkasıyla evlenen, karısına karşı zina etmiş olur” dedi. Kocasını boşayıp başkasıyla evlenen kadın da zina etmiş olur.”³¹⁸

“Kim karısını boşarsa ona boşanma belgesi versin denmiştir. Ama ben size diyorum ki, karısını fuhuş dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur. Boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur.”³¹⁹

Yeni Ahit'te boşanma ile ilgili geçen bu ifadelerden, boşanmanın hiç istenmeyen bir durum olduğu ve sadece zina suçunun boşanma için bir sebep olabileceği, bunun dışında hiçbir sebebin boşanma için mazeret olarak geçerliliğinin olmadığı anlaşılmaktadır.

³¹⁷ Matta 19:3-9.

³¹⁸ Markos 10:9-12.

³¹⁹ Matta 5:31-32.

2.2.1.7. Levirate

Kitâb-ı Mukaddes'te anlatıldığına göre erkek kardeşlerden birisi çocuk sahibi olmadan öldüğü takdirde diğer kardeşlerden biri onun dul kalan hanımını yani yengesini eş olarak alır ve bu yeni evlilikten dünyaya gelecek ilk çocuk ölenin evladı olarak kabul edilir. Ancak kayınbirader her ne kadar yüz kızartıcı bir durum olarak kabul edilse de kentin ileri gelenleri huzurunda açıklama yaparak yengesiyle evlenmeyi reddedebilir. Bu durumda kadın kayınbiraderinin ayakkabısını çıkarır ve onun yüzüne tükürür.³²⁰

Yukarıda zikredilen ve Yahudilik'te olup Hıristiyanlık'ta olmayan kayınbirader ile yenge arasındaki evliliğe Levirate (יִבּוּם Yibbum) adı verilir.³²¹

2.2.2. Aile Üyeleri Arasındaki Akrabalık İlişkileri

Çalışmamızın bu kısmında Kitâb-ı Mukaddes perspektifinden aile bireyleri arasındaki akrabalık ilişkilerinin çeşitli boyutları incelenecektir.

2.2.2.1. Eşlerin Birbirleriyle Olan İlişkileri

Karı- koca arasındaki ilişkilere evlilikte yetki, eş seçimi ve boşanma bahislerinde kısmen değinmiştik. Burada şunları ilave edebiliriz; Kitâb-ı Mukaddes'te yer alan “Âdem'in yalnız kalması iyi değil, Ona uygun bir yardımcı yaratacağım”³²² cümlesi ile “adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak” cümleleri karı koca arasındaki ilişkinin niteliğini göstermesi bakımından önemli olduğu gibi “eşin evinde verimli bir asma gibi olacak; çocukların zeytin filizleri gibi sofranın çevresinde. İşte Rabden korkan kişi böyle kutsanacak”³²³ ve “yeni evli bir adam savaşa gitmeyecek, ona herhangi bir görev verilmeyecek. Bir yıl özgürce evinde kalıp karısını mutlu edecek”³²⁴ cümleleri de kadın sevgisi ve aile saadetini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Diğer taraftan karı ve kocanın birbirlerine karşı hak ve sorumlulukları da vardır. Bu çerçevede, kocanın karısı üzerinde ciddi bir otoritesi bulunmaktadır.³²⁵ Öyle

³²⁰ Tesniye 25:5-10.

³²¹ Encyclopaedia Judaica, (Levirate marriage mad.), XI, 122.

³²² Tekvin 2:18.

³²³ Mezmurlar 128:3-4.

³²⁴ Tesniye 24:5.

³²⁵ Tekvin3:6; Ester 1:20-22; Romalılar7:2; I.Korintoslular 11:3; Efesoslulara 5:22-24; Koloselilere 3:18; I. Petrus 3:1.

ki, koca karısının adak ve yeminini tasdik etme ve bozma hakkına sahip³²⁶ olduğu gibi kocanın ailesine sıkıntı çektirmemesi gerektiği vurgulanmakta, sıkıntı çektirenin ise yerildiği görülmektedir.³²⁷ Hatta “Eğer ikinci bir kadınla evlenirse, ilk karısını nafakadan, giysiden, karılık haklarından yoksun bırakmamalıdır”,³²⁸ cümlesinden kocanın, karısının geçimini temin etme sorumluluğunu taşımakta olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca “Ey kocalar, karılarınızı sevin. Onlara sert davranmayın”,³²⁹ ifadeleriyle kadına karşı muhabbet beslemek tavsiye edilmekte ve kötü muamele yasaklanmaktadır.³³⁰

Kocanın karısına karşı sorumluluklarının, aynı zamanda karısının evlilikteki hakları olduğu düşünüldüğünde kadının, kocası tarafından sevilme, güzel muamele görmek, geçiminin temin edilmesi ve sıkıntı çektirilmeme hakları olduğunu belirtebiliriz. Diğer taraftan “Rabbin buyruğu uyarınca annene babana saygı göster”,³³¹ ve “Rabbin seçkin kulu olan Rufus’a ve bana da annelik etmiş olan annesine selam edin”,³³² ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla kadının en önemli sorumluluklarından biri anneliktir. Nitekim kadının aile içindeki konumu onun bir erkek evlat dünyaya getirmesiyle yakından ilgilidir.³³³ Ayrıca Süleyman’ın meselleri bahsinde kadının sorumlulukları³³⁴ uzun uzun sıralandıktan sonra bunları yerine getirenler de övülmektedir.³³⁵

2.2.2.2. Çocukların Anne ve Baba İle Olan İlişkileri

Kitâb-ı Mukaddes’te çocukların anne ve babaları ile ilgili ilişkilerine dair ifadeler tespit edebildiğimiz kadarıyla şu şekildedir:

³²⁶ Sayılar 30:13-16.

³²⁷ Süleyman’ın Özdeyişleri 11:29.

³²⁸ Çıkış 21:10.

³²⁹ Koloseliler 3:19.

³³⁰ Efesoslular 5:25-33; I. Petrus 3:7; I. Timoteos 3:4-5.

³³¹ Tesniye 5:16.

³³² Romalılar 16:13.

³³³ Kohler, K., Guttmacher, A., *The Jewish Encyclopedia*, (Family and Family life mad.), Funk and Wagnals Company, Newyork 1901, V, 336.

³³⁴ Süleyman’ın Meselleri 31:13-17 ‘de kadının sorumlulukları; yün ve keten bulup bunları eliyle işlemek, erkenden kalkıp yiyecek temin etmek, hizmetçilerin paylarını dağıtmak ve tarla satın alıp bu arazide ürün yetiştirmek olarak belirtilmiştir.

³³⁵ Süleyman’ın Meselleri 31:28,29.

“Annene babana saygı göster. Öyle ki, Tanrın Rabbin sana vereceği ülkede ömrün uzun olsun.”³³⁶

“Ey çocuklar, her konuda anne babalarınızın sözünü dinleyin. Çünkü bu Rabbi hoşnut eder.”³³⁷

“Herkes annesine babasına saygı göstere.”³³⁸

“Oğlum, babanın uyarılarına kulak ver, annenin öğrettiklerinden ayrılmama.”³³⁹

“Ey çocuklar, Rab yolunda anne babanızın sözünü dinleyin. Çünkü doğrusu budur. İyilik bulmak, yeryüzünde uzun ömürlü olmak için annene babana saygı göstereceksin. Vaat içeren ilk buyruk budur.”³⁴⁰

“Annesine ya da babasına lanet eden herkes kesinlikle öldürülecektir. Annesine ya da babasına lanet ettiği için ölümü hak etmiştir.”³⁴¹

“Eğer bir adamın dik başlı, başkaldıran, annesinin ve babasının sözünü dinlemeyen, onların tedibine aldırmayan bir oğlu varsa, annesiyle babası onu tutup kent kapısında görev yapan kent ileri gelenlerine götürecekler. Onlara şöyle diyecekler: Oğlumuz dik başlı, başkaldıran bir çocuktur. Sözümüzü dinlemiyor. Savurgan ve içkicidir. Bunun üzerine kentin bütün erkekleri onu taşıyarak öldürecekler. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız.”³⁴²

“Şunu bil ki, son günlerde çetin anlar olacaktır. İnsanlar kendilerini seven, para düşkünü, övünge, kibirliliğe, küfürbaz, anne baba sözü dinlemez, nankör, kutsallıktan ve sevgiden yoksun, uzlaşmaz, iftiracı, özünü denetleyemeyen, azgın, iyilik düşmanı olacaklar.”³⁴³

“Ey çocuklar, her konuda anne babalarınızın sözünü dinleyin. Çünkü bu Rabbi hoşnut eder.”³⁴⁴

³³⁶ Çıkış 20:12.

³³⁷ Koloseliler 3:20.

³³⁸ Levililer 18:3.

³³⁹ Süleyman'ın Özdeyişleri 1:8;6:20.

³⁴⁰ Efesliler 6:1-3.

³⁴¹ Levililer 20:9.

³⁴² Tesniye 21:18.

³⁴³ II. Timoteos 3:1,2.

³⁴⁴ Koloseliler 3:20.

Yukarıda ki cümlelerden anlaşıldığı gibi Kitâb-ı Mukaddes, çocuklardan anne ve babalarına mutlak itaat istemektedir. Ayrıca O, uzun yaşamanın, Rabb'i hoşnut etmenin, onun rızasını kazanabilmenin şartını da anne ve babaya itaat etmeye ve onlara saygı göstermeye bağlamıştır. Diğer taraftan anne babasının sözünü dinlemeyen, onlara saygı duymadığı gibi lanet eden evlatları da ölümle tehdit ederek; anne ve babaya olan hürmetin ne kadar önemli olduğunu vurgulamış, her konuda anne ve babaların sözünün dinlenmesini istemiştir.

2.2.2.3. Anne ve Babaların Çocukları ile olan İlişkileri

Kitâb-ı Mukaddes'te anne babaların çocukları ile ilişkilerine örnek olabilecek ifadeler ise yine tespit edebildiğimiz kadarıyla şu şekildedir:

“Ey babalar, çocuklarınızı incitmeyin, yoksa cesaretleri kırılır.”³⁴⁵

“Ey babalar, siz de çocuklarınızın öfkelerini uyandırmayın. Onları Rabbin terbiye ve öğüdüyle büyütün.”³⁴⁶

“.. Babanın uyarılarına kulak ver, annenin öğrettiklerinden ayrılma”³⁴⁷

Bu cümlelerden de anlaşıldığı gibi Kitâb-ı Mukaddes' te anne babaların çocuklarını incitmemeleri, şevk ve cesaretlerini kırmamaları, aşırı müdahalelerle çocukların öfkelerini uyandırmamaları, Rabbin istediği terbiye metotları ile terbiye etmeleri istenmektedir. Bu muamelelerin çocuklar üzerinde etkili olması için Kitâb-ı Mukaddes çocuklara da seslenerek babalarının uyarılarına kulak vermeleri, annelerinin öğrettiklerini uygulamalarını istemektedir.

³⁴⁵ Koloseliler 3:21.

³⁴⁶ Efesliler 6:4.

³⁴⁷ Süleyman'ın Özdeyişleri 1:8; 6:20.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERİM'DE AKRABALIK

Çalışmamızın önceki bölümlerinde akrabalık ifade eden terimleri tespit etmiştik. Bu bölümde ise tespit etmiş olduğumuz terimlerin doğrudan Kur'ân-ı Kerim'de yer aldığı ayetler incelenmiş, yer yer sözlük anlamlarına değinilmiş ve örneklerle takviye edilmiştir. Akabinde ise akrabalık ilişkilerinin farklı boyutlarında Kur'ân-ı Kerim'in bakış açısı tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.1. KUR'ÂN-I KERİM'DE AKRABALIK İFADE EDEN TERİMLER

Akrabalık ifade eden terimler; genel akrabalık terimleri, soya dayalı akrabalık terimleri ve sonradan bazı uygulamalar sonucu oluşan akrabalık terimleri olarak üç başlık altında incelenmeye çalışılmıştır.

3.1.1. Genel Anlamda Akrabalık İfade Eden Terimler

Birinci bölümde tespit etmiş olduğumuz akrabalık ile ilgili terimlerden dar ve özel anlamı dışında kalan, genel manada akrabalık ifade eden terimlerden Kur'ân-ı Kerim'de yer alanlar bu bölümde incelenecektir. Başlık sayısını azaltmak amacıyla birbiriyle ilişkili olan terimleri aynı madde içerisinde incelemeye çalıştık.

3.1.1.1. Aile, Evlilik, Evlenme

Arapça'da “el-üsratü - الأسرة” ve “ailetün - عائلة” terimleri aile anlamına gelmektedir.³⁴⁸ Kur'ân-ı Kerim'de tespit edebildiğimiz kadarıyla aile anlamında bu iki kelime hiç kullanılmamıştır. Ancak aile anlamında “âl - آل” ve “ehl - أهل” kelimeleri kullanılmıştır.³⁴⁹ “Âl” kelimesi, Arapça'da insan, cin ve melek gibi konuşabilen,

³⁴⁸ Emrullah İşler, İbrahim Özay, *Türkçe-Arapça Kapsamlı Sözlük*, (aile mad.), Fecr Yayınları, Ankara 2012, 26.

³⁴⁹ Dursun, I, 270.

tanınmış kişilere izafet için kullanılmakla birlikte; insana akrabalık yakınlığı gibi özel bir bağı olan kişiler için de kullanılır.³⁵⁰ Âl terimi, aile anlamında ise Kur'ân-ı Kerim'de "Allah, birbirinden gelme nesiller olarak Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim ailesini ve İmrân ailesini seçip âlemlere (bütün yaratılmışlara) üstün kıldı. Allah hakkıyla işitmekte ve bilmektedir"³⁵¹ ayetinde geçmektedir. Ehl terimi ise neseb, din, sanat, ev, şehir gibi şeylerin bir araya getirdiği ve birlikte tuttuğu kimseler topluluğudur. Asıl itibarıyla bir kişinin ehli dendiğinde bir meskenin kendisi ve onları birleştirdiği kişiler anlaşılır. Daha sonra bu anlam genişletilmiş ve kendilerini bir soyun birleştirdiği kişiler için اهل الرجل adamın ehli (ailesi) tabiri kullanılmıştır.³⁵² Ehl kavramı, Kur'ân-ı Kerim'de "Aile fertlerine namazı emret, kendin de bunda kararlı ol. Senden rızık istemiyoruz; asıl biz seni rızıklandırıyoruz. Mutlu gelecek, günahlardan sakınanların olacaktır"³⁵³ ayetinde aile anlamında geçmektedir.

Arapça'da evlenmek anlamında "tezevvece (تَزَوَّج) ve nekeha (نَكَح)" fiilleri; evlendirmek anlamında ise "zevvece (زَوَّج) ve enkeha (انَكَح)" fiilleri kullanılmaktadır.³⁵⁴ Bu fiillerden "zevvece" kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de "İşte böyle onları iri, siyah gözlü hurilerle evlendirmişsinizdir" ayetinde, sözlük anlamındaki gibi evlendirmek anlamında kullanılmıştır.³⁵⁵ Diğer fiil olan "nekeha" ise aldığı eklerle birlikte 20 kez geçmektedir.³⁵⁶ Bu fiil, "Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu bir hayâsızlık, öfke ve nefret gerektiren bir iştir. Bu ne kötü bir yoldur"³⁵⁷ ayetinde evlilik akdi ile evlenmek anlamında kullanılmıştır.

3.1.1.2. Akriba/Akrabalık

Arapça'da genel olarak "yakınlık" ifade eden "karîb" kelimesi, ayrıca; biriyle aynı soydan olan kimseleri de ifade etmek için kullanılmakta olup bunun çoğulu olan

³⁵⁰ Rağîb El-İsfahânî, *Müfredât*, (âl mad.), Çev. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul 2010, 108.

³⁵¹ Âl-i İmrân: 3/33-34; İlgili terimin aile anlamından kullanıldığı diğer ayetler için bk. Bakara: 2/248; Nisa: 4/54; Yusuf: 12/6; Meryem: 19/16.

³⁵² El- İsfahânî, *Müfredât*, (ehl mad.), 106.

³⁵³ Tâhâ: 20/132; İlgili terimin aile anlamından kullanıldığı diğer ayetler için bk. Enbiya: 21/84; Sâd: 38/43; Tahrîm: 66/6.

³⁵⁴ Mutçalı, *Arapça-Türkçe sözlük*, (z-v-c mad.) 365, (n-k-h mad.) 916. ; İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (evlenmek mad.) 407, ; El-İsfahani, (z-v-c mad.) 464.

³⁵⁵ Duhân: 44/54 terimin geçtiği diğer ayetler için bk. Âhzab: 33/37; Tûr: 52/20.

³⁵⁶ Muhammed Fuat Abdülbaki, *el-Mu'cemü'l-Müfreh li-Elfazi'l-Kur'âni'l-Kerim*, (n-k-h mad.), Çağrı Yayınları, İstanbul 1990, IX, 354.

³⁵⁷ Nisâ: 4/22 bu anlamda terimin geçtiği diğer ayetler için bk. Âhzab: 33/49, 50, 53; Bakara: 2/221, 232, 235, 237; Nisâ: 4/6; Nûr: 24/32.

“akriba – الأقرباء ” sözcüğü Türkçe’de de aynı anlamda kullanılmaktadır. Arapça’da “karabe, kurbe veya kurba” masdarlarıyla yapılan ve “akrabalık” anlamında kullanılan zü'l-karabe, zü'l-kurba, zevü'l-kurba vb. terkipler de “akraba” manasına gelmektedir.³⁵⁸ Kur’ân-ı Kerim’de akrabayı ifade etmek üzere “Bir zamanlar biz İsrâiloğulları’ndan, yalnız Allah’a kulluk edeceksiniz; ana babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz. İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin diyerek söz almıştık. Sonra, içinizden küçük bir kesim dışında, sözünüzden döndünüz; hâlâ da sırt çevirmektesiniz”³⁵⁹ ayetinde zü'l-kurba ifadesi, “Miras taksiminde (kendilerine pay düşmeyen) akrabalar, yetimler ve fakirler hazır bulunurlarsa, onlara da maldan bir şeyler verin ve onlara (gönüllerini alacak) güzel sözler söyleyin”³⁶⁰ ayetinde ülü'l-kurba terimi ve “Sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman, eğer geride bir hayır (mal) bırakmışsa, anaya, babaya ve yakın akrabaya meşru bir tarzda vasiyette bulunması – Allah’a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir hak olarak- size farz kılındı”³⁶¹ ayetinde ise el-akrabun terimi kullanılmıştır. Ayrıca nesebe dayalı kan akrabalığını ifade eden rahm, riħm veya rahim/erhâm kelimeleriyle oluşturulan “ulu'l-erhâm” ifadesi, “Daha sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, işte onlar da sizdendir. Allah’ın kitabınca, kan akrabaları birbirlerine (varis olmaya) daha layıktırlar. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir”³⁶² ayetinde kan akrabalığı yoluyla gerçekleşen yakınlıkları ifade eder.³⁶³

3.1.1.3. Nesil, Soy

Aslı Arapça olan nesil, sülale, zürriyet kelimeleri Türkçe’de de aynı anlamda kullanılmaktadır.³⁶⁴ Kur’ân-ı Kerim’de bu anlamda “zürriyet ve âl” kelimeleri, “Şüphesiz, Allah, Âdem’i, Nûh’u, İbrahim ailesini (soyunu) ve İmran ailesini (soyunu) birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı. Allah her şeyi hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir”³⁶⁵ ayetinde nesil ve soy anlamında yer almaktadır.

³⁵⁸ Vecdi Akyüz, “Akraba”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 285-286; Ebu’l-Fadl Muhammed ibn Mükerrrem ibn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, (k-r-b mad.), I, 662-664, Beyrut; El-İsfahani, *Müfredât*, (k-r-b mad.), 834.

³⁵⁹ Bakara: 2/83, 177; Nahl: 16/90.

³⁶⁰ Nisa: 4/8.

³⁶¹ Bakara: 2/180, 215; Nisa: 4/7, 33.

³⁶² Enfal: 8/75; Ahzab: 33/6.

³⁶³ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, XII, 233.

³⁶⁴ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, (nesl mad.), 1458.

³⁶⁵ Âl-i İmrân: 3/34; Zürriyet kelimesinin geçtiği diğer ayetler için bk. İsrâ: 17/3; Yâsîn: 36/41.

3.1.1.4. Ata, Cet

Arapça'da أب (eb) kelimesi baba, çoğulu آباء (âbâu) kelimesi ise babalar anlamına gelir. Ancak İngilizce “father” teriminde olduğu gibi “ata” anlamına da gelmektedir.³⁶⁶ Nitekim bu terim de Kur’ân-ı Kerim’de kullanıldığı yerlerin büyük bir çoğunluğunda “Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub’un dinine uydum. Bizim Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmamız (söz konusu) olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah’ın bir lütfudur, fakat insanların çoğu şükretmezler”³⁶⁷ ayetinde olduğu gibi “ata-lar” anlamında kullanılmıştır.

Cet terimi de ata, dede gibi manalara geldiği halde, tespit edebildiğimiz kadarıyla Kur’ân-ı Kerim’ de kullanımına rastlanmamıştır.

3.1.1.5. Kabile, Oymak, Boy

Kur’ân-ı Kerim’de akrabalık ifade eden terimlerden birisi de Arapça “Kabile” (قبيلة) kelimesi olup Türkçe’de de kullanılmaktadır. Hatta Türkçe’de kullanılan boy ve oymak terimleri ile eş anlama sahiptir.³⁶⁸ Tek bir soydan gelen kabile, boy anlamında kullanılan bir diğer terim ise Şu’ub (شُعُوبٌ – شُعْبٌ) kelimesidir.³⁶⁹ Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de her iki kelime de “Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdâr olandır”³⁷⁰ ayetinde boy ve kabile anlamında geçmektedir.

3.1.2. Özel Anlamda Akrabalık İfade Eden Terimler

Çalışmamızın önceki bölümlerinde de ifade ettiğimiz gibi özel anlamda akrabalık ifade eden terimler, bireyin akrabalık ilişkileri içerisindeki statüsünü ve rollerini belirleyen terimlerdir. Kur’ân-ı Kerim’de özel anlamda akrabalık ifade eden terimler; soya dayalı akrabalık terimleri, evliliğe dayalı akrabalık terimleri ve sonradan bazı uygulamalar sonucu oluşan akrabalık terimleri şeklinde üç başlık altında incelenecektir.

³⁶⁶ Mutçalı, *Arapça-Türkçe sözlük*, (e-b-v mad.), 3; İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (baba mad.), 112; El-İsfahanî, *Müfredât*, (e-b-v mad.), 59.

³⁶⁷ Yusuf: 12/38; ilgili terimin geçtiği diğer ayetler için bk. A’raf: 7/28,70; Enbiya:21/53; Mâide: 5/104.

³⁶⁸ Sezen, *İslam Sosyolojisine Giriş*, Turan Yayıncılık, İstanbul 1994, 91.

³⁶⁹ El-İsfahanî, *Müfredât*, (ş-a-b mad.), 552.

³⁷⁰ Hucurât: 49/13.

3.1.2.1. Soya Dayalı Akrabalık Terimleri

Genetik olarak aynı soydan gelen akrabaların oluşturduğu bir akrabalık türü olup, bu gruba giren terimler daha önceki bölümlerde belirtildiği için tekrar zikredilmeden Kur'ân-ı Kerim'de geçtiği yerler incelenerek devam edilecektir.

3.1.2.1.1. Ebeveyn, Anne, Baba

Ebeveyn (الأبوين) sözcüğü, anne ve baba kelimelerinin ikisini birlikte ifade eden Arapça bir sözcük olup Türkçemiz'de de aynı anlamda kullanılmaktadır.³⁷¹ Bu ifade Kur'ân-ı Kerim'de tekil, çoğul ve aldığı zamirlerle birlikte pek çok yerde “Allah size, çocuklarınız (ın alacağı miras) hakkında, erkeğe iki dişinin payı kadarını emreder. (Çocuklar sadece) ikiden fazla kız iseler, (ölenin geriye) bıraktığının üçte ikisi onlarıdır. Eğer kız bir ise (mirasın) yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, geriye bıraktığı maldan, ana babasından her birinin altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da (yalnız) ana babası ona varis oluyorsa, anasına üçte bir düşer. Eğer kardeşleri varsa anasının hissesi altıda birdir. (Bu paylaşırma, ölenin) yapacağı vasiyetten ya da borcundan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan, hangisinin size daha faydalı olduğunu bilemezsiniz. Bunlar, Allah tarafından farz kılınmıştır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”³⁷² ayetinde olduğu gibi anne ve babayı ifade etmektedir.

Arapça'da anne anlamında kullanılan diğer sözcükler “üm” ve “valide” kelimeleridir.³⁷³ Kur'ân-ı Kerim'de pek çok yerde geçmekte olan bu iki kelimedenden “üm” ifadesi Arapça'da; hem kişiyi doğuran annesi hem de kendisini doğurana doğuran uzak annesi anlamında kullanılmaktadır.³⁷⁴ Kur'ân-ı Kerim'de ise tespit edebildiğimiz kadarıyla şu anlamlarda kullanılmıştır:

Anne : “Hani kız kardeşin (Firavun ailesine) gidiyor ve size onun bakımını üstlenecek kimseyi göstereyim mi? diyordu. Derken, gözü aydın olsun, üzülmesin diye seni annene döndürdük. (Sana baktı, büyüdü) ve (kazara) bir cana kıydın da biz seni kederden kurtardık seni sıkı bir denemeden geçirdik (ve kaçıp Medyen'e gittin).

³⁷¹ El-İsfahanî, el- Müfredat, (e-b-v mad.), 59; Mutçalı, *Arapça-Türkçe sözlük*, (e-b-v mad.), 3.

³⁷² Nisa: 4/11; diğer ayetler için Bk. Kehf: 18/80; Araf:7/27; Yusuf: 12/99, 100.

³⁷³ İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (anne mad.), 64.

³⁷⁴ El-İsfahanî, *Müfredat*, (e-m-m mad.), 92.

Medyen halkı içinde yıllarca kaldın sonra (peygamber olman için) takdir edilmiş bir zamanda (Tûr'a) geldin ey Mûsâ!”³⁷⁵ Ayetinde anne anlamında;

Peygamber eşleri : “Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha önce gelir. Onun eşleri de mü'minlerin analarıdır. Aralarında akrabalık bağı olanlar, Allah'ın Kitabına göre, (miras konusunda) birbirleri için (diğer) mü'minlerden ve muhacirlerden daha önceliklidirler. Ancak dostlarınıza bir iyilik yapmanız başka. Bu (hüküm) Kitap'ta yazılıdır.”³⁷⁶ Ayetinde Peygamber eşleri anlamında;

Levh-i Mahfuz : “Şüphesiz o, katımızdaki ana kitapta (Levh-i Mahfuz'da) mevcuttur, çok yücedir, hikmetlerle doludur.”³⁷⁷ Ayetinde Levh-i Mahfuz anlamında;

Asıl, Esas : “Sana Kitâb'ı indiren O'dur. Onun (Kur'ân'ın) bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitâb'ın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Hâlbuki Onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek pâyeye erişenler ise: Ona inandık; hepsi Rabbimiz tarafındandır, derler. (Bu inceliği) ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlar.”³⁷⁸ Ayetinde esas, asıl anlamında;

Mekke (Şehirlerin anası) : “Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir.”³⁷⁹ Ayetinde Mekke anlamında;

Varılacak yer : “İşte onun anası (varacağı yer) Hâviye'dir.”³⁸⁰ Ayetinde varılacak yer anlamında kullanılmıştır.

Anne anlamındaki bir diğer terim ise “valide” sözcüğüdür. Bu sözcük, Kur'ân-ı Kerim'de “Emzirmeyi tamamlamak isteyenler için, anneler çocuklarını iki tam yıl

³⁷⁵ Tâhâ:20/40.

³⁷⁶ Ahzâb: 33/6.

³⁷⁷ Zuhruf: 43/4.

³⁷⁸ Âl-i İmrân: 3/7.

³⁷⁹ Şûrâ: 42/7.

³⁸⁰ Kâria: 101/9.

emzirirler. Onların (annelerin) yiyeceği, giyeceği, örfe uygun olarak babaya aittir”³⁸¹ ayetine ilaveten diğer üç ayatte de çoğul anlamında kullanılmıştır.³⁸²

Kur’ân-ı Kerim’de incelenmesi gereken bir diğer terim ise “baba” sözcüğüdür. Arapça “eb” kelimesi baba ve ata anlamlarında kullanıldığı gibi bir şeyin meydana gelmesi, ortaya çıkması ve gelişmesinde rolü olan kişi anlamına da gelir.³⁸³ Ata anlamındaki kullanımını daha önce incelemiştik. Kur’ân-ı Kerim’de “eb” ve “vâlid” kelimeleri aldıkları eklerle birlikte birçok ayette birkaç anlamda geçmektedir. “Eb” terimi Kur’ân-ı Kerim’de; “Hani babasına şöyle demişti: Babacığım! İştmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”³⁸⁴ ayetinde “baba” anlamında kullanılmıştır. Diğer terim olan “vâlid” kelimesi ise Kur’ân-ı Kerim’de “Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Hiçbir babanın çocuğuna hiçbir yarar sağlayamayacağı, hiçbir çocuğun da babasına hiçbir yarar sağlayamayacağı günden korkun! Şüphesiz Allah’ın va’di gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O aldatıcı şeytan da Allah hakkında sizi aldatmasın”³⁸⁵ ayetinde baba anlamında geçmektedir. Bunların dışında Bakara suresinde geçen “mevlüdi leh – المولود له” ibaresi de baba anlamına gelmektedir.³⁸⁶

3.1.2.1.2. Çocuk, Kız Evlat, Erkek Evlat

Arapça’da “sabî - صبي, tıfl - طفل ve veled - ولد” kelimeleri çocuk anlamına gelmektedir.³⁸⁷ Kız evlat anlamında “bint - بنت” ve erkek evlat (oğul) anlamında da “ibn - ابن” kelimeleri kullanılmaktadır. Bu terimlerden “sabî” kelimesi, “Bunun üzerine (Meryem, çocukla konuşun diye) ona işaret etti. Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz? Dediler”³⁸⁸ ayetinde; “tıfl” kelimesi, “Çocuklarınız erginlik çağına geldiklerinde, kendilerinden öncekilerinizin istedikleri gibi izin istesinler. İşte Allah âyetlerini size böyle açıklar. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir”³⁸⁹ ayetinde ve

³⁸¹ Bakara: 2/233.

³⁸² Bakara: 2/233; Maide: 5/110; Meryem:19/32.

³⁸³ El-İsfahanî, *Müfredat*, (e-b-v mad.), 59; İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (baba mad.), 112.

³⁸⁴ Meryem: 18/42.

³⁸⁵ Lokman: 31/33.

³⁸⁶ Bakara: 2/233.

³⁸⁷ İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (çocuk mad.), 277.

³⁸⁸ Meryem: 19/29.

³⁸⁹ Nûr: 24/59.

“veled” kelimesi ise “Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır. Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır”³⁹⁰ ayetinde “çocuk” anlamında kullanılmıştır.

“Bint” terimi Kur’ân-ı Kerim’de, “Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir”³⁹¹ ayetinde çoğul olarak “benat - بنات” şeklinde “kızlarınız” anlamında geçmektedir.

“İbn” ve çoğulu “benûn” terimleri ise Kur’ân-ı Kerim’de pek çok yerde geçtiği gibi “O gün ki ne mal fayda verir ne oğullar!”³⁹² ayetinde de “oğullar” anlamında geçmektedir.

3.1.2.1.3. Kardeş, Abi, Abla

Kur’ân-ı Kerim’de “erkek kardeş” anlamında Arapça “ehu-أخو” kelimesi “kız kardeş” anlamında ise “üht-أخت” kelimesi ve çoğul olarakta “ihvân/ihve – اخوان/اخوة”³⁹³ terimleri aldığı eklerle birlikte pek çok yerde geçmektedir. Sözlükte kardeş kelimesi, aynı anne ve babadan doğan ya da sadece annesi veya babası aynı olan kardeşler, aralarında değer verilen ortak bir bağ bulunanlardan her biri anlamlarına gelmektedir.³⁹⁴ Nitekim “ehu” terimi, Kur’ân-ı Kerim’de; “Kardeşim Hârûn’un dili benimkinden daha düzgündür. Onu da benimle birlikte, beni doğrulayan bir yardımcı olarak gönder. Çünkü ben, onların beni yalanlamalarından korkuyorum”³⁹⁵ ayetinde aynı anne-babadan doğan kişiye ad olarak erkek kardeş anlamında; “üht” terimi ise “Hani kız kardeşin (Firavun

³⁹⁰ Tegâbûn: 64/15.

³⁹¹ Nisa: 4/23.

³⁹² Şuarâ: 26/88; terimin geçtiği diğer ayetler için bk. Hûd: 11/45; Yusuf: 12/81; Kehf: 18/46; Saffât: 37/149.

³⁹³ İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (kardeş mad.), 639.

³⁹⁴ El-isfehâni, *Müfredat*, (e-h-v mad.), 72; Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 21 Ekim 2017, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts.

³⁹⁵ Kasas: 28/34.

ailesine) gidiyor ve size onun bakımını üstlenecek kimseyi göstereyim mi? diyordu”³⁹⁶ ayetinde ise “kız kardeş” anlamında kullanılmıştır.

Ayrıca “ihve” kelimesi, “Mü’minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin”³⁹⁷ ayetinde kardeş kelimesinin diğer anlamı olan; istiare yoluyla, başkasına; kabile, din, sanat, uygulama, sevgi veya diğer benzer ilişkilerde ortaklıkları olan tüm kişiler anlamında kullanılmıştır.³⁹⁸ Bunların dışında tespit edebildiğimiz kadarıyla Kur’ân-ı Kerim’de abi ya da abla anlamında kullanılan bir terime rastlanılmamıştır.

3.1.2.1.4. Dede, Nine

Kur’ân-ı Kerim’de tespit edebildiğimiz kadarıyla, torunu olan erkek ya da kadın, büyükbaba, büyükanne, dede ve nine anlamlarına gelen Arapça ced / cedde جد/جدة kelimeleri kullanılmamıştır.³⁹⁹ Ancak “ced” kelimesi azâmet ve celâl anlamında bir yerde geçmektedir.⁴⁰⁰

3.1.2.1.5. Amca, Dayı, Hala, Teyze

Kur’ân-ı Kerim’de amca (عم) ve dayı (خال) terimleri çoğul (اعمال/اجوال) olarak; hala (عمة) ve teyze (خاله) terimleri ise çoğul (عمّة/خالاة) olarak sadece iki ayette akrabalık ifade etmektedir. Örneğin: “Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya da güçlük yoktur. Kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde ya da dostlarınızın evlerinde yemek yemenizde de bir sakınca yoktur. Bir arada veya ayrı ayrı olarak yemek yemenizde de bir sakınca yoktur. Evlere girdiğiniz zaman birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak, selam verin. İşte Allah, düşünesiniz

³⁹⁶ Tâhâ: 20/40.

³⁹⁷ Hâcurât: 49/10.

³⁹⁸ El-İsfahanî, *Müfredat*, (e-h-v mad.), 52.

³⁹⁹ El-İsfahanî, *Müfredat*, (c-d-d mad.), 127.

⁴⁰⁰ “Doğrusu Rabbimizin şanı çok yücedir; ne bir eş edinmiştir, ne de bir çocuk” Cin: 72/3.

diye âyetleri size böyle açıklar”⁴⁰¹ ayetinde hepsi birlikte zikredilmektedir. Ayrıca hala (عمة) ve teyze (خاله) kelimeleri Nisâ suresi 23. ayette de birlikte zikredilmektedir.

3.1.2.1.6. Torun

Arapça’da torun anlamında iki kavram kullanılmaktadır. Bunlar; hafîd, çoğulu hafede (حفيد/حفيدة) ve sıbt, çoğulu esbât (سبط/اسباط) kelimeleridir.⁴⁰² Kur’ân-ı Kerim’de bu iki kelime de geçmekte olup çoğul olarak kullanılmıştır. “Hafede” sözcüğü; “Allah size kendi cinsinizden eşler var etti. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar verdi ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı. Öyleyken onlar, batıla inanıyorlar da Allah’ın nimetini inkâr mı ediyorlar?”⁴⁰³ Ayetinde “torunlar” anlamında kullanılmıştır. “Esbât” sözcüğü ise; “Deyin ki: "Biz Allah'a, bize indirilene (Kur’ân’a), İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ ve İsa’ya verilen (Tevrat ve İncil) ile bütün diğer peygamberlere Rab’lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz”⁴⁰⁴ ayetinde bir diğer sözlük anlamı olan kabile ya da alt soyun uzantısını (yakupoğulları) ifade etmektedir.⁴⁰⁵

3.1.2.1.7. Kuzen, Yeğen

Sözlükte “teyze, dayı, hala veya amcanın oğlu ya da kızı”⁴⁰⁶ anlamına gelen kuzen ve yeğen kelimelerinin karşılığı olarak Arapça’da tek bir kelime kullanılmamakta olup “teyze, dayı, hala veya amcaoğlu ya da kızı” şeklinde (ابن أو بنت العم/العمّة/الخال/الخالة) Arapça terkipler kullanılmaktadır.⁴⁰⁷ Tespit edebildiğimiz kadarıyla Kur’ân-ı Kerim’de; Nisa Suresi 23. Ayetinde kardeş çocuğu anlamında “erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları” (بنات الخ / بنات الأخت) ifadeleri geçmektedir.

3.1.2.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık Terimleri

İki ayrı cinsin evlenerek karı-koca olması sonucu her ikisinin akrabaları arasında bir akrabalık ilişkisi kurulmuş olur ve bu ilişki evlilikleri bitinceye kadar devam eder.

⁴⁰¹ Nûr: 24/61; Ahzâb: 33/50.

⁴⁰² Mutçalı, *Arapça-Türkçe sözlük*, (h-f-d mad.), 179; (s-b-t mad.), 375.

⁴⁰³ Nahl: 16/72.

⁴⁰⁴ Bakara: 2/136.

⁴⁰⁵ El-İsfahanî, *Müfredat*, (s-b-t mad.), 477.

⁴⁰⁶ Ayverdi, (Kuzen mad.), 628.

⁴⁰⁷ İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (kuzen mad.), 745.

Bu bölümde Kur'ân-ı Kerim'de, evlilik ilişkisinden doğan akrabalık terimleri tespit edilip incelenmeye çalışılacaktır.

3.1.2.2.1. Eş, Karı, Koca

Arapça' da canlı varlıklardan eşleşen erkek ve dişi çiftlerin her birine “zevc - زوج” denir. Ayrıca çift olan varlıkların her birisine de “zevc” denir. İster benzer isterse zıt olsun başka biriyle beraber olan her şeye de “zevc” denir. Arapça'da “karı” terimi için “zevce - زوجة” (çoğulu zevcat - زوجات) kelimesi, koca için ise “zevc - زوج” (çoğulu “ezvac - أزواج”) kelimesi kullanılır.⁴⁰⁸

Kur'ân-ı Kerim'de evlilikle ilgili bir akrabalık terimi olarak zevc kelimesi farklı şekillerde geçmektedir. Aldığı eklerle birlikte gerek isim olarak gerekse fiil olarak 70 farklı yerde geçmektedir. Ziyadesiyle de çoğul terkihi olan “ezvac” terimi yer almakla birlikte yine çoğul olan “zevcat” kelimesi kullanılmamıştır.⁴⁰⁹ Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de; “Allah sizi bir tek nefisten yaratan ve kendisi ile huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir. (İnsan) eşiyle birleşince eşi hafif bir yük yüklenir (gebe kalır) ve (bir müddet) onu taşır. Gebeliği ağırlaşınca her ikisi de Rableri Allah'a, eğer bize iyi ve sağlıklı bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden olacağız diye dua ederler”⁴¹⁰ ayetinde birbirine zıt iki terim olan kadın ve erkek kastedilmektedir.

Başka bir ayet olan “İçinizden ölüp geriye dul eşler bırakan erkekler, eşleri için, evden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler. Ama onlar (kendiliklerinden) çıkarlarsa, artık onların meşru biçimde kendileri ile ilgili olarak işlediklerinden dolayı size bir günah yoktur. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir”⁴¹¹ ayetinde ise evlilik akdi neticesinde oluşan karı ve kocalık anlamında kullanılmaktadır.

3.1.2.2.2. Dünür, Kayınbaba, Kayınvalide

Tespit edebildiğimiz kadarıyla incelediğimiz Kur'ân-ı Kerim meallerinde ve Kur'ân-ı Kerim lügatlerinde gerek Türkçe; dünür, kayınbaba ve kayınvalide

⁴⁰⁸ El-İsfahanî, *Müfredat*, (z-v-c mad.), 467; İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (eş mad.), 400.

⁴⁰⁹ Mahmut Çanga, *Kur'ân-ı Kerim Lügati (İlavelerle Mu'cemü'l Müfehres)*, (z-v-c mad.), Timaş Yayınları, İstanbul 2016, 247.

⁴¹⁰ A'râf: 7/189.

⁴¹¹ Bakara: 2/240. Terimle ilgili diğer ayetler için bk. Râ'd: 13/38; Nahl: 16/72; Rum: 30/21; Nebe: 78/8.

kelimelerine gerekse Arapça; El-ebvân li'z-zevc/zevce (الأبوان للزوج / الزوجة) ifadelerine rastlanmamıştır.⁴¹²

3.1.2.2.3. Yenge (kardeş hanımları), Enişte, Bacanak

Arapça'da yenge yani kardeş, dayı veya amca karısı anlamlarına gelen “zevcetu'l- ehi/ammi/hali” (زوجة الأخ / العم / الخال) ifadeleri; enişte anlamında kullanılan, kız kardeşinin kocası olarak tercüme edilen “zevcu'l-uhti” (زوج الأخت) ifadesi ve bacanak anlamına gelen “zevcu'l-uhti'z-zevceti / silf” (زوج الأخت الزوجة / سلف) ifadesi Kur'ân-ı Kerim'in asıl metninde ve Türkçe meallerinde tespit edebildiğimiz kadarıyla geçmemektedir.⁴¹³

3.1.2.2.4. Elti, Görümce

Sıhrî akrabalık terimlerinden bir diğeri kadına göre kocasının erkek kardeşlerinin eşlerinden her biri anlamına gelen Türkçe “elti”, Arapça “sılfe” (سِلْفَة) terimi ile kadına göre kocasının kız kardeşlerinden her biri anlamına gelen Türkçe “görümce”, Arapça “Uhtu'z-zevce” (أخت الزوجة) ifadeleri Kur'ân-ı Kerim'de tespit edilememiştir.⁴¹⁴

3.1.2.2.5. Gelin, Damat

Arapça'da bir akrabalık terimi olarak kullanılan ve “gelin” anlamına gelen “kenne” (كَنَّة) ile “damat” anlamına gelen Arapça “eshêr” (أَصْهَار) terimleri de Kur'ân-ı Kerim'de tespit edilememiştir.⁴¹⁵

3.1.2.2.6. Kayınbirader, Baldız

Çalışmamızın evlilikle ortaya çıkan akrabalık terimleri bölümünde son olarak incelediğimiz kelimeler; eşinin erkek kardeşi anlamında “kayınbirader”, Arapça “Ehu'z-zevc” (أخ الزوج) ifadesi ile kişinin karısının kız kardeşi anlamında “baldız”, Arapça

⁴¹² İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (dünür mad.), 361.

⁴¹³ İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (yenge mad.), 1180; (enişte mad.), 392; (bacanak mad.), 113.

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 21 Ekim 2017, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts.

⁴¹⁴ İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (elti mad.), 387; (görümce mad.), 467; Mutçalı, *Arapça-Türkçe sözlük*, (s-l-f mad.) 400; Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 21 Ekim 2017, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts.

⁴¹⁵ İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (gelin mad.), 446; (damat mad.), 293; Mutçalı, *Arapça-Türkçe sözlük*, (k-n-n mad.), 774; (s-h-r mad.), 492.

“Uhtu’z- zevce” (أخت الزوجة) ifadeleri olup, bu iki kavram da Kur’ân-ı Kerim’de geçmemektedir.⁴¹⁶

3.1.2.3. Bazı Uygulamalara Dayalı Akrabalık Terimleri

3.1.2.3.1. Sütkardeş, sütanne

Kur’ân-ı Kerim’de “sütkardeş ve sütanne” kelimeleri birkaç ayette geçmektedir. Nisa Suresi 23. ayette evlenilmesi yasak olan kadınlar zikredilirken sütanneler ve süt kız kardeşler “وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ” şeklinde zikredilmektedir. Ayrıca “Biz, daha önce onun, sütanalarının sütünü emmemesini sağladık. Kız kardeşi, size onun bakımını, sizin adınıza üstlenecek ve ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi? dedi”⁴¹⁷ ayetinde sütanne ifadesi Arapça “meradia” (الْمَرَاذِعُ) şeklinde geçmektedir.⁴¹⁸ Bu iki ayet dışında sütanne ve süt kardeş kelimesinin geçtiği başka bir ayet tespit edilememiştir.

3.1.2.3.2. Evlatlık, Üvey Evlat

Nesebi belli olsun ya da olmasın başka birine ait bir çocuğu kendi evladı olarak kabul etmeye “evlat edinme”, bu çocuğa da “evlatlık” adı verilir. Arapça’ da evlat edinme anlamında kullanılan “tebenni” (تَبَنَّى) kelimesi; oğul anlamındaki “ibn” (ابن) kelimesinden türemiş olup “oğul edinme” anlamına gelmektedir. Özellikle eskiden daha çok erkek çocuklar evlatlık olarak alındığı için “tebenni” sözcüğü kullanılmıştır.⁴¹⁹ Evlatlık sözcüğünün Arapçası “deiyyün” (دَعِيَ), çoğulu “ed’iyâu” (ادعياء) kelimesidir.⁴²⁰ Kur’ân-ı Kerim’de “Allah, hiçbir adamın içine iki kalp koymamıştır. Kendilerine zihâr yaptığınız eşlerinizi de anneleriniz yapmamıştır. Yine evlatlıklarınızı da öz çocuklarınız (gibi) kılmamıştır. Bu sizin ağızlarınızla söylediğiniz (fakat gerçekliği olmayan) sözünüzdür. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola iletir”⁴²¹ ayetinde geçen ve evlatlık olarak alınan çocukların öz çocuklar olmadığı dolayısıyla bir akrabalık bağı doğurmadığı belirtilmektedir.

⁴¹⁶ İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (kayınbirader mad.), 657; (baldız mad.), 123.

⁴¹⁷ Kasas: 28/12.

⁴¹⁸ İşler, *Türkçe-Arapça Sözlük*, (sütanne, süt kardeş mad.), 1017.

⁴¹⁹ M. Akif Aydın, “Evlat Edinme”, *DİA*, , İstanbul, 1995, XI, 527-529.

⁴²⁰ Mutçalı, *Arapça-Türkçe sözlük*, (d-a-y mad.),270.

⁴²¹ Ahzâb: 33/4.

Karı kocanın her birine göre öbürünün eski eşinden dünyaya gelmiş olan evlat, üvey çocuk olarak adlandırılır.⁴²² Kur’ân-ı Kerim’de üvey kızlar ve üvey oğullar ifadesi farklı surelerde birer kez geçmektedir. Arapça’da “rabbe” (رَابَّة) ve “râbbetü” (رَابَّة) terimleri daha önceki eşten olan çocukların bakımını üstlenen iki eşten biri için; “rabib-rabibe” (رَيْب - رَيْبَة) terimleri ise söz konusu çocuklardan her biri için kullanılır.⁴²³ Kur’ân-ı Kerim’ de kendileriyle evlenilmesi yasaklanan kadınlar sayılırken وَرَبَّائِكُمُ الَّتِي ... Kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, ...⁴²⁴ ayetinde üvey kızlarınız ifadesi bir defa geçmektedir.

“Üvey oğul” ifadesi ise Kur’ân-ı Kerim’de kadınların zinetlerini kime gösterip gösteremeyeceği zikredilirken أَبَاءُ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاؤُهُنَّ “kocalarının babaları veya kocalarının oğulları”⁴²⁵ şeklinde üvey oğullar anlamında geçmektedir.

3.1.2.3.3. Kan Kardeş, Sağdıç

Kur’ân-ı Kerim’in orijinal metninde ve Türkçe meallerinde kan kardeş ya da sağdıç anlamlarına gelen bir kelimeye rastlanılmamıştır.

3.2. KUR’ÂN-I KERİM’DE AKRABALIK İLİŞKİLERİNİN BOYUTLARI

3.2.1. Evlilik

İslam dininin amacı sağlam bir toplum inşa etmektir. Bunu gerçekleştirebilmek için de aileye çok büyük bir önem vermiştir. Çünkü aile toplumun temel taşıdır. Dolayısıyla toplumu oluşturan aile ne kadar sağlam olursa, toplum da o kadar sağlam olur. İslam dinine göre aile, nikâh akdi ile kurulan evlilik sonucu kurulur.⁴²⁶ İslam’da aile, Hristiyan inancında olduğu gibi tam olarak dini bir kurum olmasa bile yine de aile birliğine büyük önem verilmiş ve insanların aile kurmaları muhtelif ayet ve hadislerle teşvik edilmiştir. Çünkü aile, hem kişinin huzur bulduğu bir ortam hem neslin devamı

⁴²² Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2017, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts.

⁴²³ El-İsfahanî, *Müfredat*, (r-b-b mad.), 408.

⁴²⁴ Nisâ: 4/23.

⁴²⁵ Nûr: 24/31.

⁴²⁶ H. Mehmet Soysaldı, *Kur’ân ve Sünnet’e Göre Evlenme ve Boşanma*, Şule Yayınları, İstanbul 1999, 11.

için bir vesile hem de kişiyi dince günah sayılan çeşitli kötülüklerden alıkoyan bir vasıta'dır.⁴²⁷ Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de; "İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi O'nun varlığının belgelerindendir. Bunda düşünen insanlar için dersler vardır"⁴²⁸ ayetiyle evlenme ile eşler arasındaki bütünleşmeye, sevgi ve rahmete, eşlerin birbirleriyle huzur ve sükûn bulacağına dikkat çekilmektedir.

İslam, aile sorunlarına, aile ile ilgili çözümlemelerin fitratın verilerine dayanan sabit bir esas üzerine kurulmasına, evlilik hayatı boyunca ortaya çıkabilecek kötü durumlardan aile müessesesinin muhafazasına çok büyük önem verir. Bununla birlikte toplumu da fuhşun ve haramların yaygınlaşmasına, ailevi bağların ve akrabalık ilişkilerinin önemini kaybetmesine karşı korumaya alır.⁴²⁹ İslam toplumunun temelini aile oluşturduğu gibi ailenin temelini de anne-baba diğer bir tabirle karı-koca oluşturur. Erkek ve kadının birbirlerine karşı ilgi duyan iki ayrı cins olarak yaratılması evliliğin ve aile olmanın tabi ve itici gücüdür.⁴³⁰ Kur'ân-ı Kerim'de kadın ve erkeğin birbirine eş olarak yaratıldığı, eşler arasında muhabbet ve rahmetin var edildiği belirtilmektedir.⁴³¹

Evlilik, bireyin kendisini ve eşini harama düşmekten korur, insan neslini son bulmaktan, yok olmaktan kurtarır ve neslin devamını sağlar. Toplum nizamının tamamlanmasında önemli rolü olan ailenin kurulması, nesebin muhafazası, neslin bekası ve akrabalar arasında yardımlaşma duygusunun gelişmesi evlilikle mümkün olur. Bu sebepten Kur'ân-ı Kerim "Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir"⁴³² ayetinde insanları evlenmeye teşvik etmekte ve cahiliye toplumunda düzensiz durumda bulunan evlilik kurumuna hukuki bir statü kazandırmaktadır. Başta Nisa suresi olmak üzere Kur'ân-ı Kerim'deki pek çok ayet evlilik ve aile ile ilgili düzenlemeler getirmiştir.⁴³³ En önemlilerinden biri de gayr-ı meşru ilişkinin önüne set çekmesidir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de yer alan; "Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok

⁴²⁷ M. Akif Aydın, "Aile", *DİA*, İstanbul, 1989, II, 196-200.

⁴²⁸ Rûm: 30/21.

⁴²⁹ Seyyid Kutup, Kadın ve Aile, çev. Halit Yılmaz, İhtar Yayıncılık, İstanbul 1994, 55.

⁴³⁰ Yılmaz, 47.

⁴³¹ Rûm: 30/21.

⁴³² Nûr: 24/32

⁴³³ Soysaldı, 11; Kahveci, 24.

kötü bir yoldur”⁴³⁴ ayetiyle zinanın toplum ve fert üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekilmektedir. Zira insanda var olan bu cinsi güdüler Allah’ın rızasının olduğu, meşru ve makul kabul edilen yollarla tatmin edilmez ise bu güdüler sınırsız fesatlara sebep olur. Bu cinsel güdülerin meşru yoldan tatmini ise sadece ve sadece evlenmekle olur. İşte bu yüzden de Kur’ân-ı Kerim’de evlenme teşvik edilmektedir.⁴³⁵

3.2.1.1. Evliliğin Gayesi

İslam’da evliliğin amacı; karı-koca arasında ünsiyet kurmak, insanoğlunun neslinin devamını sağlamak, bazı fizyolojik ihtiyaçları meşru bir şekilde karşılamak suretiyle zinadan da korumaktır.

Kur’ân-ı Kerim’de geçen; “Allah sizi bir tek nefisten yaratan ve kendisi ile huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir. (İnsan) eşiyle birleşince eşi hafif bir yük yüklenir (gebe kalır) ve (bir müddet) onu taşır. Gebeliği ağırlaşınca her ikisi de Rableri Allah’a, eğer bize iyi ve sağlıklı bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden olacağız, diye dua ederler”⁴³⁶ ayeti ile “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır”⁴³⁷ ayetleri, evliliğin temel gayesinin eşler arasında muhabbet ve ünsiyet oluşturmak suretiyle karı-kocanın birbirleriyle gönül huzuruna ve sükûnete ulaşmasını sağlamak olduğu anlaşılmaktadır.

Evliliğin gayelerinden bir diğeri ise insanın fitratında var olan şehvî, fizyolojik ihtiyaçlarını meşru bir şekilde yerine getirmesini sağlayarak zina ve zinanın sonuçlarından bireyi ve toplumu korumaktır.

Kur’ân-ı Kerim’de yer alan; “Allah size kendi cinsinizden eşler var etti. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar verdi ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı. Öyleyken onlar batıla inanıyorlar da Allah’ın nimetini inkâr mı ediyorlar?”⁴³⁸ ayeti ile “Kadınlarınız sizin ekinliğinizdir. Ekinliğinize dilediğiniz biçimde varın. Kendiniz için (geleceğe hazırlık olarak) güzel davranışlar takdim edin. Allah’a karşı gelmekten

⁴³⁴ İsrâ: 17/32.

⁴³⁵ Mezâhirî, 108.

⁴³⁶ A'râf: 7/189.

⁴³⁷ Rûm: 30/21.

⁴³⁸ Nahl: 16/72.

sakının ve her hâlde onun huzuruna varacağınızı bilin. (Ey Muhammed!) Mü'minler'i müjdele"⁴³⁹ ayetlerinden anlaşıldığına göre evliliğin bir diğer gayesinin de çoğalarak neslin devamını sağlamak olduğu söylenebilir.

3.2.1.2. Eş Seçimi

Kur'ân-ı Kerim'de eş seçiminde, gerek velinin rolü ile ilgili olsun gerekse eş seçiminde aranan vasıflarla ilgili olsun çok fazla ayet bulunmamakla birlikte sadece "Bu gün size temiz ve hoş şeyler helâl kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yiyecekleri size helâl, sizin yiyecekleriniz de onlara helâldir. Mü'min kadınlardan iffetli olanlarla, daha önce kendilerine kitap verilenlerden olan iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz kaydıyla; evlenmek, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir. Her kim de inanılması gerekenleri inkâr ederse bütün işlediği boşa gider. Ahirette de o, ziyana uğrayanlardandır"⁴⁴⁰ ayetinde eş seçiminde mü'min ve Ehli Kitap'tan olup iffetli kadınlarla evlenilmesine müsaade edilmiştir.

Bu ayette verilen bilgiler dışında evlenmede velinin rolü ve evlenilecek kişi de aranan vasıflarla ilgili bilgilerin çoğunluğu Hz. Muhammed (sav)'in hadislerine dayanmaktadır. Tezimizin konusu Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerim ile sınırlı olduğu için Hz. Muhammed (sav)'in hadislerine burada yer verilmeyecektir.

3.2.1.3. Evlenme Yasakları

Kur'ân-ı Kerim evlenme ile ilgili yasakları çok net bir şekilde ortaya koymuştur. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için başlıklar halinde belli bir tasnife tabi tutularak incelenmeye çalışılacaktır.

a) Müşrik Kadınlar ve Erkeklerle İlgili Yasaklar

Kur'ân-ı Kerim'de mü'minlere ister erkek olsun ister kadın, Allah'a ortak koşan biriyle evlenmeleri yasaklanmıştır. Nitekim bu yasak aşağıdaki ayette şöyle açıklanmıştır:

"İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Allah'a ortak koşan kadın hoşunuza gitse de, mü'min bir cariye Allah'a ortak koşan bir kadından

⁴³⁹ Bakara: 2/223.

⁴⁴⁰ Mâide: 5/5.

daha hayırlıdır. İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan erkeklerle, kadınlarınızı evlendirmeyin. Allah’a ortak koşan hür erkek hoşunuza gitse de, iman eden bir köle, Allah’a ortak koşan bir erkekten daha hayırlıdır. Onlar ateşe çağırırlar, Allah ise izniyle, cennete ve bağışlanmaya çağırır. O, insanlara ayetlerini açıklar ki, öğüt alıp düşünsünler.”⁴⁴¹

Başka bir ayette ise Müslüman olan kadınların, Müslüman olmayan erkelerle evlenmesi yasaklanmıştır. İlgili ayet şu şekildedir:

“Ey iman edenler! ... Çünkü Müslüman hanımlar kâfirlere helal değildir. Kâfirler de Müslüman hanımlara helal olmazlar. Mehir olarak harcadıklarını onlara (kocalarına geri) verin. Mehirlerini verdiğiniz takdirde, bu kadınlarla evlenmeniz size bir günah yoktur. Müşrik karılarınızın nikâhlarına tutunmayın.”⁴⁴²

Ancak müslüman erkeğe bu konuda bir istisna tanınmış ve aşağıdaki ayette Ehl-i Kitap’tan olan kadınlarla evlenmesine izin verilmiştir:

“Bu gün size temiz ve hoş şeyler helâl kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yiyecekleri size helâl, sizin yiyecekleriniz de onlara helâldir. Mü'min kadınlardan iffetli olanlarla, daha önce kendilerine kitap verilenlerden olan iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz kaydıyla; evlenmek, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir. Her kim de inanılması gerekenleri inkâr ederse bütün işlediği boşa gider. Ahirette de o, ziyana uğrayanlardandır”⁴⁴³

b) İddetini Doldurmamış Kadınlarla İlgili Yasaklar

Kur’ân-ı Kerim’de bir erkeğin üç defa karısını boşadıktan sonra tekrar onunla evlenebilmesi; boşadığı kadının başka bir erkekle normal bir evlilik yaptıktan sonra dul kalması ve kadının iddet süresinin bitmesi şartına bağlanmıştır. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de şöyle denilmektedir:

“Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helal olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde onlar (kadın ile ilk kocası) Allah'ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar

⁴⁴¹ Bakara: 2/221.

⁴⁴² Mümtetine: 60/10.

⁴⁴³ Mâide: 5/5.

birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir. Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman, ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Haklarına tecavüz edip zarar vermek için onları tutmayın. Bunu kim yaparsa kendine zulmetmiş olur. Sakın Allah'ın ayetlerini eğlenceye almayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini, size öğüt vermek için indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah her şeyi hakkıyla bilendir. Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman kendi aralarında aklın ve dinin gereklerine uygun olarak güzellikle anlaştıkları takdirde, eşleriyle (yeniden) evlenmelerine engel olmayın. Bununla içinizden Allah'a ve ahiret gününe iman edenlere öğüt verilmektedir. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Allah bilir, siz bilmezsiniz”⁴⁴⁴

Ayrıca “İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler. Sürelerini bitirince artık kendileri için meşru olanı yapmalarında size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır”⁴⁴⁵ ayetinde kadının beklemek zorunda olduğu iddet süresi dört ay on gün olarak belirtilmektedir. Bu süre içinde hamile olduğu anlaşılan kadının iddet süresi ise; “... Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapımlarıyla sona erer. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir”⁴⁴⁶ ayetinde belirtildiği gibi doğum yapana kadardır.

Yani kadın hamile değilse dört ay on gün sonra, hamile ise bebeğini doğurduktan sonra ahlâka uygun bir şekilde olmak suretiyle meşru dairede istediği gibi hareket edebilir ve istediği erkekle evlenebilir.

c) Adaletli Davranılamayacak Yetim Kızlarla İlgili Yasaklar

Kur'an-ı Kerim'de erkeğin, yetim kızlara adaletli davranamayacağı şüphesi taşıdığı takdirde yetim kızlarla değil, helal olan başka kadınlarla evlenmesinin daha doğru olacağı anlatılmaktadır. Yine de adaleti sağlamaktan korkan erkeklere ise sahip oldukları ile yetinmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Bu konu ile ilgili ayet şu şekildedir:

⁴⁴⁴ Bakara: 2/230-232.

⁴⁴⁵ Bakara: 2/234.

⁴⁴⁶ Talâk: 65/4.

“Eğer, (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız o takdirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur.”⁴⁴⁷

d) Peygamber Hanımları İle İlgili Yasaklar

Aşağıda yer alan ayette, kimsenin Allah'ın Elçisini incitmeye ve vefatından sonra eşleriyle evlenmeye hakkı olmadığı zikredilmektedir.

“Ey iman edenler! ...Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın Rasûlüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikâhlamanız ebediyyen söz konusu olamaz. Çünkü bu Allah katında büyük bir günahdır.”⁴⁴⁸

e) Neseb, Süt ve Evlilik Sebebiyle Ortaya Çıkan Yasaklar

Kur'ân-ı Kerim'de kan (neseb) bakımından evlenilmesi haram olanlar şunlardır; anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşinin kızları, kız kardeşinin kızlarıdır.⁴⁴⁹

Süt emzirme sebebiyle haram olanlar ise; sizi emzirmiş olan sütanneleriniz ve sütkız kardeşlerinizdir. Buradan kıyas yoluyla sütbaba, sütkızlar, süt halalar, süt teyzeler, sütkardeş kızlarının da haram olduğu söylenebilir.⁴⁵⁰

Nikâh yani evlilik sebebiyle haram olanlar; eşlerinizin anneleriyle, birleştiğiniz kadınlardan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınızla, sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri yani gelinlerinizle, iki kız kardeşi birlikte almanız ve başka biriyle nikâhlı olan herhangi bir kadınla evlenmek haram olarak bildirilmiştir.⁴⁵¹

f) Fuhuş Nedeniyle Ortaya Çıkan Yasaklar

⁴⁴⁷ Nisâ: 4/3.

⁴⁴⁸ Ahzâb: 33/53.

⁴⁴⁹ Nisâ: 4/22-24.

⁴⁵⁰ Ateş, 36.

⁴⁵¹ Nisa: 4/23-24

Nûr Suresinde zina eden erkeğin ve kadının ancak zina eden başka biriyle evlenebileceği, Mü'minlerin ise böyle kimselerle evlenmelerinin haram olduğu bildirilmektedir. Bu konuyla ilgili ayet şu şekildedir:

“Zina eden erkek ancak, zina eden veya Allah’a ortak koşan bir kadınla evlenir. Zina eden bir kadınla da ancak zina eden veya Allah’a ortak koşan bir erkek evlenir. Bu Mü'minlere haram kılınmıştır.”⁴⁵²

Nûr suresinin başka bir ayetinde ise kötü kadınların kötü erkeklere, kötü erkeklerin de kötü kadınlara; iyi erkeklerin iyi kadınlara, iyi kadınların da iyi erkeklere mahsus olduğu ifade edilmektedir.⁴⁵³

3.2.1.4. Çok Eşle Evlilik

“Eğer (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız o takdirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur.”⁴⁵⁴

Bu ayette çok evlilikle ilgili olarak üç temel husus ortaya konmaktadır. Bunlar; Evlenilecek eş sayısının en fazla dörtle sınırlandırılması, eşler arasında adaletli bir muamelenin şart olması ve şayet bu adaletin sağlanamayacağından endişe duyulursa tek eşle evliliğin tercih edilmesinin istenmesidir. Kaldı ki, başka bir ayette “Ne kadar uğraşırsanız uğraşın, kadınlar arasında adaleti yerine getiremezsiniz. Öyle ise (birine) büsbütün gönül verip ötekini (kocasını hem var, hem yok) askıda kalmış kadın gibi bırakmayın. Eğer arayışı düzeltir ve Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir”⁴⁵⁵ buyrulur. Bu ayette kadınlar arasında adaleti sağlama konusunda erkeğin muvaffak olamayacağı, prensipte tek eşle evliliğin esas olduğu vurgulanmaktadır.

⁴⁵² Nûr: 24/3.

⁴⁵³ Nûr: 24/26.

⁴⁵⁴ Nisâ: 4/3.

⁴⁵⁵ Nisâ: 4/129.

3.2.1.5. Evlilikte Yetki

Daha önce belirttiğimiz gibi aile toplumun en küçük birimidir. Dolayısıyla her halükârda bir idarecisi olacaktır. Aşağıda zikrettiğimiz ayete göre bu idareci, her zaman evin erkeğidir. Nitekim: Erkekler için "...ve mallarından infak etmektedirler" yâni çoluk çocuğun ve hanımın nafakalarını temin etmektedirler, buyruluyor ve ayet-i kerime: "Onun için, iyi kadınlar itaatkârdırlar" diye devam ediyor. Buradan aile içerisinde hâkimiyetin ya da aile reisliği görevinin erkeğe verildiği anlaşılmaktadır.

“Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta) dırlar. İyi kadınlar, itaatkârdırlar. Allah’ın (kendilerini) koruması sayesinde onlar da gaybı korurlar. (Evlilik yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın. (Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövün. Eğer itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah çok yücedir, çok büyüktür.”⁴⁵⁶

3.2.1.6. Boşanma

Kur’ân-ı Kerim’de boşanma ile ilgili ayetler tespit edebildiğimiz kadarıyla şunlardır:

“Eğer (yemin edenler yeminlerinden dönmeyip kadınlarını) boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”⁴⁵⁷

“Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer Allah’a ve ahiret gününe inanıyorlarsa, Allah’ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helal olmaz. Kocaları bu süre içinde barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler. Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır. Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ Nisâ: 4/34.

⁴⁵⁷ Bakara: 2/227.

⁴⁵⁸ Bakara: 2/228.

“(Dönüş yapılabilir) boşama iki defadır. Sonrası, ya iyilikle geçinmek ya da güzellikle bırakmaktır. (Evlilikte) tarafların Allah’ın belirlediği ölçüleri koruyamama endişeleri dışında kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şeyi geri almanız sizin için helal olmaz. Eğer onlar Allah’ın belirlediği ölçüleri gözetmeyecekler diye endişe ederseniz, o zaman kadının (boşanmak için) bedel vermesinde ikisine de günah yoktur. Bunlar Allah’ın koyduğu sınırlardır. Sakın bunları aşmayın. Allah’ın koyduğu sınırları kim aşarsa onlar zalimlerin ta kendileridir.”⁴⁵⁹

“Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helal olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde onlar (kadın ile ilk kocası) Allah’ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah’ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir.”⁴⁶⁰

“Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman, ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Haklarına tecavüz edip zarar vermek için onları tutmayın. Bunu kim yaparsa kendine zulmetmiş olur. Sakın Allah’ın âyetlerini eğlenceye almayın. Allah’ın üzerinizdeki nimetini, size öğüt vermek için indirdiği Kitab’ı ve hikmeti hatırlayın. Allah’a karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”⁴⁶¹

“Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman kendi aralarında aklın ve dinin gereklerine uygun olarak güzellikle anlaştıkları takdirde, eşleriyle (yeniden) evlenmelerine engel olmayın. Bununla içinizden Allah’a ve ahiret gününe iman edenlere öğüt verilmektedir. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.”⁴⁶²

“Kendilerine el sürmeden ya da mehir belirlemeden kadınları boşarsanız size bir günah yoktur. (Bu durumda) -eli geniş olan gücüne göre, eli dar olan da gücüne göre olmak üzere- onlara, aklın ve dinin gereklerine uygun olarak müt’a verin. Bu iyilik yapanlar üzerinde bir borçtur.”⁴⁶³

⁴⁵⁹ Bakara: 2/229.

⁴⁶⁰ Bakara: 2/230.

⁴⁶¹ Bakara: 2/231.

⁴⁶² Bakara: 2/232.

⁴⁶³ Bakara: 2/236.

“Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır. Ancak kadının, ya da nikâh bağı elinde bulunanın (kocanın, paylarından) vazgeçmesi başkadır. Bununla birlikte (ey erkekler), sizin vazgeçmeniz takvaya (Allah'a karşı gelmekten sakınmaya) daha yakındır. Aranızda iyilik yapmayı da unutmayın. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir.”⁴⁶⁴

“Boşanmış kadınların örfe göre geçimlerinin sağlanması onların hakkıdır. Bu Allah’a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir borçtur.”⁴⁶⁵

“Ey iman edenler! Mü’min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. Bu durumda onlara mut’a verin ve kendilerini güzel bir şekilde bırakın.”⁴⁶⁶

“Ey peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde onları, iddetlerini dikkate alarak (temizlik halinde) boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah’a karşı gelmekten sakının. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında onları (bekleme süresince) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıksınlar. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, sonra yeni bir durum ortaya çıkarır.”⁴⁶⁷

Yukarıda zikretmiş olduğumuz ayetlerden de anlaşılmaktadır ki; Kur’ân-ı Kerim evliliğin sağlıklı bir şekilde devam etmesinin mümkün olmadığı durumların olabileceğini böyle durumlarda boşanmanın meşru olduğunu belirtmektedir. Böyle bir evliliği, sadece maddi sıkıntıya düşmemek için sürdürmeye çalışmanın da anlamsız olduğu ortaya çıkmaktadır ki yine bu durum Kur’ân-ı Kerim’de “Eğer eşler ayrılırlarsa, Allah bol lütuf ve nimetiyle onların her birini zengin kılar (başkalarına muhtaç bırakmaz). Allah lütfu geniş olandır. O hüküm ve hikmet sahibidir”⁴⁶⁸ şeklinde ifade edilmektedir.

Boşanma ile ilgili ayetler incelendiğinde kadın ile kocanın tekrar evliliğe dönebilmesi bakımından iki durum olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan ilki; evlendikten

⁴⁶⁴ Bakara: 2/237.

⁴⁶⁵ Bakara: 2/241.

⁴⁶⁶ Ahzâb: 33/49.

⁴⁶⁷ Talâk: 65/1.

⁴⁶⁸ Nisâ: 4/130.

sonra cinsel münasebetin gerçekleşmiş olması ve kocanın, kadının iddet süresi içinde boşanmadan vazgeçmesi durumudur. Bu durumda barışmak isteyen erkeklere boşandıkları kadınlarını tekrar almaları daha münasip görülmüştür. İkincisi ise; evlendikten sonra cinsel münasebet henüz gerçekleşmeden yapılan boşama ve boşanmanın üç defa gerçekleşmiş olması durumudur. Boşamanın üçüncü defa olması durumunda eşlerin tekrar birbirleriyle evlenebilmeleri de kadının başka bir erkekle normal bir evlilik yaptıktan sonra dul kalması ya da boşanması şartına bağlanmıştır.

Erkeğin boşandıktan sonra da belli bir süre kadının geçimini sağlamakla görevli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu ayetlerde fail olarak hep erkeğin zikredilmesi boşanma ile ilgili sadece erkeğin yetkisi olduğunu düşündürmektedir. Ancak yukarıda zikrettiğimiz Bakara Suresinin 229. ayetinde bir bedel karşılığında kadına da boşanma hakkının verildiği anlaşılmaktadır.

3.2.2. Aile Üyeleri Arasındaki Akrabalık İlişkileri

Kadın ve erkeğin evlilik akdi ile birlikte birleşmeleri neticesinde oluşan aile üyelerinin arasındaki akrabalık ilişkileri hakkında Kur'ân-ı Kerim'de yer alan ayetler bu kısımda incelenmeye çalışılacaktır.

3.2.2.1. Eşlerin Birbirleriyle Olan İlişkileri

İslâm, kadına ve erkeğe evlenmek suretiyle çift taraflı yani karşılıklı olarak bazı haklar ve sorumluluklar vermiştir. Bu hak ve sorumluluklar gerek Kur'ân-ı Kerim'de gerekse Hz. Muhammed (sav)' in hadislerinde detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Ancak biz çalışmamızı, başından beri sadece Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerim ile sınırlandırmış olduğumuz için bu ikisi dışındaki kaynaklara yer vermedik.

Eşlerin birbirlerine karşı hak ve sorumlulukları ile ilgili Kur'ân-ı Kerim'de yer alan ayetler ise tespit edebildiğimiz kadarıyla şunlardır;

“... Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır. Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”⁴⁶⁹

⁴⁶⁹ Bakara: 2/228.

“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”⁴⁷⁰

“...Onlardan (nikâhlanıp) faydalanmanıza karşılık sabit bir hak olarak kendilerine mehirlerini verin. Mehir belirlendikten sonra, onunla ilgili olarak uzlaştığınız şeyler konusunda size günah yoktur. Şüphesiz ki Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”⁴⁷¹

“Eli geniş olan, elinin genişliğine göre nafaka versin. Rızık dar olan da Allah’ın ona verdiğinden (o ölçüde) harcasın. Allah bir kimseyi ancak kendine verdiği ile yükümlü kılar. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.”⁴⁷²

“Ey iman edenler! Kadınlara zorla mirasçı olmanız size helal değildir. Açık bir hayâsızlık yapmış olmaları dışında, kendilerine verdiklerinizin bir kısmını onlardan geri almak için onları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratmış olur.”⁴⁷³

“Ne kadar uğraşırsanız uğraşın, kadınlar arasında adaleti yerine getiremezsiniz. Öyle ise (birine) büsbütün gönül verip ötekini (kocasını hem var, hem yok) askıda kalmış kadın gibi bırakmayın. Eğer arayışı düzeltir ve Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.”⁴⁷⁴

Yukarıda zikretmiş olduğumuz ayetlerden de anlaşılacağı gibi Kur’ân-ı Kerim kadın ve erkeğe karşılıklı hak ve sorumluluklar vermektedir. Erkek için hak olarak zikredilen hususlar kadın için sorumluluk; kadın için hak olarak zikredilen hususlar ise erkek için sorumluluk olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda Kur’ân-ı Kerim ailenin geçimini sağlama görevini erkeğe verdiği gibi onu ailenin reisi olarak takdim etmektedir. İtaatkâr kadınların salih kadın olduğu vurgulanmaktadır.⁴⁷⁵

⁴⁷⁰ Rûm: 30/21.

⁴⁷¹ Nisâ: 4/24.

⁴⁷² Talâk: 65/7.

⁴⁷³ Nisâ: 4/19.

⁴⁷⁴ Nisâ: 4/129.

⁴⁷⁵ Nisâ: 4/34.

Kur'ân-ı Kerim erkeğe, kadınla evlenmek istediği zaman ona mehir denen bir bedel ödeme zorunluluğu getirmektedir. Ayrıca erkeğin kadına iyi muamele etmesini hatta boşandıktan sonra da kadının geçimini temin edebilmesi için nafaka ödemesini zorunlu kılmaktadır. Bu durumda erkek için sorumluluk olan bu hususlar kadın için ise bir hak olmaktadır.

Ayrıca Kur'ân-ı Kerim çok eşli erkeklere, eşleri arasında adaletli olma sorumluluğu getirmekte; kadınlara ise diğer eşler arasında adil bir muamele görme hakkı tanımaktadır.

3.2.2.2. Çocukların Anne ve Babaları İle Olan İlişkileri

Kur'ân-ı Kerim'de çocukların anne ve babalarına karşı davranışlarının nasıl olması gerektiğine ilişkin ayetleri aşağıdaki şekilde tasnif etmeye çalıştık.

a) Anne babaya iyilik edilmesini isteyen ayetler

“Hani, biz İsrailoğulları’ndan, Allah’tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç, yüz çevirerek sözünüzden döndünüz.”⁴⁷⁶

“Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaş’a, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz, Allah kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.”⁴⁷⁷

“(Ey Muhammed!) De ki: "Gelin, Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız. (Zina ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşru bir hak karşılığı olmadıkça Allah’ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin. İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız.”⁴⁷⁸

⁴⁷⁶ Bakara: 2/83.

⁴⁷⁷ Nisâ: 4/36.

⁴⁷⁸ En’âm: 6/151.

“Rabb’in, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara "öf!" bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle. Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve de ki: "Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara acı.”⁴⁷⁹

“Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini emrettik.”⁴⁸⁰

“Biz insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve süten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır. Nihayet olgunluk çağına gelip, kırk yaşına varınca şöyle der: "Bana ve anne babama verdiğin nimetlere şükretmemi, senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de salih kimseler yap. Şüphesiz ben sana döndüm. Muhakkak ki ben sana teslim olanlardanım.”⁴⁸¹

Bu ayetlerden de anlaşılmaktadır ki Kur’ân-ı Kerim, çocuklardan anne babalarına iyi ve güzel muamele de bulunmalarını, onları incitecek ve üzecek söz ve davranışlardan uzak durmalarını istemektedir. Onlara karşı son derece müşfik ve merhametli davranılmasını, onlar için Allah’a dua etmelerini de istemektedir.

b) Anne babaya infakta bulunulmasını isteyen ayetler

“Sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: Hayır olarak ne harcarsanız o, ana-baba, akraba, yetimler, fakirler ve yolda kalmışlar içindir. Hayır olarak ne yaparsanız, gerçekten Allah onu hakkıyla bilir.”⁴⁸²

“Sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman, eğer geride bir hayır (mal) bırakmışsa, anaya, babaya ve yakın akrabaya meşru bir tarzda vasiyette bulunması – Allah’a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir hak olarak- size farz kılındı.”⁴⁸³

Yukarıda belirtmiş olduğumuz ayetlerde ise Kur’ân-ı Kerim anne babaya yapılan mali yardımın Allah yolunda yapılan bir harcama olduğu belirtilerek onlara infakta

⁴⁷⁹ İsrâ: 17/23, 24.

⁴⁸⁰ Ankebût: 29/8.

⁴⁸¹ Ahkâf: 46/15.

⁴⁸² Bakara: 2/215.

⁴⁸³ Bakara: 2/180.

bulunulmasını istemiştir. Ayrıca kişinin mirasından da anne ve baba hayatta ise onlara da mirastan pay verilmesinin çocuklar üzerinde bir hak olduğu da belirtilmektedir.

c) Anne babaya itaat edilmesini isteyen ayetler

“İnsana da, anne babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu her gün biraz daha güçsüz düşerek karnında taşımıştır. Onun sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur. (İşte onun için) insana şöyle emrettik: "Bana ve anne babana şükret. Dönüş banadır.”⁴⁸⁴

Bu ayette ise annenin evladı için katlandığı sıkıntı dile getirilmekte ve çocuklara anne babaya iyi davranmalarını emretmektedir. Ayrıca Allah'ın, anne babaya şükredilmesini, kendisine şükredilmesi emriyle birlikte zikrediyor olması anne baba hakkının ve onlara itaatin ne kadar önemli olduğunu vurgulaması açısından da önemlidir.

d) Anne babaya itaatin zorunlu olmadığı durumları bildiren ayetler

“Şâyet onlar seni, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi bana ortak koşman için zorlarsa, bu takdirde onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak bana olacaktır ve ben yapmakta olduklarınızı size haber vereceğim.”⁴⁸⁵

“Eğer, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşırlarsa, onlara itaat etme. Fakat dünyada onlarla iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonra dönüşünüz ancak banadır. Ben de size yapmakta olduğunuz şeyleri haber vereceğim.”⁴⁸⁶

Yukarıda zikretmiş olduğumuz ayetlerde de anlaşılmaktadır ki; Kur'ân-ı Kerim, anne ve babaya iyilikte bulunmayı, onlara ihsan ve ikramda bulunup, her daim onların iyiliği için dua etmeyi, onları incitecek, kıracak söz ve davranışlardan uzak durmayı emretmektedir. Bir anne babanın çocuklarına gösterdiği gibi özellikle yaşlanıp bakıma muhtaç duruma geldiklerinde şefkat ve merhametle muamele edilmesini istemektedir. Çocukların, ebeveynlerine sadece ve sadece Allah'a ortak koşma konusunda itaat etmemelerini ama yine de dünya işlerinde ebeveynlerinin sözlerini tutmalarını tavsiye etmektedir.

⁴⁸⁴ Lokmân: 31/14.

⁴⁸⁵ Ankebût: 29/8.

⁴⁸⁶ Lokmân: 31/15.

Ayrıca anne babanın, evladının bırakacağı miras üzerinde de haklarının olduğu hatta infakta bulunacak evlatların anne ve babalarına yardımda bulunmasının güzel bir davranış olduğu anlatılmaktadır.

3.2.2.3. Anne ve Babaların Çocukları İle Olan İlişkileri

Kur’ân-ı Kerim’de anne ve babaların evlatlarıyla olan ilişkilerine kaynak teşkil edebilecek olan ayetler tespit edebildiğimiz kadarıyla şunlardır:

“(Lokmân öğütlerine şöyle devam etti:) Yavrum! Şüphesiz yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah en gizli şeyleri bilendir, (herşeyden) hakkıyla haberdar olandır. Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir. Küçümseyerek surat asıp, insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah hiçbir kibirleneni, övüneni sevmez. Yürüyüşünde tabii ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkini herhalde eşeklerin sesidir!”⁴⁸⁷

“Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. O ateşin başında gayet katı, çetin, Allah’ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır.”⁴⁸⁸

“Siz de Allah’tan başka dilediğiniz şeylere ibadet edin! De ki: Şüphesiz hüsrana uğrayanlar kıyamet gününde kendilerini ve ailelerini hüsrana sokanlardır. İyi bilin ki bu apaçık hüsrânın ta kendisidir.”⁴⁸⁹

“Anne ve babasına, Öf size! Benden önce nice nesiller gelip geçmiş iken, beni tekrar diriltilecek olmakla mı tehdit ediyorsunuz? Diyen kimseye, onlar Allah’a sığınarak, Yazıklar olsun sana! İman et, Allah’ın va’di gerçektir diyorlar, o da, bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir, diyordu.”⁴⁹⁰

“Ana, baba ve akrabaların (miras olarak) bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır. Ana, baba ve akrabaların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Allah,

⁴⁸⁷ Lokmân: 31/16-19.

⁴⁸⁸ Tahrîm: 66/6.

⁴⁸⁹ Zümer 39/15.

⁴⁹⁰ Ahkâf: 46/17.

bırakılanın azından da çoğundan da bunları farz kılınmış birer hisse olarak belirlemiştir.”⁴⁹¹

“(Erkek ve kadından) her biri için ana-babanın ve akrabanın bıraktıklarından (pay alan) varisler kıldık. Yeminlerinizin bağladığı (ahitleştığınız) kimselere de kendi hisselerini verin. Şüphesiz Allah her şeye şahittir.”⁴⁹²

Bu ayetlerden anlaşıldığına göre Kur’ân ebeveynlerden, çocuklarını bu dünyada ahirete hazırlamalarını, cehenneme gitmeye sebep olacak kötü davranışlardan uzak durmaları konusunda uyarılarını ve nasihat etmelerini; ayrıca ebeveynlerden çocuklarını dini kural ve kaidelere göre yetiştirmelerini istemektedir. Bununla birlikte Kur’ân’ın emirlerine çağrıldığı halde isyan eden ve karşı gelen çocuklar da yerilmektedir.

Ayrıca Kur’ân-ı Kerim’de çocukların anne ve babalarından kalan miras hakkında, ailedeki çocuk sayısı ve cinsiyetlerine göre haklarının bulunduğu da zikredilmektedir.

3.2.2.4. Akrabalarla Olan İlişkiler

Aile içindeki akrabalık ilişkilerinin yanında Kur’ân-ı Kerim’de genel olarak akrabalık ilişkilerinin konu edildiği ayetler de bulunmaktadır. Bunlardan tespit edebildiklerimizi incelemeye çalışacağız.

Birbiriyle aralarında akrabalık bağı bulunan insanların birbirlerine karşı bir takım hak ve sorumlulukları vardır. Akrabalık hukuku da diyebileceğimiz bu konu ile ilgili Kur’ân-ı Kerim’de geçen ayetler şunlardır:

“Daha sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, işte onlar da sizdendir. Allah’ın kitabınca, kan akrabaları birbirlerine (varis olmaya) daha layıktırlar. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”⁴⁹³

“Aralarında akrabalık bağı olanlar, Allah’ın Kitabına göre, (miras konusunda) birbirleri için (diğer) mü'minlerden ve muhacirlerden daha önceliklidirler. Ancak dostlarınıza bir iyilik yapmanız başka. Bu (hüküm) Kitap'ta yazılıdır.”⁴⁹⁴

⁴⁹¹ Nisâ: 4/7, 11, 12.

⁴⁹² Nisâ: 4/33.

⁴⁹³ Enfâl: 8/75.

“Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya haklarını ver, fakat saçıp savurma.”⁴⁹⁵

“Öyle ise akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Bu, Allah’ın hoşnutluğunu kazanmak isteyenler için daha hayırlıdır. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”⁴⁹⁶

“Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”⁴⁹⁷

“Allah’a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozanlar, Allah’ın korunmasını emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) koparanlar ve yeryüzünde fesat çıkaranlar var ya; işte lânet onlara, yurdun kötüsü (cehennem) de onlarıdır.”⁴⁹⁸

“Demek, yüz çevirdiğinizde yeryüzünde bozgunculuk çıkaracak ve akrabalık bağlarını koparacaksınız, öyle mi? İşte bunlar, Allah’ın lânetleyip, kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimselerdir.”⁴⁹⁹

“Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez. Günah yükü ağır olan kimse, (bir başkasını), günahını yüklenmeye çağırırsa, ondan hiçbir şey yüklenilmez, çağırdığı kimse yakını da olsa. Sen ancak, görmedikleri halde Rablerinden için için korkanları ve namaz kılanları uyarırsın. Kim arınırsa ancak kendisi için arınmış olur. Dönüş ancak Allah’adır.”⁵⁰⁰

“Rüşdüne erişinceye kadar yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın. Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. Biz herkesi ancak gücünün yettiği kadarıyla sorumlu tutarız. (Birisi hakkında) konuştuğunuz zaman yakınınız bile olsa âdil olun. Allah’a verdiğiniz sözü tutun. İşte bunları Allah size öğüt alasınız diye emretti.”⁵⁰¹

“Ey iman edenler! Birinizin ölümü yaklaştığı zaman vasiyet sırasında aranızda şahitlik (edecek olanlar) sizden adaletli iki kişidir. Yahut seferde olup da başınıza ölüm

⁴⁹⁴ Ahzâb: 33/6.

⁴⁹⁵ İsrâ: 17/26.

⁴⁹⁶ Rûm: 30/38.

⁴⁹⁷ Nahl: 16/90; Benzer anlamdaki diğer ayetler için bk. Bakara: 2/83, 177; Enfâl: 8/41; Nisâ: 4/36; Nûr: 24/22.

⁴⁹⁸ Râ’d: 13/25.

⁴⁹⁹ Muhammed: 47/22, 23.

⁵⁰⁰ Fâtır: 35/18.

⁵⁰¹ En’âm: 6/152.

musibeti gelirse, sizin dışınızdan başka iki kişi şahitlik eder. Eğer şüphe ederseniz, onları namazdan sonra alıyorsunuz da Allah adına, “Akraba da olsa, şahitliğimizi hiçbir karşılığa değişmeyiz. Allah için yaptığımız şahitliği gizlemeyiz. Gizlediğimiz takdirde şüphesiz günahkârlardan oluruz” diye yemin ederler.”⁵⁰²

“Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra, -akraba bile olsalar- Allah’a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygamber’e yaraşır ne de mü'minlere.”⁵⁰³

“(Önce) en yakın akrabanı uyar.”⁵⁰⁴

Yukarıda zikretmiş olduğumuz ayetlerden de anlaşılmaktadır ki, Kur’ân-ı Kerim yaratılış gereği birbiriyle akraba olanların, yakınlık durumlarına göre birbirlerine daha çok ilgi duyacaklarını, birbirlerini daha çok koruyacaklarını, özellikle kan bağının, akrabaları birbirlerine yakınlaştırdığını ve insanların önce yakın akrabalarına yardım ve iyilikte bulunması gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim ayetlerde önce akrabaya, sonra miskine, sonra da yolcuya yardım edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu da akrabanın önceliğinin bulunduğu şeklinde anlaşılmaktadır. Ayrıca ayetlerde akrabaya hakkının verilmesi söylenerek yapılan yardımın, yardım eden kişinin bir iyiliği olmaktan çok akrabanın hakkı olarak gösterilmektedir.

Yine Kur’ân-ı Kerim’de Allah, adalet ve ihsan ile birlikte akrabaya yardım edilmesini emretmekte hatta bunu İsrailoğulları’na da emrettiğini ve onlardan bu konuda da kesin söz aldığını belirtmektedir. Akrabaya yapılacak olan yardımın da kişinin sevdiği maldan yapmasını emretmektedir. Kur’ân-ı Kerim, akrabaya yardım konusunu o kadar önemsemektedir ki, savaşlarda elde edilen ganimetlerden bile yoksul akrabalara verilmesini emretmektedir.

Ayrıca yukarıda geçen ayetlerde bozgunculuk yaparak akrabalık bağlarını kopartanlar lanetlenerek ahirette gidecekleri yerin cehennem olacağı, dolayısıyla akrabalarla ilişkileri sürdürmek gerektiği belirtilmektedir.

Kur’ân-ı Kerim, akrabalık ilişkilerine yukarıda da belirtildiği gibi bu kadar çok önem gösterirken diğer taraftan da akrabalık sevgisinin ya da taassubunun haksızlığa ve

⁵⁰² Mâide: 5/106.

⁵⁰³ Tevbe: 9/113.

⁵⁰⁴ Şuarâ: 26/214.

adaletsizliğe sebebiyet vermemesi gerektiğini hatırlatarak adaleti korumanın, akrabalık ilişkilerinden önce geldiğini de vurgulamaktadır.

Son olarak Kur'ân-ı Kerim inananlardan ilk olarak akrabalarını uyarmalarını, hata kusur ve eksiklerini söyleyerek onları doğru yola davet etmelerini istemektedir.

KARŞILAŞTIRMA VE SONUÇ

İnsanların ilişkilerini ve davranışlarını belirleyen en önemli etken hiç şüphesiz akrabalık bağıdır. Akrabalık grubu içerisinde yer alan üyelerin davranışlarının şekli ve birbirlerine karşı tutumları bu ilişkiler bağlamında belirginlik kazanır. Dolayısıyla insan davranışlarının akrabalık ilişkileri içerisinde incelenmesi bu bakımdan oldukça önemlidir. Nitekim akrabalar arasındaki ilişkilerin anlamlandırılabilmesi bu ilişkilerin altında yatan temel değerlerin tespit edilmesiyle kolaylaşacaktır.

Bu çalışmada Kitâb-ı Mukaddes'e ve Kur'ân-ı Kerim'e inanan toplumların akrabalık ilişkilerinin ve davranış biçimlerinin anlaşılabilmesine yardımcı olmak amacıyla her iki Kutsal Kitap'ta yer alan akrabalık ifade eden terimler ve bunların geçmiş olduğu yerler tespit edilmeye çalışılmış; ayrıca her iki Kitab'ın akrabalık ilişkilerine bakışları ortaya konmaya gayret edilmiştir.

Ulaştığımız sonuçları kısaca özetlenecek olursa; iki Kutsal Kitap'ta da evlilik teşvik edilmekte ve neslin devam edebilmesi için ilk şart olarak kabul edilmektedir. Özellikle Eski Ahit'te evlilik, herkesin yerine getirmesi gereken bir sorumluluk olarak görülmektedir. Yeni Ahit'te ise evliliğin İsa ve Kilise'nin birliğini sembolize ettiği vurgulanmaktadır. Ancak evlenmeyip kendini Rab'be adamak, evlenmeye kıyasla daha güzel bir davranış olarak kabul edilmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de ise evlilik, insanın eşiyle birlikte huzur ve sükûn bulacağı ve neslin devamının da sağlıklı bir şekilde sürdürülebileceği bir kurum olarak kabul edilmekte, tavsiye ve teşvik edilmektedir. Ayrıca Kitâb-ı Mukaddes'te yer alan “kadının bedeni erkeğe, erkeğin bedeni de karısına aittir”⁵⁰⁵ cümlesi ile Kur'ân-ı Kerim'de yer alan “onlar size örtüdürler, sizde onlara örtüsünüz”⁵⁰⁶ ayeti de birbiriyle benzerlik arz etmektedir.

Kitâb-ı Mukaddes eş seçiminde babaya oldukça geniş yetkiler verirken; Kur'ân-ı Kerim'de ise eş seçiminde velinin rolü ve yetkisi konusunda herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte kimsenin arzusu dışında evlenmeye zorlanamayacağı belirtilmektedir.

⁵⁰⁵ 1. Korintoslulara Mektup 7:1-7

⁵⁰⁶ Bakara: 2/187

Gerek Kur'ân-ı Kerim'de gerekse Kitâb-ı Mukaddes'te evlenme ile ilgili yasaklar da benzerlik görülmektedir. Örneğin kişilerin evlenmeleri yasak olan kimseler tek tek akrabalık dereceleri belirtilerek ortaya konmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes'te erkek; annesi, büyükannesi, babasının hanımı, kızkardeşleri, kızları, torunları, üvey kızları, halası, teyzesi, amcasının, oğlunun, torununun ve kardeşinin hanımları ve eşinin annesi ile evlenemeyeceği ayrıca aynı anda iki kızkardeşle ya da bir kadınla birlikte onun kızı veya torunuyla evlenemeyeceği de bildirilmektedir. Kitâb-ı Mukaddes'e göre kişi eşinden boşansa bile, boşandığı eşi hayatta olduğu sürece eşinin kız kardeşiyle evlenememektedir. Kur'ân-ı Kerim'de ise kişinin; annesi, kızları, kız kardeşleri, halaları, teyzeleri, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sütanneleri, sütkız kardeşleri, eşinin annesi, üvey kızları (eğer anneleri ile zifafa girilmişse), öz oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeş ile aynı anda evlenemeyeceği bildirilmektedir.

Her iki kitap da başka bir dine mensup olanlarla evlenme konusuna değinmektedir. Kitâb-ı Mukaddes'te başka dine mensup olan kimselerle evlenmek yasaklanırken; Kur'ân-ı Kerim, kadının başka bir dine mensup erkekle evlenmesini yasaklamakta ancak erkeğe bir istisna getirip Ehl-i Kitap sayılan dinlere mensup kadınlarla evlenebilme imkânı tanımaktadır. Fakat ister kadın olsun ister erkek olsun Allah'a ortak koşanlarla evlenmek her iki cinse de yasaklanmıştır. Diğer taraftan Kitâb-ı Mukaddes'ten farklı olarak Kur'ân-ı Kerim süt hısımlığını da bir evlenme engeli olarak zikretmektedir.

Çok eşle evlilik konusu ise her iki Kutsal Kitap'ta da bahsedilmektedir. Kitâb-ı Mukaddes'te çok evliliği yasaklayan ya da tek eşle evliliğe zorlayan bir hüküm bulunmamakla birlikte çok eşle ilgili çok fazla örnek bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de ise evlenilebilecek eş sayısı dört ile sınırlandırılmakta, eşler arasında da adaletin sağlanması emredilmektedir. Akabinde ise eşler arasında adaleti sağlamanın mümkün olmayacağı belirtilerek prensipte tek eşle evliliğin tercih edilmesi tavsiye edilmektedir. Bu durumda Kur'ân-ı Kerim'in, Kitâb-ı Mukaddes'e göre net ve açık bir şekilde tek eşle evliliğe vurgu yaptığı söylenebilir.

Kitâb-ı Mukaddes'e göre evlilik içinde görev ve yetki bakımından kadın her zaman kocasına bağlı görülmektedir. Evin reisi tartışmasız olarak erkektir. Kur'ân-ı Kerim'de de ailede idarecinin evin erkeği olduğu kabul edilmektedir.

Eski Ahit'te boşanma tamamen erkeğin tasarrufu dâhilinde bir davranış olarak görülmekte ve erkeğin, hoşuna gitmeyen herhangi bir davranış ya da sebep dolayısıyla kadına bir boşanma kâğıdı vermesiyle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla birçok husus boşanmaya sebep olarak gösterilebilmektedir. Yeni Ahit'te evlilik, İsa ile kilisenin birliğini temsil ettiği için kutsal kabul edilir ve çözülmez bir birlikteliktir. Dolayısıyla zina suçu dışında boşanmaya izin verilmemektedir. Kur'ân-ı Kerim'de ise evliliğin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi ihtimali kalmadığında boşanma izni verilmektedir. Ancak asıl olan evliliğin devam etmesi ailenin dağılmamasıdır. Kur'ân-ı Kerim'de boşanma yetkisi prensip olarak erkeğe verilmekte ve erkeğin bu yetkisini keyfi olarak kullanmasını engelleyici şartlar getirilmektedir.

Son olarak her iki kitapta da kadın ve erkeğin birbirlerine ve çocuklarına karşı bir takım sorumluluklarının olduğu belirtilmektedir. Kitâb-ı Mukaddes'te, ailede kadın sevgisi ve aile saadeti birinci plandadır. Koca ailesinin geçimini sağlamakla yükümlü olmakla birlikte kocadan eşini sevmesi, ona iyi davranması istenmekte ve kötü davranması yasaklanmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de de erkek, ailenin geçimini sağlamak zorundadır. Eşine iyi davranması ve birden fazla eşi varsa aralarında adil bir şekilde muamele etmesi istenmektedir. Ayrıca erkeğin, evlenmek istediği kadına bir miktar mehir vermesi zorunluluğu bulunmaktadır. Hatta boşandıktan sonra bile nafaka vermeye devam etmesi istenmektedir.

Kitâb-ı Mukaddes'te, çocuklardan anne ve babalarına mutlak olarak itaat etmeleri her konuda onların sözlerini dinlemeleri istenmekte, uzun yaşamanın ve Rabb'in rızasına kavuşmanın şartı, anne babaya itaate bağlanmaktadır. Ayrıca anne babasının sözünü dinlemeyen, onlara saygı duymayan çocuklar yerilmekte hatta ölümle tehdit edilmektedir. Diğer taraftan anne ve babaların çocuklarını incitmemeleri, şevk ve cesaretlerini kırmamaları, öfkelerini uyandıracak davranışlardan kaçınmaları ve onları Rabb'in terbiyesi ile terbiye etmeleri istenmektedir. Kur'ân-ı Kerim, anne babaya iyilikte bulunulmasını, onlara ihsan ve ikramda bulunup dua edilmesini, onları incitecek, kıracak davranışlardan uzak durulmasını istemektedir. Allah'a ortak koşma hususu dışında dünyevi işlerde ebeveynin sözlerinin tutulması tavsiye edilmektedir. Ayrıca evlat miras bırakacaksa anne ve babasının da bu mirastan pay sahibi oldukları belirtilmektedir. Anne babaların ise çocuklarını ahirete hazırlamaları, güzel huy ve

davranışa sahip bireyler olarak yetiştirmeleri istenmektedir. Bu konuda isyan eden karşı gelen çocuklar ise yerilmektedir.

Sonuç olarak her iki Kutsal Kitap akrabalık ilişkilerinin yukarıda açıklamaya çalıştığımız farklı boyutları açısından ele alındığında birçok hususta birbiriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdulgaki, Muhammed Fuat, *el-Mu`cemü'l-Müfehres li-Elfazi'l-Kur'âni'l-Kerim*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1990.
- Akyüz, Vecdi, “Akraba”, *DİA*, İstanbul 1989.
- An American Dictionary of The English Language*, White&Sheffield, New York 1841.
- Ateş, Süleyman, *Kur’ân Ansiklopedisi*, Kur’ân Bilimleri Araştırma Vakfı, İstanbul 1997.
- Aydın, Mehmet Akif, “Aile”, *DİA*, İstanbul 1989.
- Aydın, Mehmet Akif, “Evlat Edinme”, *DİA*, İstanbul 1995.
- Aydın, Mustafa, *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, Ankara 1997.
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yay., 4. Baskı, İstanbul 2011.
- Balaman, Ali Rıza, *Evlilik ve Akrabalık Türleri*, Karınca Matbaacılık, İzmir 1982.
- Bilgiseven, Amiran Kurtkan, *Genel Sosyoloji*, Filiz Kitapevi, İstanbul 1982.
- Bottomore, Thomas Burton, *Toplumbilimi*, Çev. Ünsal Osbay, Der Yayınları, Ankara 1977.
- Bustan, Hüseyin, *İslam ve Aile Sosyolojisi*, Çev. Zafer Aydaş, el-Mustafa Yayınları, İstanbul 2015.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yayınları, İstanbul 1986.
- Canan, İbrahim, “Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber”, *Aile Yazıları II*, B.A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.
- Cebeci, Dilaver, *Tanzimat ve Türk Ailesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1993.
- Çanga, Mahmut, *Kur’ân-ı Kerim Lügati (İlavelerle Mu`cemü’l Müfehres)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2016.
- Çağatay, Tahir, “Modern Aile ve Sosyal Problemleri”, *A.Ü.D.T.C.F. Felsefe Bölümü Dergisi*, Ankara 1971.

Çağbayır, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük I-V*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.

Doğan, İsmail, “Aile Kavramının alanı”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, B.A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

Dönmezer, Sulhi, *Sosyoloji*, Savaş Yayınları, Ankara 1984.

Dursun, Turan, *Kur’ân Ansiklopedisi*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1994.

Eliade, Mircea, *The Encyclopedia of Religion*, The Macmillan Co. New York 1997.

El-İsfahanî, Rağıb, *Müfredât*, Çev. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul 2010.

Encyclopaedia Judaica, Ed. Cecil Ruth, Keter Publishing House, Jerusalem 1980.

Erkal, Mustafa, *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, Der Yayınları, İstanbul 1995.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri, *İctimaiyyat*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1958.

Framer, Hans, *İctimaî Nazariyer Tarihi*, Çev. Tahir Çağatay, A.Ü.D.T.C.F. Yayınları, Ankara 1977.

Gravett, Sandra L., Bohmbach, Karla G., F. V. Greifenhagen, Donald C. Polaski, *An Introduction to The Hebrew Bible*, Westminster John Knox Press., London 2008.

Güngör, Erol, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1995.

İbn Manzur, Ebu’l-Fadl Muhammed ibn Mükerrrem, *Lisanu’l- Arab*, Dâru Sadr, Beyrut 1993.

İşler, Emrullah; Özay, İbrahim, *Türkçe-Arapça Kapsamlı Sözlük*, Fecr Yayınları, Ankara 2012.

Kahveci, Nuri, *İslam Aile Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014.

Kongar, Emre, “Türkiye’de Aile Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri”, *Amme İdaresi Dergisi*, Ankara 1970.

Kösemihal, Nurettin Şazi, *Durkheim Sosyolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1971.

- Kuran, Ercüment, “Türk Ailesinin Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi”, *Milli Kültür Dergisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- Kutup, Seyyid, *Kadın ve Aile*, Çev. Halit Yılmaz, İhtar Yayınları, İstanbul 1994.
- Kutsal Kitap Dizini* (Geniş Kapsamlı), Kitâb-ı Mukaddes Şirketi, I. Baskı, İstanbul 2004.
- Maden, Ahmet, “Akrabalık ilişkileri ve Türleri” *Türk Aile Ansiklopedisi*, B.A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.
- Meriç, Ümit, “İslam’da Aile”, *Aile Yazıları II*, B.A.A.K. Yayınları, Ankara, 1991.
- Mezahiri, Ayetullah Hüseyin, *İslam’da Aile*, Çev. Ali Ekberi, Ensariyan Yayınları, İstanbul 1992.
- Mutçalı, Sedar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995.
- Nirun, Nihat, *Sosyoloji 3*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986.
- Öke, Mim Kemal, “Avrupa’da ve Amerika’da Aile ve Devlet Koruyuculuğu”, *Türk Yurdu Dergisi*, 1988.
- Redhouse sözlüğü* (İngilizce-Türkçe), Sev Yayıncılık, İstanbul 2015.
- Sami, Şemseddin, *Kamus-ı Türki*, İstanbul 1317.
- Sayın, Önal, *Aile Sosyolojisi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990.
- Serim, Timur, *Türkiye’de Aile Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 1972.
- Sezen, Yümni, *Sosyolojide Temel Bilgiler ve Tartışmalar*, M.Ü.İ.F.V. Yayınları, İstanbul 1997.
- Sezen, Yümni, *İslam Sosyolojisine Giriş*, Turan Yayıncılık, İstanbul 1994.
- Solak, Kemal, *İslam’da Nikâh ve Düğün*, Şelale Yayınları, İstanbul 1975.
- Soysaldı, H. Mehmet, *Kur’ân ve Sünnet’e Göre Evlenme ve Boşanma*, Şule Yayınları, İstanbul 1999.
- Strong, James, *The New Strong’s Exhaustive Concordance of The Bible*, Thomas Nelson Publishers, Nashville 1990.

Şahinkaya, Rezan, *Aile İlişkileri*, Kardeş Matbaası, Ankara 1981.

Tarhan, Nevzat, *Evlilik Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

Tarhan, Nevzat, *Son Sığınak Aile*, Nesil Yayınları, İstanbul 2010.

Tezcan, Mahmut, “Akrabalık İlişkileri”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, B.A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

The Jewish Encyclopedia, Funk and Wagnals Company, Newyork 1901.

The New Compact Bible Dictionary, Ed; T. Alton Braynd, Zondervan Puplishing House, Michigan 1967.

Tolan, Barlas, “Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru”, *Aile Yazıları II*, B.A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

Tolan, Barlas, *Toplumbilimlere Giriş: Sosyoloji ve Sosyal Psikoloji*, Gazi Üniv. Yayınları, Ankara 1985.

Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963.

Vaux, Ronald de, *Yahudilikte Aile*, Çev. Prof. Dr. Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa 2003.

Yılmaz, Musa K., *Kur’ân Ailesi*, Hilal Yayınları, Şanlıurfa 1994.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Kamuran KARAHAMZA
Doğum Yeri ve Tarihi	Aydın – 01.06.1978
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (2002)
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce: YDS: 65
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı (Öğretmen) İbrahim Çeçen Üniversitesi (D.Başkanı)
İletişim	
E-Posta Adresi Gsm No	kkarahamza@gmail.com 0 505 741 55 41
Tarih	30.10.2017